

SATA VUOTTA SUOMEN SIVIS- TYSELÄMÄÄ

Valtiolliset vaiheet . . . . . V. Malinen . . .

Väestö . . . . . Edv. Gylling . .

Taloudellisia ajatussuuntia . Viljo Hytönen . .

Yhteiskunnalliset liikkeet . . Väinö Voionmaa.

Kansanopetus . . . . . Niilo Liakka . .

Kirjallisuus . . . . . Yrjö Koskelainen

Taide. . . . . Volter Kilpi. . .

Tieteellinen elämä . . . . . Arvi Grotenfelt .

Sata vuotta Suomen sivistyselämää

kirjasta:

Aamulehti: »Tosiaankin on sellainen teos kuin tämä sangen tervetullut jokaiselle suomalaiselle, joka tahtoo tietää niistä monista henkilöistä ja tapahtumista, joitten vaikutukset vielä aivan tuoreina tuulahtelevat meille ja joitten keskellä vielä elämme. — Kirjoitusten asiallisuuden takaavat jo edellä luetellut nimet.»

Nuorten Nuija: »On vilpittömällä tyytyväisyydellä tervehdittävä tätä teosta, joka ehdottomasti on asetettava erikoisasemaan tavallisen kirjallisuuden joukossa. — Kirjan erikoinen ansio on se, että tässä on lyhyimmästä tärkeimpään koottuna yhteen ja yhtäjaksoisesti esitetty kansamme sivistyselämän pääpiirteet viime vuosisadalla aivan nykypäiviin asti. — Jos nuori kotiopintoliikkeemme tahtoo seurata aikaansa, on se varmaankin ottava kirjan kurssikirjaksi.»

Karjala: »Siitä saavat kansalaiset yhtenäisen kokonaiskuvan sivistyselämämme kehityksestä, se on pohja, jolta jokaisen tulee lähteä. — Kotiopintojen pohjaksi on kirja aivan välttämätön ja sen hinta halpa.»

Pohjanmaa: »Olemme vakuutettuja sen välttämättömyydestä jokaisessa sivistyneessäkin kodissa. Sanalla sanoen: se on paraimpia valistuskirjoja, mitä täksi jouluksi on ilmestynyt.»

Sorretun Voima: »Lyhyesti, sattuvasti ja ytimekkäästi siinä kukin kirjoittaja käsittelee omaa määrättyä ainettaan, joten kirja kokonaisuudessaan on todellakin arvokas tietoaarre.»

Kyminlaakso: »Kirja on erittäin arvokas sisällöltään ja mitä parhaimpana valistavana luettavana suositeltava.»

Historia : Suomi

930.85(480)

Historia : Suomi

Kansansivistystyö : Suomi

Yhteiskunnalliset liikkeet : Suomi

Kirjallisuus Laide Hiede

Sata vuotta Suomen sivistyselämää

Kirjoittajat:

Arvi Grotenfelt
Edv. Gylling
Viljo Hytönen
Volter Kilpi
Vrjö Koskelainen
Niilo Liakka
V. Malinen
Väinö Voionmaa

Helsingissä 1911
Kansanvalistusseuran toimituksia 158

000375*

**TYÖVÄENLIIKKEEN
KIRJASTO**

Painettu 1911
Raittiuskansan
Kirjapainossa
Helsingissä

000572
TYÖVAENKASSAN
KIRJASTO

Sisällys:

	Sivu
1. Valtiolliset vaiheet. <i>V. Malinen</i>	7
2. Väestö. <i>Edv. Gylling</i>	25
3. Taloudellisia ajatussuuntia. <i>Viljo Hytönen</i>	45
4. Yhteiskunnalliset liikkeet. <i>Väinö Voionmaa</i>	55
5. Kansanopetus. <i>Niilo Liakka</i>	74
6. Kirjallisuus. <i>Yrjö Koskelainen</i>	94
7. Taide. <i>Volter Kilpi</i>	115
8. Tieteellinen elämä. <i>Arvi Grotenfelt</i>	129

Sisällys:

1	Väliteoksen valitset. P. Aaltonen	5
2	Väliteoksen. H. O. Oja	12
3	Taloudellista ajattelua. H. O. Oja	14
4	Yhteiskunnalliset ilmiöt. P. Aaltonen	22
5	Kansainvälinen. H. O. Oja	28
6	Kirjallisuus. Y. A. Aaltonen	34
7	Paikall. Kalle Kalle	112
8	Taloudellisen elämän. H. O. Oja	120

677
00
0

Alkulause.

Tämä kirja on syntynyt sen johdosta, että äskettäin on kulunut sata vuotta v:n 1809 suurista isänmaatamme koskevista tapauksista ja ettei ennen ole julaisu mitään teosta, joka pienessä koossa ja yleis-tajuisesti esittäisi eri puolia kuluneen satavuoden suomalaisesta viljelyshistoriasta. Näin aikaansaatu pieni teos on aiottu lukukirjaksi kansalaisia varten ja voinee siitä myöskin olla hyötyä kansakoulujen jatkokursseissa, kansalais- ja kotiopinnoissa ja muissa valistustilaisuuksissa, missä isänmaan historiaa harrastetaan.

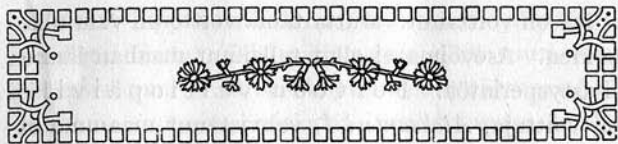
Lukija huomaa, että kirjassamme käsitellään vain harvoja puolia 19. vuosisadan viljelyshistoriasta. Jos tämä kirjoitussarja saa suosiota, on aikomus julaista sitä jatkava ja täydentävä toinen vihko.

Helsingissä lokakuussa 1911.

Kansanvalistusseura.

1. Valtiolliset vaiheet.

iiitä saakka kuin historian aamu-
koitto oli alkanut valaista syrjäis-
tä maatamme, olivat länsi ja itä,
Ruotsi ja Venäjä, taistelleet sen
herruudesta, ja Suomi oli vuosi-
satoja ollut veristen sotien tante-
reena. Kun ratkaisu tapahtui vv.
1808—1809 sodassa, ei se tullut odottamatta: jo ison
vihan aikana Venäjä oli valloittanut maamme, ja siitä
asti kansamme oli elänyt tämän jättiläisvallan uha-
kaavassa pimennossa. Turhat olivat olleet hattujen
ja Kustaa III:nnon ponnistukset valtasuhteiden luon-
nonlakeja vastaan. Kun sitten Aleksanteri I ja Na-
poleon tekivät Suomeakin koskevan sopimuksensa
Tilsitissä v. 1807, niin tämä kyllä määräsi maamme
kohtalon, mutta vain siten, että mitä välttämättö-
mästi oli kerran tapahtuva, oli tapahtuva *silloin*.

Itä oli voittanut. Mutta tämä voitto oli vain ulkoinen. Asevoima ei ollut tallannut maahan lännen sivistysperintöä. Porvoon valtiopäivillä oli voittaja, *Aleksanteri I*, vahvistanut maamme uskonnon ja perustuslait sekä säätyjen ja kansalaisten siihenastiset oikeudet. Mikä oli jo kauan väikkynyt maansa tulevaisuutta ajattelevien suomalaisten mielessä ja niistä löytänyt tiensä keisarinna *Elisabetin* manifestiin vuodelta 1742, ja mitä sitten Anjalanmiehet olivat salahankkeilla omaa kuningastansa vastaan yrittäneet, oli nyt toteutunut: ajatus sisällisesti itsenäisen Suomen valtion perustamisesta Venäjän yhteyteen.

Epäilemättä on jälkipolvien mieltä omiansa tyydytyksellä täyttämään se tieto, että Suomen vapaudenkehtona on Porvoo taustanaan sodan sankarihahmot ja nimettömien taistelijain uskollinen velvollisuudentäyttämys — eikä Anjala salajuonineen. Eivät Porvooseen kokoutuneet esi-isämmeäkään kuitenkaan ole välttäneet katkeria syytöksiä, varsinkaan vanhan emämaan puolelta. Ja tottahan onkin: ei vanha esivalta silloin vielä ollut päästänyt suomalaisia heidän uskollisuusvalastaan; muodollisesti oli Aleksanteri I heidän vihollisensa, ja tämän vihollisensa kanssa he kesken sotaa ryhtyivät neuvotteluihin. Heidän puhdistamiseksi riittää kuitenkin täydellisesti se, että kansamme viimeiseen asti oli puolustanut tuota vanhaa esivaltaansa, joka oli taistelussa jättänyt sen melkein yksiksensä, ja että valtiopäivien aikana tämän

taistelun lopputuloksesta ei enää ollut vähintäkään epätietoisuutta. Olisi päinvastoin ollut suuri virhe, jos esi-isämme eivät olisi käyttäneet hyväksensä Aleksanterin suopeata mielialaa turvataksensa kansallemme niin valoisan tulevaisuuden kuin mahdollista. On hetkiä kansojen elämässä, jolloin muodollisen oikeuden näkökohdan on väistytävä toisarvoiseksi kansan pelastamiseksi, ja ainoa tuomari, joka tällaisissa kohdissa on oikeutettu lausumaan langettavan tai vapauttavan sanansa, on kansa itse. Suomen kansan tuomio on se, että se lukee Porvoon valtiopäivät suurimpien historiallisten muistojensa joukkoon. — On muuten kohtalon ivaa, että ruotsalaiset itse juuri samaan aikaan — kuitenkin jo paria viikkoa ennen Porvoon valtiotekoja — syöksivät valtaistuimelta sen saman kuninkaan, Kustaa IV Aadolfin, jolle suomalaisia on vaadittu valtiollisen tulevaisuutensakin uhalla säilyttämään muodollisen uskollisuutensa. Saattaapa kysyä: kummanko kansan valtiollinen pakko-tila tässä oli suurempi? ja kuka on paremmin oikeutettu toista tuomitsemaan?

Miksi Aleksanteri teki niinkuin teki? miksi hän, suomalla Suomelle sisällisen itsenäisyyden, korotti kansamme kansakuntien joukkoon eikä rajamaana liittänyt sitä laajaan keisarikuntaansa? Epäilemättä siihen suuressa määrin vaikuttivat valtiolliset näkökohdat: mahtavan Napoleonin ystävyys oli itsekästä ja horjuvaa, valtiollinen asema tuona mullistusten aikakautena epävakava, vanha sotainen seikkailu-

henki saattoi jälleen viritä liekkiin tappioittensa katkeroittamassa Ruotsissa. Oli hyvä näissä oloissa voida luottaa pienen Suomen kansan uskollisuuteen. Ja että nämä laskut olivat oikeat, sen osotti läheinen tulevaisuus: kun odotettu rajuilma puhkesi v. 1812, saattoi Venäjä koota Suomessa olevat joukkonsa puolustukseen Napoleonia vastaan, ja valtakunnan pääkaupungissa oli vartiopalvelus uskottuna suomalaisille joukoille.

Mutta väärin on silti — niinkuin joskus on tapahtunut — väittää, että pelkkä kylmä ja itsekäs valtiollinen harkinta määräsi Aleksanterin menettelyn. Tällainen väite sisältäisi keisaria kohtaan sen loukkauksen, että kaikki ne mielenjalouden, hyväntahtoisuuden ja lempeyden ilmaukset, joita hänen sanansa ja tekonsa, jopa koko hänen olentonsa, meitä kohtaan uhkuvat, olisivat olleet pelkkää teeskentelyä. Se riistäisi lisäksi Suomen kansalta senkin pienen osallisuuden kohtaloittensa muodostamiseen, minkä se on lukenut omakseen; sillä ainoastaan jaloon luonteeseen urhea ja uskollinen velvollisuuden täyttäminen äsken päättyneessä taistelussa saattoi vaikuttaa kunnioitusta herättävästi. Onneksi lienee vaikeata esittää mitään sitovia todistuksia tällaisen historiaa köyhdyttävän katsomuskannan puolesta. On erittäin muistettava, kuinka suuresti juuri Venäjän hallitsijain persoonalliset mielialat, yleisen mielipiteen ja eduskunnallisen hallitustavan puutteessa, vaikuttivat valtakunnan ulkopoliittikkaan; jos siis Elisabetin

närkästys, Pietari III:n oikut ja Paavalin päänäpistot, niin miksei yhtähyvin Aleksanterin mielenjalous?

Näin oli Suomen kansan tulevaisuuden perustus laskettu, ja tämä perustus oli pyhä ja kestävä molempiin asianosaisiin nähden. Maamme sai sitten oman hallituksensa, omat keskusvirastonsa, oman virallisen edustuksensa — valtiosihteerinviraston ja Suomen asiain komitean — Pietarissa, jossa sen uusi hallitsija asui, ja sen kansallinen eheys, siinä ahtaammassa merkityksessä, jossa me olemme tottuneet tämän asian käsittämään, palautettiin, kun Viipurin lääni vuodesta 1812 yhdistettiin muuhun Suomeen.

Mutta vaikka näin oman valtiollisen ja kansallisen kehityksen ehdot näyttivät olevan olemassa, katselevat esi-isämme epävarmoina tulevaisuutta kohti. Oli yhtäkkiä jouduttu pois totutuista oloista vanhan emämaan turvissa, eikä tiedetty »miten olla, kuin eleä». Puuttui sitä, mikä vasta luo valtiollisiin muotoihin sisällystä ja antaa niille oikean todellisuuden kansan tietoisuudessa, puuttui elävää kansallistunnetta. Kuinka vähän itse Porvoon valtiopäivät uskalsivat vetää johtopäätökset maamme uudesta asemasta, todistaa Venäjän ruplan ottaminen Suomen valtarahaksi (vaikka sitten Ruotsin raha vanhojen kauppasuhteiden jatkumisen johdosta edelleen vuosikymmeniksi jäi yleisesti käytäntöön) sekä se omituiselta näyttävä seikka, että talonpoikaissäätö anoi, että ruotsin kieli yhä edelleen saisi jäädä maan virkakieleksi. Sama tulevaisuuteen nähden toivoton mieli-

ala saattoi ilmetä tärkeissä paikallisissakin kysymyksissä; se johti esim. siihen, että etevä ja isänmaallinen suomalainen valtiomies osaltaan kantaa vastuun vuoden 1826 onnettomasta asetuksesta, jonka kautta Itä-Suomen lahjoitusmaat, venäläisten herrojen pyyteiden tyydyttämiseksi, julistettiin rälssinluontoisiksi, joten talonpojat menettivät omistusoikeutensa tiloihinsa.

Tällaista valtiollisen seisahduksen ja kansallisen horrostilan aikaa on oikeastaan koko Aleksanteri I:sen hallituskauden loppupuoli sekä Nikolai I:sen aika. Säätyjäkään ei Porvoon valtiopäivien jälkeen puoleen vuosisataan kertaakaan kutsuttu kokoon. Aleksanteri I:sen loppuaikoina asiasta kyllä oli puhetta, mutta hänen seuraajansa, jäykän itsevaltiuden-harrastajan Nikolain aikana kaikki tällaiset ajatukset olivat alunpitäin mahdottomat. Silti ei perustuslakejamme rikottu. *Nikolai I*:kin oli kaiken ankaran itsevaltiutensa ohessa oikeudentuntoinen, ja oikeastaanhan rajaton hallitsijavalta edellyttääkin voimassaolevan oikeustilan kunnioitusta ylhäältäpäin, koska se yksin voi siveellisesti lujentaa ja pyhittää sen perustukset. Niinpä keisari luopui aiotusta Suomen lakien kodifikatsioonista, kun hänelle suomalaisten puolelta huomautettiin, että vuoden 1734 lakia ei säätyjen suostumuksetta voitu muuttaa edes muodolliseen järjestykseensääkään, saati sitten sisällykseensä nähden. Ja kun v. 1827 hallinnollisella asetuksella kreikanuskoisillekin suotiin pääsy valtion

virkoihin, joka Viipurin läänin yhdistämisen jälkeen muuhun Suomeen ja usean venäläisen saatua maassamme kansalaisyhteisyyden kyllä itsessään oli luonnollinen ja oikeutettu asia, mutta joka silti loukkasi perustuslain määräystä, niin asetuksen johdannossa ikäänkuin anteeksi pyytäen perusteltiin tämän toimen välttämättömyyttä, joka ei sallinut sen lykkäämistä siksi, kuin maan säädöt jälleen olisi voitu kutsua kokoon.

Hidasta ja heikkoa oli siis kaikki kehitys lasketulla pohjalla. Että joku lääni jaettiin kahtia ja joku toinen vaihtoi pääkaupunkia, että Suomi sai yhden hovioikeuden lisää, että maamme hiippakuntajako uudistettiin, että sisämaahan perustettiin joukko uusia kaupunkeja — siinä vuosikymmenien merkkitapaukset julkisen elämän alalla maassamme menneen vuosisadan alkupuolella. Lisätäkäämme kuitenkin Mustialan maanviljelysopiston perustaminen. Maan asiain hoito oli silloin kokonaan vanhan, ruotsalaisen virkaluokkamme käsissä. Uuden ajan kansalliset ja kansanvaltaiset ihanteet olivat sille tykkänään vieraat, mutta väärin olisi kieltää siltä sen omat ansiot: se oli nuhteetonta ja rehellistä virkansa hoidossa, tunnollisen arkaa maan lakien noudattamisesta, niin kuin todistaa esim. senaatin ponteva esiytyminen kenraalikuvernööri *Zakrevskin* lainloukkausten johdosta, ja jotkut sen jäsenet osottivat huomattavaa hallitusmiehen kykyä. Ennen muita on mainittava *Lauri Gabriel v. Haartman*, jonka toiminta senaatin

rahaasiain-toimituskunnan päällikkönä todistaa tähän aikaan tavatonta vireyttä: veronkantolaitos uudistettiin (tosin perustuslakia hipaisemalla), rahalaitos järjestettiin poistamalla vihdoinkin liikkeestä Ruotsin raha, kauppaa edistettiin tullimaksuja alentamalla, Suomen Pankki järjestettiin uudestaan ja taitavalla hoidolla saatiin valtion ennen joskus huolestuttavat raha-asiat niin hyvälle kannalle, että liikeni varoja tuohon kansalliseen suurtyöhön, Saimaan kanavan rakentamiseen.

Ajan yleisleima oli sittenkin melkein kuoleman hiljaisuus. Meidän ei kuitenkaan pidä kuvitella, että se oli virkavalta, joka painoi Suomen kansan uuvuksiin. Tämä kansa nukkui siksi, ett'ei se ollut vielä herännyt. Voidaksemme tämän ymmärtää, meidän tulee muistaa, kuinka perin kehittymättömät kaikki elämänotot maassamme vielä viime vuosisadan alkupuoliskolla olivat nykyisiin verrattuina. Väkiluku ei tehnyt puoliakaan nykyisestään, varallisuus oli alhainen ja sen mukaan kaikki ulkonaiset elämänsuhteet köyhät ja alkuperäiset, kansakoulut ja kansanopistot olemattomat ja kansansivistys siis aivan puutteellinen, kulkuneuvot kehnot — rautateitä ei nimeksikään, höyrylaivoja vasta joku järviämme viiltämässä —, postinkulku harvaa ja hidasta, sanomalehdet pienet ja mitättömät. Tällaiset olot eivät todellakaan olleet suotuisana edellytyksenä vilkkaalle kansalaistoiminnalle ja siitä seuraavalle nopealle ja monipuoliselle kehitykselle.

Kuitenkin olivat jo tällöin ne voimat vaikuttamassa, ne siemenet itämässä, joista Suomelle vuosisadan jälkipuoliskolla oli koituva kaunein kukoistus, mitä tämä kansa vaatimattomissa elämänvaiheissansa tähän asti oli saanut kokea. *Juhana Ludvig Runeberg* oli ihanilla runoillaan maamme ruotsinkielisessä valtuokassa itsetietoiseksi isänmaanrakkaudeksi herättänyt sen vaistomaisen kotimaantunteen, joka sen tähän asti oli korvannut, ja *Elias Lönnrot* oli, saattamalla päivän valoon kansamme vanhat runoarteet, luonut siinä itseluottamusta ja tulevaisuudentoivoa: eihän kansan, joka jo hämäränä muinaisaikanaan oli Kalevalan runot runoillut, tarvinnut epäillä vastaisenkaan sivistystyönsä mahdollisuutta. Ja vihdoin kolmas ja suurin suurmiehemme, *Juhana Vilhelm Snellman*, oli osottanut perustuksen, jolle tämä sivistystyö oli rakennettava, kun hän oli korottanut mah-tavan kansallisen herätyshuutonsa.

Uuden ajan alkamisen ulkonaisena merkinä oli *Aleksanteri II*:sen valtaistuimelle nouseminen. Hallitusohjelmansa keisari lausui, kun hän käydessään maassamme maaliskuulla 1856 itse johti puhetta senaatissa ja silloin saneli pöytäkirjaan lausunnon, jossa m. m. käski senaattia ryhtymään toimenpiteisiin maan kaupan, meriliikkeen ja teollisuuden kehittämiseksi, kansansivistyksen kohottamiseksi ja kulku-neuvojen parantamiseksi. Vastaheränneellä innolla alettiin nyt sanomalehdistössä pohtia yleisiä asioita

ja hallituksen keskuudessa valmistettiin tärkeitä uudistuksia. Vanhan virkavaltaisen järjestelmän pääedustaja Haartman oli saanut väistyä senaatista, ja hänen seuraajansa *Langenskiöld* järjesti Suomen ja Venäjän väliset kauppasuhteet, laajensi elinkeinovapautta, sai toimeen valtion metsänhoidon ja pani alkuun rahalaitoksen uudistuksen, jonka kautta Suomi oli saava oman rahan, ja jonka J. V. Snellman sitten saattoi onnelliseen päätökseen. Maan kansakoululaitos perustettiin niinkään, etupäässä *Uno Cygnæuksen* suunnitelman mukaisesti. Tämä vilkas, monipuolinen toimeliaisuus johtui kyllä ulkonaisesti uuden hallitsijan vapaamielisestä, maallemme suopeasta mielialasta, ja sillä oli vastineensa Venäjän oloissa, jossa onneton Krimin-sota puhdistavan kevätkrätkyn tavoin oli herättänyt eleille laajan keisarikunnan puutuneet voimat; mutta sen sisällinen, liikkeelle-paneva voima oli maassamme äsken herännyt isänmaallinen mieli. Aivan luonnollista oli, että tämän vaikutuksesta kansassamme syntyisi toivo saada itse omien edustajiensa kautta olla mukana tuossa edistystyössä perustuslakien edellyttämällä tavalla, laillisesti kokoonkutsutuilla valtiopäivillä. Ja hallituksenkin kannalta niiden kokoonkutsuminen näytti välttämättömältä, sillä monenkin uudistuskysymyksen ratkaisuun tarvittiin perustuslakien mukaan säätyjen suostumus. Mutta nyt, niinkuin vuoden 1808 sodan aikana, jolloin Suomen lähetyskunta kutsuttiin kokoon, hallitus epäroï: säätyjen sijasta

kutsuttiin niiden valiokunta, n. s. Tammikuun-valiokunta. Ja nyt, niinkuin v. 1808, valitsijat pienen kansan aralla, epäluuloisella pelolla kalleimman omaisuutensa säilymisestä kieltäytyivät valitsemasta edustajia. Mutta nyt, niinkuin silloin, hallitsija jalomielisesti oikaisi sen virheen, minkä neuvonantajat — tällä kertaa suomalainen mies — olivat saaneet hänet tekemään: julistettiin että valiokunnan tuli vain valmistella vasta kokoonkutsuttavien valtiopäivien tehtäviä.

Vuonna 1863 keisari täytti lupauksensa; mutta tämä on muutenkin merkkipäivä Suomen historiassa. Silloin näet Aleksanteri II J. V. Snellmanin esityksestä antoi kuuluisan asetuksensa, jolla suomenkieli julistettiin tasa-avoiseksi ruotsin kanssa kaikessa mikä välittömästi koski maan suomenkielistä väestöä. Siitä aukeni uusi ura kielellemme viralliselle käyttämiselle, joka senjälkeen on yhä enemmän saavuttanut sen valta-aseman, mikä sille maamme asukasten suuren enemmistön kielenä on tuleva. Jo v. 1858 oli toimensa alottanut ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu, Jyväskylän alkeisopisto. Näin suomalaisuuden aatetta alettiin vähitellen käytännössä toteuttaa.

Valtiopäivät keisari avasi puheella, joka kauniilla tavalla todistaa hänen jalomielisyyttään, hänen luottamustansa kansaamme ja hänen perustuslaillista mieltään. Jälleen oli hallitsija puhunut kansalleen kieltä, joka muistutti Aleksanteri I:sen aikoja. Ja kansamme edustajat vastasivat tähän luottamukseen

uutteralla, monipuolisella ja kunnollisella työllä vanhentuneen lainsäädännön kehittämiseksi ja maan aineellisen ja henkisen tilan parantamiseksi.

Tässä ei saata tulla kysymykseen edes luettelemalla mainita kaikkia tämän vuosikymmeniä jatkuneen työn tuloksia; ainoastaan kaikkein tärkeimmät saakoot sijansa. Ennen muita on mainittava vuoden 1869 valtiopäiväjärjestys, joka säätämällä valtiopäivät määräaikaisiksi, ainakin joka viidentenä vuonna kokoutuviksi, poisti vanhojen perustuslakiemme pahimman puutteen, joka, niiden kirjainta rikkomatta, oli tehnyt mahdolliseksi tuon pitkän valtiopäivättömän väliajan Porvoon valtiopäivistä vuoteen 1863; laki maalaiskuntien itsehallinnosta vuodelta 1865 ja kaupunkien vuodelta 1873, jotka olivat omansa suuresti edistämään kunnallisten asiain hoitoa ja harrastusta; laki juoppoutta edistävän kotitarpeenpolton lakkauttamisesta ja viinanpolton muuttamisesta tarkastuksen ja veron alaiseksi tehdasteollisuudeksi, jota sitten seurasivat monet juovutusjuomien väärinkäytämisen ehkäisemistä tarkoittavat lait; painolaki, joka valitettavasti jäi vain lyhytaikaiseksi; uusi kirkkolaki vuodelta 1869, joka Suomen evankelis-luterilaiselle valtiokirkolle antoi oman edustuslaitoksen, kirkolliskokouksen; Viipurin läänin lahjoitusmaatalonpoikien tilan parantaminen lahjoitusmaiden lunastamisen kautta säätyjen valtuutuksella lainatuilla varoilla; lukuisat varain myöntämiset varsinkin maan rautatieverkon rakentamiseksi sekä kansakoululaitok-

sen hyväksi; vuoden 1879 elinkeinolaki, joka oli rakennettu yleisen elinkeinovapauden pohjalle; vuoden 1878 asevelvollisuuslaki, jolla maan puolustuslaitos järjestettiin uudestaan; laki osakeyhtiöistä, merilaki, lait tilusten lohkomisesta ja maan palstoituksesta, Suomen pankin hoito, lukuiset säännökset naisen tilan parantamiseksi y. m.

Tätä edistystä jatkui vielä *Aleksanteri III*:nnen hallitessa, jonka aikana valtiopäiviä alettiin pitää joka kolmantena vuonna. Kuitenkin ilmeni jo tällöin pahoja enteitä. Vuonna 1890 julaistu manifesti alisti Suomen itsehallintoa loukkaavalla tavalla maamme postilaitoksen keisarikunnan posti- ja sähkölennätinministeriön alaiseksi ja samana vuonna annettulla julistuskirjalla peruutettiin laittomasti jo hallitsijan vahvistuksen saanut uusi rikoslaki, jonka oli määrä juuri astua voimaan. Venäjän hallituksessa alkoi täten maahamme nähden päästä määrääväksi ajatussuunta, joka piti Suomen valtiollista erikoisasemaa soveltumattomana keisarikunnan arvoon ja etuihin, sama suunta joka jo vuosikymmeniä oli ilmennyt kiihkeänä vihamielisyytenä maattamme kohtaan sikäläisessä kiihkokansallisessa sanomalehdistössä. Täyteen ja hillitsemättömään valtaan tämä suunta kuitenkin pääsi vasta *Nikolai II*:sen noustessa valtaistuimelle. Vuonna 1899 annettiin n. s. helmikuun manifesti »niiden lakien säätämisen järjestyksestä, jotka koskivat koko valtakuntaa, Suomi siihen luettuna», ja tänne

kenraalikuvernööriksi lähetetty kenraali *Bobrikoff* koetti häikäilemättömällä tarmolla toimia näiden venäläistyttämispöytäkirjojen toteuttamiseksi sekä niitä vastaan nousseen vastarinnan kukistamiseksi: kokousvapautta supistettiin laittomasti, sanomalehtiä lakkautettiin joukottain, joko määräajaksi tai ainiaaksi, ja niiden toimittajia erotettiin, kotitarkastuksia pidettiin, kansalaisten lainmukaista elinkeinovapautta häirittiin, lainkuuliaisia virkamiehiä erotettiin, Suomen asevelvolliset pataljoonat hävitettiin ja uutta laitonta sotapalvelusta koetettiin pakkokeinoilla kuntia ja kutsunnan alaisia nuorukaisia vastaan väkisin saada voimaan; ja vihdoinkin mielivalta kohosi ylimmilleen, kun vuoden 1903 diktatuuriasetuksen nojassa ruvettiin maanpakoon karkottamaan tai Venäjälle kuljettamaan niitä miehiä, jotka toiminnallaan ennen muita olivat joutuneet uusien vallanpitäjien vihoihin. Sanalla sanoen: maassa vallitsi mielivalta, jommoista Suomen kansan ei ole tarvinnut kokea muulloin kuin kenties joskus vihollisvalloituksen kamalina aikoina. Turhat olivat maan valtiosäätyjen ja senaatin vastalauseet ja huomautukset, turha Euroopan sivistysmaailman parahiston vetoaminen siihen hallitsijaan, joka oli kutsunut kokoon Haagin rauhankonferenssin, turha suuri kansalaislähetystö adressede: itä näytti lopultakin voittaneen ja tuhoavan kaikki, mitä olimme lännestä perineet ja parempina päivinä niin runsaasti kehittäneet: lainalai-

sen yhteiskuntajärjestyksemme, sivistyksemme, vapautemme.

Tällainen hallitussuunta ei voinut olla herättämättä katkeraa tyytymättömyyttä, ja sen uhriksi joutui suunnan pääedustaja maassamme kenraalikuvernööri Bobrikoff, joka murhattiin kesäk. 1904. Vaikka jonkunlainen huojennus tämän jälkeen oli huomattavissa, ja valtiopäivätkin kutsuttiin kokoon 1904—5, jatkui vanha laittomuusjärjestelmä pohjaltaan muuttumattomana, kunnes koko kansan yhteinen voimannostus n. s. suurlakon kautta marraskuun alkupäivinä v. 1905 sen kukisti. Nyt ilmestyi manifesti 4 p:ltä marraskuuta, jolla laillisuus enimmissä kohdin palautettiin, hyväksymällä säätyjen »suuri anomus», joka tähän asti enimmäkseen oli jäänyt huomioonottamatta, sekä luvattiin vanhan säätyeduskunnan perinpohjainen uudistaminen yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden perustuksella. Uusi valtiopäiväjärjestys ja vaalilaki hyväksyttiin sitten vv. 1905—6 valtiopäivillä ja sai hallitsijan vahvistuksen. Suomen kansan kohtalo näytti enemmän kuin koskaan ennen olevan sen omissa käsissä, ja innokkain mielin, jopa toistensa kilvalla käytiin nyt käsiksi siihen uudistustyöhön, jonka kuluneen sortoajan tuottama seisahdus sekä entiset laiminlyönnit olivat tehneet välttämättömäksi. Tämä työ on lähinnä suoritettu meidän uudessa kansanvaltaisessa eduskunnassamme ja on meitä kaikkia siksi lähellä, että lienee tarpeetonta

sitä enempää luetella kuin arvostellakaan. Ainoastaan yksi huomautus on tarpeen, jo sen tähden, mitä edellä on lausuttu vanhan säätyeduskunnan tulokselisesta, etevästä lainsäädäntötyöstä. Tämä työ kiittää tekijäänsä, mutta sitä on myöskin käytetty moittimaan jatkajaa, nykyistä eduskuntaa. Aivan oikein! mutta tätä arvostelua on täydennettävä sillä, että juuri jatkajan työn puutteellisuudet syyttävät edelläkävijää; ne syyttävät sitä siitä, ett'ei se ajoissa ryhtynyt uudistamaan, nuorentamaan, kansanvaltaistuttamaan itseänsä ja sen kautta myöskin olojamme. Eikä tämä syytös ole lievä; sillä ankarin moite, mikä voi kohdata valtiomiestä, on se, että hän ei ole tuntenut kansansa syvimpiä tarpeita, ja raskain jälkimaine, mikä voi painaa kansalaista tai kansalaisryhmää, on se, että ei ole riittänyt epäitsestä uhraavaisuutta tai siveellistä rohkeutta luopuaksensa kokonaisuuden hyväksi omasta valta-asemastaan. Senthden vv. 1904—5 valtiopäivien kanta äänioikeusasiassa — jonka ne muka laillisten edellytysten puuttuessa jättivät ratkaisematta —, vaikka toisaanne tähdätyynä, todellisuudessa tuli sisältämään vanhan säätyeduskunnan kuolemantuomion. Näin oli kehityksen sijasta saatu kumous, evolutsioonin sijasta revolutsiooni — sillä muuta ei, kaikesta ulkonaisesti säilytetystä muodollisesta laillisuudesta huolimatta ollut meidän äskeninen eduskuntauudistuksemme —, samalla kokonaan menetetty oma valta-asema, sekin mikä kehityksen tapahtuessa olisi voitu säilyttää,

mutta myöskin saatettu säännöllinen lainsäädäntötyö niiden häriöitten alaiseksi, jotka aina seuraavat kumouksesta. Tätä taustaa vastaan on uuden eduskunnan työtä arvosteltava, ja lisäksi muistettava sekin, että pitkällinen vastarinta oli pohjiaan myöten myllertänyt kansamme mielen ja siinä lietsonut puolueintohimojen lieskan, joka turmiollisesti vaikutti koko valtiolliseen, jopa yhteiskunnalliseenkin elämään.

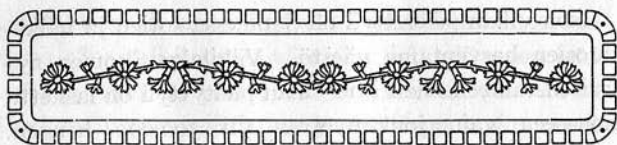
Mutta kuinka kaukaiselta tuntuukaan jo nyt, vain muutaman vuoden kuluttua, tuo suurlakon jälkeinen valoisa, toivehikas, työntoa uhkuva mieliala. Hyvän oikeutensa ja vilpittömän mielensä tunnossa Suomen kansa oli rohjennut toivoa, että vihdoinkin pitkä, tuloksista rikas kansallisen työn poutapäivä oli sille koittanut. Mutta se olikin vain pieni päivänpilkahdus vuosisatainvaihteen myrskypilvien lomasta. Onneton Japanin-sota oli Venäjällä nostanut vallankumousliikkeen, joka pahasti oli järkyttänyt vanhaa virkavaltaista hallitusjärjestelmää, ja jonka maininki meidänkin suurlakkomme juuri oli ollut. Mutta sen jälkeen hallitusvallan yhä enemmän onnistui vahvistaa asemansa, ja sitä mukaa alkoi taantumus sekä Venäjällä että meillä. Sisällinen uudistustyö jatkui kyllä eduskunnassa, mutta sen tuloksellisuus on entistä epävarmempi, ja pääpaino oli jälleen pantava maamme oikeuden puolustamiseen. Vihdoin olemme saaneet kokea iskun, joka tarkoittaa Suomen valtio-

säännön täydellistä kumoamista. Huolimatta eduskunnan selityksistä, huolimatta ulkomaiden oikeusoppineiden lausunnoista, huolimatta eri maiden valtiopäivämiesten adresseista, huolimatta sivistysmaailman loukatun oikeudentunnon moninaisista ilmaisuista, huolimatta keisarivaloista hyväksyi Venäjän duuma 10 p. kesäkuuta 1910 sille annetun esityksen valtakunnanlainsäädännöstä, joka Suomen perustuslait syrjäyttäen siirtää keisarikunnan lainsäädäntölaitosten valtapiiriin joukon tärkeimpiä lainsäädäntöalojamme. 27 p. kesäkuuta valtakunnanneuvostokin hyväksyi tämän lain, joka 30 p. kesäkuuta sai hallitsijan vahvistuksen.

Aleksanteri I:sen työ tahdotaan näin tuhota. Mutta Suomen kansan velvollisuus on näissäkin vaikeissa oloissa pitää kiinni oikeudestansa sellaisen paremman tulevaisuuden toivossa, joka kansojenkin välisissä suhteissa nostaa kunniasijalle oikeuden ja rakauden voimat. Nämä voimat yksin voivat ihmisyiden korkeampaan sopusointuun yhdistää myöskin lännen ja idän.

V. Malinen.

2. Väestö.

Suomi oli 1800-luvun alkaessa valtiollisesti pirstottu. Vasta v. 1809 yhdistettiin Tornion jokilaakson kunnat »Suomen suuriruhtinaskunnan» kanssa ja v. 1811 liitettiin »Vanhan Suomen» väestö muun Suomen yhteyteen. Nykyisen Suomen väestön osalta voidaan senvuoksi 1800-luku oikeastaan alottaa vasta siitä vuodesta tai kenties vieläkin suuremmalla syyllä vasta vuodesta 1815, jolloin ensi kerran väkilukutietoja yhtenäisesti koottiin koko nykyisen Suomen alalta.

Asiallisesti väestöolojen kehityksen kannalta katsoen eivät kuitenkaan nämä vuodet merkitse mitään rajakohtaa. Tällaista tavataksemme on palattava 1700-luvun alkupuolelle saakka, ison vihan jälkeisiin vuosikymmeniin. Tällöin saa nimittäin alkunsa se väestön kehitys, joka vähälukuisesta ja heikosta Suomen väestöstä oli kasvattava kansakunnan, joka v. 1809 kykeni alottamaan oman valtiollisen elämän.

Ison vihan päätyttyä oli Suomessa sotien ja nälkävuosien harventama väestö. Väkiluku Suomen nykyisellä alueella heti ison vihan päätyttyä on laskettu nousseen vain jonkunverran yli 300,000 hengen. Yhtä suuri väkiluku oli Suomessa jo 1500-luvulla ollut, ja 1600-luvun lopulla oli maan väkiluku jo noussut noin puoleen miljoonaan henkeen. Kaiken kaikkiaan oli väkiluvun kehitys 1600-luvulla kuitenkin ollut varsin hidas. Parissakymmenessä vuodessa lisäytyi Suomen väkiluku ison vihan jälkeisenä aikana yhtä paljon kuin puolentoista vuosisadan kuluessa aikaisemmin. Jo 1700-luvun keskivaiheilla oli maan väkiluku kasvanut suuremmaksi kuin 1600-luvun lopulla. Vuonna 1749, jolloin Suomen väestötilasto ensi kerran antaa tarkan tiedon väkiluvusta, oli Ruotsiin silloin kuuluvan »Suomen suuriruhtinaskunnan» asukasluku 409,353 henkeä. Ruotsiin siihen aikaan välittömästi luettiin kuuluviksi Tornion jokilaakson kunnat ja suurin osa nykyistä Lappia, joissa väestön summa samoihin aikoihin nousi 5,134 henkeen. Jos tähän lisätään Venäjälle silloin kuuluva »Vanha Suomi», jonka väkiluku v. 1754 nousi 119,578 henkeen, saadaan koko maan väkiluvuksi vuosisadan puolivälillä 534,065 henkeä.

Kun 1800-luvun alulla Suomen eri osat yhteen liitettiin, oli väkiluku jo noussut kaksinkertaiseksi 1700-luvun puoliväliin verraten. Ennen sotavuosia (v. 1807) oli suuriruhtinaskunnassa, Suomen pääosassa, väkiluku jo kasvanut 906,787 henkeen. Sotavuosina

väkiluku kyllä tuntuvasti aleni, mutta Haminan rauhassa 1809 tuli Suomen väestöön lisään Tornion joki-laakson kuntien väestö, 11,810 henkeä, ja v. 1811 Vanhan Suomen 208,619 asukasta. Vuonna 1815 nousikin yhdistyneen Suomen väkiluku 1,151,173 henkeen.

Väkiluvun lisäys oli 1700-luvun jälkipuoliskolla näin ollen ollut sängen nopea ja tämä seikka kuvastuu varsinkin silmiin, jos sitä vertaa 1600-luvun erinomaisten heikkoon väenlisäykseen. Ja todella olikin aivan uusi suunta ison vihan jälkeisenä aikana ei vain Suomen väestön, vaan maan taloudellisen kehityksenkin alalla päässyt alulle.

Olot ison vihan jälkeen. Samaten kuin Suomen väkiluku 1700-luvun puolivaiheilla oli määrälleen vastannut väkilukua 1600-luvulla, kuvastivat olosuhteet muutenkin maassamme monessa suhteessa vastaavia oloja paljoa aikaisemmilta ajoilta.

Kaupungit olivat pienet ja kaupunkiväestö muodosti vain vähäisen murto-osan maan väkiluvusta. Kaupunkien yhteenlaskettu asukasluku 25,414 henkeä v. 1749 oli vain 4.8 % maan koko väkiluvusta. Vain Turussa oli enemmän kuin 2,000 asukasta. Sisämaan suurimmassa kaupungissa Hämeenlinnassa oli asukkaita 354. Maaseutu antoi näin ollen maan väestöoloille kokonaan leiman. Mutta maaseudullakin olivat olot kokonaan toisenlaiset kuin nykyisin. Hiukan yli $\frac{1}{2}$ miljoonaan nouseva maaseutuväestö ei nimittäin ollut suinkaan tasaisesti ryhmittynyt

maan eri osiin, vaan päinvastoin oli väentihedessä maan eri osissa erinomaisen suuria eroavaisuuksia. Muutamilla seuduin oli asutus jo tähän aikaan varsin tiheä, kun taas laajat alat maata olivat melkein asumatonta erämaata. Tiheitä yhtenäisiä asutusalueita olivat suurin osa Varsinais-Suomea, Ahvenanmaa, Uudenmaan rannikkopitäjät, Hämeen eteläisiä järviä ympäröivät pitäjät Karkusta aina Hollolaan saakka sekä Laatokan rannikko Sortavalasta Raudun pitäjään. Asutuksen keskimääräinen tiheys nousi näissä asutuskeskuksissa yli 6 hengen neliökilometrillä, Varsinais-Suomessa keskimäärin jopa yli 8 hengenkin. Vähän harvempi asutus, 3—5 henkeä neliökilometrillä, oli Etelä-Savossa, Viipurin seuduilla, alisessa Satakunnassa ja Pohjanlahden rantamilla paikatellen. Mutta muissa osissa maata oli asutus niin harva, että sen vertaista nykyisin tapaa vain Lapin pohjoisimmissa perukoissa. Koko sillä laajalla alueella, joka jää Hämeen eteläisen järvisiidun, etelä-Savon ja Pohjanlahden rantamaan välille, ei asutustiheys noussut yhteen henkeenkään neliökilometrillä.

Vain noilla äskenmainituilla tiheimmin asutuilla alueilla, jotka jotenkin tarkalleen vastaavat suomalaisten heimojen vanhoja rintamaita, oli varsinainen maanviljelys voinut kehittyä väestön pääelinkeinoksi. Harvemmin asutuilla autiomailla, jotka vielä 1500-luvun alulla olivat olleet rintamaa-asukkaiden omaisuutta^{kin}, heidän »erämaitaan», ja joiden asuttami-

nen vasta näihin aikoihin oli alkanut, eleli vielä 1700-luvun keskivaiheilla vähälukuinen asukasmäärä parhaasta päästä kaskenpolton, osittain myös metsästyksen ja kalastuksen varassa. Vallitsevana asutusmuotona tiheimmin asutuilla seuduilla olivat suuret yhteenrakennetut kyläkunnat, sarkajakoisine pelto- ja osittain myös niittymaineen sekä yhteisine takamaineen. 1600-luvun aatelisvallan kehityksen jätteinä oli maassa kyllä muutamia satoja aateliskartanoita, joilla oli työveroa suorittavia alustalaisia, lampuoteja ja torppareita. Mutta tämä poikkeus ei kykene sääntöä kumoamaan. Vallitsevana väestön aineksena maaseudulla olivatkin vielä 1700-luvun puolivälillä talolliset; torppari- ja tilaton väestö oli vasta alullaan.

Kehitys Ruotsin vallan loppuaikoina. 1700-luvun puoliväliltä alkaen kehitys käy perinpohjin oloja mullistamaan. Ison vihan jälkeiset pari kolme vuosikymmentä kuuluivat pääasiassa sota- ja kato- vuosien aikaansaamien vaurioiden korjaamiseen, mutta 1700-luvun puolivälillä alkaa kehitys kulkea aivan uusia uria. Ominaista tälle väestön kehitykselle on, että se tapahtui pääasiassa maanviljelyksen ja uutisraivaustyön varassa. Kaupunkiväestö, joka nykyisin lisääntyy niin suurella vauhdilla, kasvoi hitaasti, joten kaupunkiväestön osuus maan koko väkiluvusta 1800-luvun alulla oli yhtä pieni kuin puoli vuosisataa aikaisemmin. Vuonna 1815 oli kaupunkiväestö vain 4.9 % maan koko väkiluvusta.

Maaseudulla taas lisääntyi väestö hitaammin vanhastaan paremmin asutuilla seuduilla, mutta hyvin nopeasti harvemmin asutuilla mailla. Tiheään asutuilla heimokuntain vanhoilla rintamailla ei väestö vuoteen 1815 ollut lisääntynyt puolellakaan, kun taas laajoilla aloilla sisä-Suomessa tuona vuonna vuoteen 1749 verraten oli 2—3- jopa 4-kertainenkin väkiluku. Niihin osiin maata, joissa uutisraivaustyöllä oli hyvät mahdollisuudet, keskittyi siis väestön liikunnan nopein virtaus. Väestön kehityksessä kuvastuu siis toiselta puolen erinomaisen selvästi maan taloudellisen kehityksen pääsuunta tänä aikana, jolle juuri uutisraivaustyön kehitys oli ominaista.

Tätä kehitystä edistivät 1750-luvulta alkaen toimeenpannut uudistukset maalaisoloissa. »Isonjaon» kautta alkaa »sarkajako» vähitellen hävitä kylien peltomailta, jotka samoin kuin niitytkin jaetaan suurin kappalein kylän osakasten kesken. Yhteiset takamaat menevät samaa menoa. Kukin talollinen saa manttaalinsa mukaisen kappaleen siitä yksityisomaisuudekseen. Loput jäävät liikamaana valtion haltuun. Uutisraivaustyö edistyi näiden toimenpiteiden tähden hyvin suuresti. Valtion liikamaille syntyi vv. 1750—1808 väliaikana pontevasti harjoitetun valtion uutisasutuksen kautta noin 6,200 uutistilaa. Hallituksen myöskin edistämänä pääsi talonhalkominen niin hyvään vauhtiin, että mainitun ajan kuluessa noin 21,000 tilaa voidaan laskea sen kautta tulleen lisää. Samoihin aikoihin alkaa torp-

parilaitos talojen ja kylien maille kehittyä. Torpparien luku kasvaa noin 3,000:sta v. 1749 noin 25,000:een v. 1805. Myöskin tilattomain, mäkitupalaisten ja itsellisten luokat alkavat maaseudulle kehittyä.

Näissä muodoissa oli väestönlisäys jo 1800-luvun alulle ennättänyt melkoisessa määrin sekä muuttaa asutusoloja että maaseutuväestön luokkajakoakin. Mutta tästä huolimatta voidaan vielä asutusoloissa tähän aikaan varsin selvään huomata samat piirteet, jotka 1700-luvun keskivaiheilla siinä olivat huomiota kiinnittäneet. Kaupunkiväestön asema oli yhäkin varsin mitätön. Maaseutuväestö muodosti vielä v. 1815 95.1 % maan koko väestöstä. Väestön leviäminen maan eri osiin esiintyy vielä 1800-luvun alulla melkein yhtä epätasaisena ja muutenkin samanlaisena kuin 1700-luvun puolivälillä. Ero vanhain asutuskeskustain ja entisten erämaaseutujen välillä on yhä vieläkin erinomaisen selvä.

Väestön vaiheet 1800-luvun alkupuolella. Kuten jo mainittiin ei 1800-luvun alku merkitsekään mitään rajakohtaa Suomen väestönkehityksen suuntaan nähden. Kuten 1700-luvulla, niin jatkui tämä 1800-luvullakin nopeimmalla vauhdilla harvaan asutuilla sisämaan seuduilla. Vanhastaan hyvin asutuilla seuduilla kävi väestönlisäys entistäänkin heikommaksi. Samoin pysyi kaupunkien asema maan väestönkehityksessä vielä vuosikymmenien ajan yhtä vähäisenä kuin aikaisemmin.

Vuodesta 1815, jolloin maan väkiluku oli noussut 1,151,173 henkeen, kasvoi se 1,839,952 henkeen v. 1865. Tämän ajanjakson loppuvuosina kyllä kaupunkiväestönkin lisääntyminen alkoi päästä suurempaan vauhtiin, niin että se 4.9 %:sta v. 1815 oli lisääntynyt 5.6 %:iin v. 1830 ja 6.7 %:iin koko väestöstä v. 1865. Kaupunkiväestön koko lukumäärä ei kuitenkaan viimeainittuna vuonna noussut kuin 123,028 henkeen. Maalaisväestön kehityksestä riippui näin ollen aivan ratkaisevasti koko maan väestökehityksen yleinen suunta 1800-luvun kahden ensimmäisen kolmanneksen aikana.

Väestön lisäyksen nopeus oli kysymyksenalaisena aikana jonkunverran heikompi kuin 1700-luvulla. Vuosina 1751—1800 oli väkiluku keskimäärin vuosittain Ruotsin Suomessa lisääntynyt 137 hengellä 10,000 henkeä kohden keskiväkiluvusta. Vuosina 1816—65 oli vastaava luku vain 105. Yksityiskohteisemmin väestön liikuntaa tutkittaessa voikin huomata, että vuotuinen lisäkasvu 1700 puolivälillä aina 1860-luvulle oli vähenemään päin.

Nopein oli väestönlisäys näinä vuosina pohjoisosissa Satakuntaa ja Hämettä sekä itäosissa Pohjanmaata. Suurin osa tätä aluetta kuului Vaasan lääniin mutta käsitti se sitäpaitsi pohjoisen osan Turun läänin ja kappaleita Hämeen ja Oulun lääneistäkin. Varsin nopea oli lisääntyminen sitäpaitsi Oulun läänin sisäosissa yleensä. Kuopion läänissä oli 1700-luvulla ollut erinomaisen nopea väenlisäys, mutta 1800-

luvulla tapahtuu tässä läänissä huomattava aleneminen, vaikkakin lääni vielä voi osoittaa keskimäärää suuremman väestönlisäyksen. Turun ja Porin läänin eteläosassa, koko Uudenmaan ja Viipurin lääneissä sekä suurimmassa osassa Hämeen ja Mikkelin läänejä oli väestön lisääntyminen sensijaan erinomaisen hidas. Hidas oli väestönlisäys myöskin Pohjanlahden rannikkoalueella aina Vaasan seuduilta Oulujoen suulle. Kaikista heikoin oli väestönlisäys nytkin noilla vanhaan paremmin asutuilla heimokuntain entisillä rintailla. Vuotuinen väestönlisäys keskimäärin vv. 1815—65 nousi siellä vain 48 henkeen 10,000 hengen suuruista väestöä kohden, joka luku jo osoittaa erinomaisen vähäistä kasvua. Ylempänä mainitulla nopeimmin lisääntyvällä alueella oli väestön vuotuista lisäkasvua osoittava luku sensijaan 174.

Entiseen suuntaansa jatkui väestön kehitys myöskin, jos ottaa tarkastettavaksi maaseutuväestön eri luokat. Talollisten luku lisääntyi noin 58,000:sta v. 1805 noin 74,000:een v. 1865, Viipurin lääniä kumpanakaan vuonna huomioonottamatta. Talollisluvun lisääntyminen kohdistuu, samoin kuin väestönlisäys yleensä, maan pohjois- ja sisäosiin, esiintyen etupäässä Vaasan, Oulun ja Kuopion lääneissä sekä Turun ja Porin läänin pohjoisosissa. Eteläosissa maata, kuten Varsinais-Suomessa, Uudellamaalla ja paikatellen Hämeessä talollisten luku päinvastoin jonkin verran pieneni. — Vielä tuntuvasti nopeampi oli torppariväestön lisääntyminen. Noin

24,000 torpparia vastaan v. 1805 oli v. 1865 noin 63,000 torpparia olemassa. Torppariväestö lisääntyi kaikissa osissa maata, sielläkin jossa talollisväestö väheni. Niinpä oli lisäys Turun läänissä 6,200:sta v. 1805 noin 17,000 v. 1865 ja Vaasan läänissä 3,400:sta v. 1805 noin 14,000 v. 1865. Oulun läänissä torpparilaitos vasta tähän aikaan sai varman jalsijan. Heikosti torppariväestö lisääntyi vain aikaisemmin mainituissa vanhastaan hyvin asutuissa asutuskeskuksissa, ennenkaikkea Uudellamaalla. Mäkitupalaiden ja itsellisten luku kasvoi kysymyksessä olevana aikana sekin kaikissa osissa maata. — Myöskin kysymyksessä olevassa suhteessa oli siis 1800-luvun kahden ensimmäisen kolmanneksen väenlisäys suoranaista jatkoa 1700-luvulla alkaneelle kehitykselle. Vain sikäli on eroavaisuutta huomattavissa, että talollisväestön lisääntyminen heikkenee ja väestönlisäys kohdistuu entistä suuremman määrin torppari- sekä mäkitupalais- ja itsellisväestön lisääntymiseen. Täten riitti runsaasti sadan vuoden kehitys kokonaan mullistamaan olosuhteet Suomen maaseudulla. Vuoden 1865 vaiheilla voi katsoa tämän kehityskauden kohonneen huippuunsa ja tällöin olivatkin jo yleensä maan eteläisissä osissa talolliset torppareihin verraten vähemmistössä, Viipurin lääniä, jossa erikoiset olosuhteet vallitsivat, kuitenkin lukuunottamatta. Ainoastaan Vaasan ja Oulun lääneissä oli torppareita talollisiin verraten suhteellisesti vähän. Näissä muuttuneissa suhteissa ku-

vastuu se mullistava kehitys, joka väliajalla oli Suomen agraarioloissa tapahtunut. Vuonna 1865 olivat maaseudun nykyiset agraariolot jo pääpiirteiltään valmiiksi kehittyneet. Suomen maaseudun entinen talonpoikaisen leima oli hävinnyt.

Väkiluvun kehitys ei kuitenkaan tällä 1800-luvun alkujaksolla ollut keskeymätön. Melkein yksinomaan maataloudesta toimeentulonsa saaden oli väestö hyvin läheisesti riippuva sadon laadusta. Halla- ja kato vuodet sekä niiden tavalliset seuralaiset kulkutaudit tuntuivat hyvin herkästi väestön kehityksessä. Vuotta ennen v:n 1808—09 sotaa koh-tasi maata ankara kato, joka v. 1807 jo pysäytti väestön kehityksen kokonaan. Seuraavat sotavuodet, jotka samalla olivat kato- ja kulkutautivuosia, vaikuttivat vieläkin tuntuvammin väkilukuun. Huolimatta siitä, että Tornion jokilaakson pitäjät v. 1809 Suomeen liitettiin, aleni väkiluku sotavuosien johdosta 53,446 hengellä. 1830-luvulla kadot ja kulkutaudit v. 1832 kokonaan pysäyttivät väestön lisäyksen ja v. 1833 vähensivät ne väkiluvun määrän 22,246 hengellä. V. 1836 tapahtui samasta syystä taas pienempi taka-askele ja 1850-luvulla huonot satovuodet yhtämittäen hyvin häiritsevästi vaikuttivat väestön lisäykseen. Huomattavaa kuitenkin on, että näiden tapausten vaikutus vain oli hetkellistä laatua. Seuraavina vuosina jatkui väestön kehitys, jopa entistä suuremmalla vauhdilla, samaan suuntaan kuin ennenkin.

Pysyvämpi ja muutenkin paljoa suurempi vaikutus oli niillä suurilla kuolemanvuosilla, jotka heti v:n 1865 jälkeen seurasivat ja jotka vuosina 1867-68 kohosivat huippuunsa. Useiden peräkkäisten heikkojen satovuosien jälkeen tuli vuonna 1866 hyvin huono vuosi ja v. 1867 täydellinen kato, joka v. 1868 melkein yhtä ankarana uusiutui maan eteläisissä osissa. Vaikutukset tuntuvat väestöoloissa kamalan selvinä. Jo v. 1866 oli kuolleiden luku 3,041 henkeä syntyneiden lukua suurempi ja vuosina 1867 ja 1868 oli vastaava väestön vähennys 10,610 ja 93,963 henkeä. Koko väen tappio kolmen vuoden aikana nousi siis 107,614 henkeen ja vasta v. 1873 oli Suomen väkiluku saavuttanut sen tason, jolle se ennen katovuosia v. 1865 oli päässyt.

Uusin kehitys. Nämä katovuodet muodostavat ikimuistettavan loppukohdan ison vihan ajoilta jatkuu neelle maanviljelys- ja uutisraivaustyön varassa tapahtuneelle väestön kehitykselle. Aluksi heikommassa muodossa, mutta 1880- ja 1890-luvulla yhä selvemmin alkaa aivan uusi suunta päästä Suomen väestön kehityksessä vallalle. Erämaat ovat kadottaneet vetoimensa ja väestön kehityksen pääsuunta kohdistuu yhä selvemmin kaupunkien ja teollisuusseutujen väkiluvun kasvamiseen. Koko maan väenlisäyksestä tuli 1890-luvulla jo yli kolmasosa kaupunkien väenlisäyksen osalle. Kaupunkiväestö, joka v. 1865 oli ollut vain 6.7 % koko maan väkiluvusta,

oli v. 1900 jo lisääntynyt 12.6 %:in ja v. 1909 oli vastaava luku 14.7 %. Kaupunkien yhteinen asukasluku oli viimeainittuna vuonna 451,030 henkeä. Maaseudulla heikkenee väestönlisäys sisämaan maanviljelysalueilla, mutta elpyy huomattavasti yleensä Etelä-Suomessa, jonne teollisuus- ja liikekeskustat parhaasta päästä ovat keskittyneet. Näiden joukossa mainittakoon erittäin Kymin jokilaakson pitäjät, Akaa, Hausjärvi, Tammela, Viipurin lähistön kunnat aina Lappeelta Venäjän rajalle sekä yleensä kaikki suurempien kaupunkien naapurikunnat, jonne esikaupunkeja on syntynyt.

Alkuosalla 1800-lukua oli suurin osa väestön lisäkasvusta tullut maanviljelysväestön osalle. Vuosien 1865 ja 1900 välisellä ajalla voidaan sen sijaan $\frac{1}{4}$ tai jos 1900-vuoden väenlaskun tuloksiin nojaututaan, vain vajaa kymmenes osa laskea maanviljelysväestön osalle. Sama seikka esiintyy myös, jos maanviljelysväestön eri luokkia pidetään silmällä. Varsinkin on huomiota ansaitseva torppariväestön hidas lisääntyminen aina 1890-luvulle saakka, jolloin noin 71,000 torpparia laskettiin maassamme olevan. Aivan viime vuosina on torpparien luku suoranaisesti alentunut, joten se v. 1905 oli noin 65,000 vaiheilla. Tilattoman väestön luku tosin yhä edelleen on lisääntynyt ripeästi, mutta syyt tähän ovat haettavat ulkopuolelta maanviljelyksen. Tällaiset syyt, etupäässä metsätöiden lisääntyminen, ovat nähtävästi myöskin aikaansaaneet sen nopean väenlisäyksen, joka

viime vuosikymmeninä on maan pohjoisimmissa osissa, varsinkin Lapin pitäjissä, ollut havaittavana.

Teollisuuden ja liikkeen alalla toimiva väestö osoittaa sen sijaan nopeata lisääntymistä. Vuoden 1900 väenlaskussa laskettiin teollisuuden alalla toimivan väestön olevan 10.6 % koko väkiluvusta, kun vastaava luku v. 1865 oli ollut vain 4.9. Tämän kehityksen mukana on Suomeen kasvanut ennen jotekin tuntematon väestöluokka, teollisuustyöväki, jonka merkitys vuosi vuodelta ripeästi on noussut, samassa suhteessa kuin suurteollisuus on jalansijaa saanut. Vuodesta 1886, jolloin teollisuustyöväen luku laskettiin 41,724 henkeen, oli sen luku vuoteen 1907 noussut enemmän kuin kolminkertaiseen määräänsä, eli 135,415 henkeen.

Väestönlisääntymisen pääpainon siirryttyä maanviljelykseltä pois ei sen nopeus kuitenkaan ole vähentynyt. Päinvastoin osoittavat 1800-luvun viimeiset vuosikymmenet edellisiin aikoihin verraten voimakkaampaa väestön kasvua. Keskimääräinen vuotuisen väenlisäys nousi 1870-luvulla 154 henkeen 10,000 henkeä kohden keskiväkiluvusta, ja vielä 1890-luvulla oli vastaava luku 132. Huomattava kuitenkin on, että vuosisadan loppuaikoina maan väestötilasto osoittaa väenlisäyksen todellista suuremmaksi, syystä ettei se ota huomioon siirtolaisuuden vaikutusta.

Väestönkehityksen uusi suunta 1800-luvun lopulla on esiintynyt myös siinä, että väestön muuttelu-

v a i s u u s on tavattomassa määrässä lisääntynyt. Suomen kansa oli vielä muutama vuosikymmen sitten, kuten maatalouden varassa elävät kansat yleensä ovat, erinomaisen kiinteästi paikallaan pysyvää. Vielä v. 1880 oli 85.2 % väestöstä kirkonkirjoissa syntymäseudullaan. Muuttoliike on kuitenkin aivan viime aikoina tavattoman nopeasti kasvanut. Suomessa se on esiintynyt kahdessa muodossa: sisäisenä muuttoliikkeenä maan rajojen sisäpuolella ja vieraihin maihin kohdistuneena siirtolaisuutena. Sisäinen muuttoliike on sekä aikaisemmin kehittynyt että ainakin toistaiseksi myöskin vaikutuksiltaan laajakantoisempi kuin siirtolaisuus. Vuosien 1881 ja 1908 väliajalla on lähemmä 1,700,000 henkeä muuttokirjalla siirtynyt toisesta seurakunnasta toiseen. Kaupungit ovat tämän muuttoliikkeen kautta saaneet 175,660 hengen suuruisen väenlisäyksen. Maaseudullakin ovat teollisuus ja liikekeskukset muuttojen kautta voittaneet väkeä. Niinpä ovat Viipurin läänin länsiosan teollisuuspitäjät äskenmainittuna aikana muuttojen kautta muista lääneistä saaneet noin 44,000 hengen lisäyksen. Maanviljelysalueet sensijaan ovat muuttojen kautta kärsineet vastaavia tappioita. 1880-luvulla oli Vaasan lääni tämän muuttoliikkeen pääasiallisena lähtöalueena, mutta myöhemmin on se tämän sijan menettänyt Kuopion ja Mikkelin lääneille. Vuosien 1880 ja 1908 välisenä aikana ovat nämä läänit muuttojen kautta kärsineet noin 61,000 hengen suuruisen väentappion. Kaikissa

maissa nykyisin havaittava »pako maaseudulta» esiintyy näin ollen myöskin meidän maassamme hyvin selvästi.

Siirtolaisuus on sekin pääasiassa maaseudulta ja lähinnä maanviljelys-alueilta lähtevä muuttoliike. Jo alusta alkaen on se parhaasta päästä kohdistunut Vaasan ja Oulun läänien Pohjanmaan puoleisiin osiin ja vaikka se viime aikoina on näyttänyt taipumusta levitä myöskin tämän alueen ulkopuolelle, saaden muun muassa vakavan jalansijan myöskin Turun ja Porin läänin pohjoisosissa, lähtee siirtolaisten pääjoukko vielä nykyisinkin Vaasan ja Oulun lääneistä. Suureen voimaan on siirtolaisuus maassamme päässyt kuitenkin vasta 1890-luvulla, oikeastaan vasta vuodesta 1899 lähtien. Lähteneitten siirtolaisten kokonaisluku vuoteen 1909 voidaan arvioida n. 236,000 henkeen. Siirtolaisuuden maalle aiheuttama väentappio ei kuitenkaan ole näin suuri, sillä melkoinen osa (noin 40—50 %) lähteneistä on palannut jonkun vuoden poissa oltuaan kotimaahansa takaisin. Kun siirtolaiset parhaasta päästä käsittävät paraissa vuosissaan olevaa työkykyistä väkeä, on tämän muuttoliikkeen vaikutus maallemme, ja varsinkin siirtolaisalueiden väestölle, ollut melkoinen.

Tapahtunut väestönkehitys on, kuten selvää on, tuntuvasti muuttanut asutusoloja maan eri osissa. Asutus on nykyisin paljokaan tasaisemmin jakaantunut maan eri osiin kuin 100—150 vuotta sitten. Entisillä erämaanseuduilla asuu nykyisin maan

koko väkilukuun verraten paljoo suurempi väestö kuin aikaisemmin. Päinvastoin taas vanhastaan hyvin asuttujen rintamaitten merkitys on tässä suhteessa alentunut. Edellä asutuskeskuksiksi nimittämillämme alueilla, joilla väentiheys jo v. 1749 nousi yli 6 hengen neliökilometrillä, asui viimeainittuna vuonna 36.3 % maan koko silloisesta väkiluvusta. Vuonna 1815 oli tämä suhdeluku jo alentunut 25.7:ään, v. 1865 20.6:teen ja v. 1908 18.1 %:iin.

Nämä muutokset asutusoloissa ovat myöskin tuntuvassa määrin aikaansaaneet muutoksia Suomessa asuvien molempain kansallisuuksien keskinäiseen asemaan. Ruotsalaisten hallussa olevat osat maata olivat jo v. 1749 suhteellisesti hyvin asutut. Kuten yleensä paremmilla seuduilla, on väkiluku ruotsalaisella asutusalueella lisääntynyt hitaammin kuin maassa yleensä, ja seurauksena tästä on ruotsalaisen alueen väestön suhteellinen osuus maan koko väestöstä koko ajan säännöllisesti alentunut, 15.1 %:sta koko maaseutuväestöstä v. 1749, 12.9 %:iin v. 1815, 11.8 %:iin v. 1865 ja 11.0 %:iin v. 1908. Kaupungeissa oli ruotsalainen väestönainees aikaisemmin tuntuvasti voimakkaampi kuin maaseudulla, mutta sielläkin on alenemista huomattavissa, 38.2 %:sta koko kaupunkiväestöstä v. 1880 28.5 %:iin v. 1900. Suomalainen väestönainees on täten aikaa myöten pääsyt yhä enemmän vallitsevaksi maassamme, joka kehitys myöskin aivan viime aikoihin saakka on jatkunut.

Mutta vuosisatainen kehitys ei vain täten väestöliikunnan ulkopiirteissä esiinny, vaan ilmenee se myös

väestön rakennetta yksityiskohdittain seurattaessa. Syn tyv ä i s y y s on koko 1800-luvun ollut alenemassa. 10,000 henkeä kohden keskiväkiluvusta oli vuosina 1801—05 syntyneitten vuotuinen lukumäärä 384 henkeä. Vuosisadan lopulla, vuosina 1896—1900, oli vastaava syntyväisyyttä osoittava luku 324. Samanlaista alenemista osoittavat myöskin kuolleisuutta esittävät suhdeluvut. Kuolleisuus 10,000 henkilöä kohden oli vuosina 1801—05 vuosittain 247, mutta vuosisadan viimeisellä viisivuotiskaudella vain 190 henkeä. Tämä aleneminen kohdistuu ennen kaikkea vuosisadan viimeisiin vuosikymmeniin. Vielä 1850- ja 1860-luvuilla oli kuolleisuus jotenkin yhtä suuri kuin vuosisadan alulla, joskin syntyneisyys tällöin jo oli tuntuvasti alentunut. Vuosisadan loppuaikoina on sen sijaan kuolevaisuus alentunut nopeammin kuin syntyneisyys, jorka vuoksi väeulisäys myöskin samoihin aikoihin on, kuten edellä mainittiin, melkoisesti kasvanut.

Kuolevaisuuden aleneminen on tuntuvassa määrin johtunut lasten kuolleisuuden alenemisesta. Vielä 1870-luvun alulla kuoli syntyneistä ensimmäisen ikävuoden aikana enemmän kuin viides osa. Mutta jo pari vuosikymmentä myöhemmin oli niin suuri kehitys ennätynyt tapahtua, että vuosina 1896—1900 vain noin 13 % syntyneistä ensimmäisellä ikävuodelaan kuoli.

Varsinkin selvään tuntuvat nämä muutokset, jos kaupunkien väestöä pitää silmällä. Aikaisemmin oli

vat Suomen kaupungit oikeita väestön hautoja. Kuol-
leiden luku nousi jotenkin syntyneitten luvun ta-
salle ja kaupungit kasvoivat melkein yksinomaan
sisäänmuuttojen kautta maaseudulta. Vuosisadan
loppupuolella tapahtuu tässä suhteessa suurenmoinen
kehitys. Tosin syntyneitten suhteellinen luku kau-
pungeissa vieläkin on alhaisempi kuin maaseudulla,
mutta kuolleisuus on sekin kaupungeissa tuntuvasti
pienempi, joten kaupunkiväestön oma luonnollinen
lisääntyminen on tullut varsin huomattavaksi ja nou-
see nykyisin suhteellisesti jotenkin yhtäsuureksi kuin
maaseudulla. Maaseudullakin on kyllä samanlainen
kehitys huomattavissa, mutta kehitys on täällä ollut
hitaampi ja varsinkin on näin ollut asianlaita puhtait-
ten maanviljelysseutujen, kuten Kuopion, Mikkelin
ja Vaasan läänien, jotka ovat olleet ulosmuuttoliikkeen
keskuksina ja joissa väestön kehitys viime aikoina
yleensä on ollut hidas.

Seuraus niistä olennaisista muutoksista, jotka lii-
kunnan alalla ovat tapahtuneet, on yhtä tuntuvat
muutokset väestön rakenteessa entisaikoi-
hin verraten. Nuoremmat ikäluokat, varsinkin viisi
alinta ikäluokkaa, muodostavat nykyisin tuntuvasti
pienemmän osan väestöstä kuin ennen. Sensijaan on
työkykyisten keski-ikäluokkain asema suhteellisesti
voimakkaampi. Suomen väestöllä on senvuoksi ny-
kyisin nousevan polven kasvattamisessa kannetta-
vanaan vähempi taakka kuin ennen. Sukupuolien
keskinäisessä lukumäärässä ennen vallinnut suuri epä-

tasaisuus on yhä enemmän hävinnyt, joten naisten lukumäärä nykyään on vain vähän miesten lukua suurempi. Maaseutuväestössä olivat naiset jo v. 1908 vähemmistönä miehiin verraten, kun sensijaan kaupungeissa naisten ylivoima oli hyvin suuri ja vieläpä yhä vain lisääntymässä. Maalaisväestössä taas käy kehitys tässä suhteessa aivan päinvastaiseen suuntaan.

Monessa suhteessa ovat Suomen väestöolot nykyisin siis vallan toiset kuin 1800-luvun alkaessa. Väkiluku on lähes kolme kertaa suurempi, sen sisäinen rakenne perusteitaan myöten muuttunut ja väestön kehityksen suuntakin aivan toisaalle päin pyrkivä kuin alulla vuosisataa. Enimmäkseen hiljalleen ja huomaamatta on tämä väestöoloissa tapahtunut muutos kehittynyt ja vain sellaiset tapahtumat kuin 1860-luvun nälkääjat ovat yleisempää huomiota näihin oloihin kiinnittäneet. Tapahtuneen kehityksen merkitys on silti erinomaisen suuri. Maan kehityksen suuret pohjavirtaukset 1800-luvun aikana kuvastuvat nimittäin väestöolojen muutoksissa, osoittaen kourautuntuvan selvästi, millaisia mullistuksia tämä vuosisata Suomen väestöönkin nähden on aikaansaattanut.

Edv. Gylling.

3. Taloudellisia ajatussuuntia.

Usein sanottu, että inhimillinen edistys viimeisen 100 vuoden kuluessa on mennyt enemmän eteenpäin kuin sitä ennen 1,000 vuodessa. Ainakin Suomeen nähden pitävät nämä sanat täydellisesti paikkansa varsinkin taloudellisessa suhteessa. Viime vuosisadan alussa laskettiin Suomen kansallisvarallisuus noin 400 miljoonaksi markaksi. Nyt sopii sen laskea jo miltei 10 kertaa suuremmaksi eli 4,000 miljoonaksi. Siis harmaasta muinaisuudesta viime vuosisadan alkuun kansamme oli kyennyt hankkimaan tuskin kymmenettä osaa siitä varallisuudesta, minkä se nyt omaa.

Näin suuri edistys on paljon muuttanut oloja. Jos joku esi-isistämme, joka on elänyt 100 vuotta sitten, nousisi haudastaan, tuskinpa tuntisi hän paikkoja entisiksi. Missä hänen aikansa oli synkkää saloa, siellä leviävät nyt muhkeat viljavainiot. Missä oli pahainen kylärähjä, siellä sijaitsee nyt uudenaikainen kaupunki.

Ulkonaisten olojen muuttuessa ovat paljon muuttuneet myöskin käsitykset kansan taloudellisista elin-ehdoista, sillä joskin taloudellisen kehityksen suunta melkoisesti riippuu niistä käsityksistä, jotka kulloinkin ovat vallalla kansan aineellisesta hyvinvoinnista ja sen edistämisestä, niin vaikuttavat toiselta puolen itse taloudelliset olot yleisiin taloudellisiin mielipiteisiin. Useinhan paraitakin oppeja saadaan tarkistaa, korjata ja muuttaa havaittaessa, etteivät ne oikein sovi yhteen käytännön kanssa.

Viime vuosisadan alku oli mahtavien mullistusten aika Euroopassa paitsi valtiollisessa myöskin taloudellisessa suhteessa. Meidänkään syrjäinen maamme ei jäänyt niiden vaikutukselta aivan vapaaksi. Vanhat ja uudet taloudelliset opit taistelivat täälläkin vastakkain.

Vanhan edellisiltä ajoilta perityn opin mukaan oli r a h a l l a suuri merkitys. Jokaisen maan piti pyrkiä hankkimaan itselleen paljon rahaa. Millä tavalla? Samoin kuin yksityinenkin tekee: myymällä mahdollisimman paljon ja ostamalla mahdollisimman vähän. Tämän n. s. *merkantilistisen* (kaupallisen) periaatteen mahdollisimman täydellinen toteuttaminen tuli olla kansan taloudellisten harrastusten pääpyrkimyksenä. Vaan kenen oli pidettävä huoli siitä, että kansan taloudellinen kehitys kulki kysymyksessä olevan periaatteen toteutumista kohti? Yksityisten kansalaisten tai kansalaisryhmäin toimenpiteisiin ei muutama vuosisata sitte voitu paljon luottaa. Yleistä

hyvää tarkoittavat tärkeät toimenpiteet voitiin uskoa ainoastaan valtiovallan haltuun. Siten yleisten taloudellistenkin asiain huolehtiminen jäi valtiovallan tai lähemmin sanottuna sen korkeimman edustajan, hallituksen huoleksi. Kaikissa sivistysmaissa pitivätkin hallitukset tärkeänä tehtävänä taloudellisten olojen kehittämisen siihen suuntaan, että tavarain vienti maasta oli suuri ja tuonti hyvin pieni. Kuten perheenisät lapsilleen ja palvelijoilleen määrälivät ne eri säädyille ja seuduille kullekin omat erikoiset tehtävänsä. Tarkka ero tehtiin kaupunkilais- ja maalaiselinkeinojen välillä. Maaseudulle kuului maanviljelys. Kaupan ja melkein kaikkien käsitöiden harjoittaminen koetettiin keskittää kaupunkiin, joista toiset määrättiin sisämaan, toiset ulkomaan kauppaa harjoittamaan j. n. e.

Suomessa kuten muissakin sivistysmaissa ainoastaan harvat tunsivat tämän monimutkaisen järjestelmän moninaisia määräyksiä ja vielä harvemmat noudattivat niitä. Ankaralla tavalla koetti hallitus siten tehtyjä rikoksia estää, mistä oli seuraus, että syntyi paljon katkeraa vihaa hallituksen holhontajärjestelmää kohtaan.

Kun Ranskan mahtavassa vallankumouksessa puhkesi ilmoille kansojen viha valtiollista holhousvaltaa kohtaan, puhkesi se samalla taloudellistakin holhousvaltaa kohtaan, mikä olikin luonnollista, sillä molemmat kulkevat tavallisesti rinnakkain. Uudet ajan

henkeä paremmin vastaavat taloudelliset opit rupe-
sivat nopeasti levenemään, tunkien syrjälle entisiä.
Kun entiset taloudelliset opit suosivat ankaraa hal-
linnollista holhoususta, tähtäsivät uudemman talous-
tieteen isän, *Adam Smith*'in muodostamat ja myö-
hemmin myös »manchesterilaisiksi» (Manchesterin
kaupungin mukaan) nimitetyt uudet opit aivan päin-
vastaiseen s. o. mahdollisimman suureen vapauteen.
Ajan uudeksi taloudelliseksi tunnussanaksi tuli v a
p a a k i l p a i l u j a e l i n k e i n o v a p a u s. Ku-
kin hoitaa talouttansa paraiten itse, sanoivat elin-
keinovapauden kannattajat. Senvuoksi valtion hei-
dän käsityksensä mukaan oli lakattava sekaantu-
masta taloudelliseen elämään ja annettava kunkin
valmistaa ja myydä tavaraansa, missä hän paraaksi
näkee. Jokainen on silloin oman onnensa seppä. Hän
saa pitää itse huolen itsestään. Se kasvattaa hänessä
ahkeruutta, yritteliäisyyttä ja taitavuutta työssä.
Ahkeruus, yritteliäisyys ja taitavuus työssä olivat-
kin elinkeinovapauden kannattajain mielestä kansan
aineellisen hyvinvoinnin paraat takaaajat, mikä vielä
nykyäänkin on taloustieteilijäin yhteinen mielipide.

Nämä kaksi jyrkästi vastakkaista taloudellista
oppia Suomessa viime vuosisadan alussa taistelivat
vastakkain. Jo Ruotsin mahtavuuden aikana ja ai-
kaisemminkin oli hallitus alkanut ankaralla ja yksi-
tyiskohtaisella tavalla holhota taloudellista elämää,
koettaen tavarain maastaviennin saada suureksi ja

tuonnin pieneksi. Sama järjestelmä oli vielä pääkohdissaan voimassa 19. vuosisadan alkaessa. Mutta jo 1700-luvun lopulla havaitaan vapaan kilpailun oppeja taloudellisessa kirjallisuudessamme, ja tulevat ne yhä tavallisemmiksi seuraavan vuosisadan kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä. Edelliseltä ajalta perittyjä oppeja ei tosin jyrkästi hyljätty, mutta niitä lievennettiin melkoisesti ja koetettiin saada sopusointuun uusien käsitysten kanssa.

Pysähtyminen tässä niinkuin muussakin kehityksessämme alkoi 1820-luvulla ja pieniä poikkeuksia lukuunottamatta kesti halki »Nikolain ajan».

Vähän tänä pimeänä aikana elinkeinomme kehittyivät; vähän pohdittiin myöskin niiden edistämiskysymyksiä. Se luottamus yksilön harrastusten tarkoituksenmukaisuuteen ja yksityiseen yritteliäisyyteen, mikä vallitsi vuosisadan alussa, oli ilmeisesti heikontunut. Monessa taloudellisessa kysymyksessä suorastaan palattiin niihin käsityksiin, mitkä vapauden aikana olivat vallalla. Luottamus lakien ja asetusten voimaan, mikä vapauden aikuiselle taloudelliselle lainsäädännölle antoi ominaisen leimansa, esiintyi kumminkin heikentyneenä. Rahalle ja vientikaupalle ei myöskään enää annettu sitä merkitystä, mikä niille annettiin vapauden aikana.

Niinkuin valtiollinen elämämme muuttuivat kansamme taloudellisetkin harrastukset toisenluontoisiksi Aleksanteri II:n noustua valtaistuimelle.

Ankaran hallintovallan pitkäaikaisesta unesta herättiin silloin uusien aikain ihanaan aamuun. Kulovalkean tavoin levisivät uudet valtiolliset vapaus-harrastukset. Maahamme syntyi erikoinen valtiollinen puolue, jonka päharrastuksena oli sekä valtiollisen että taloudellisen vapaamielisyyden ajaminen, ja kutsuikin se itseään *vapaamieliseksi (liberaaliseksi) puolueeksi*. Sillä luottavalla innostuksella, millä eduskunnallisen elämämme heräämisen aikana käsiteltiin kaikkia kansamme elinkysymyksiä, puhuttiin silloin keinoista kansamme aineellisen tilan parantamiseksi ja jokaisen epäkohdan korjaamiseksi suositeltiin silloin elinkeinovapautta. Säihkyvin sanoin saarnattiin »sitä maailman hallitsemisen halua vastaan, joka pitää elävää ihmiskuntaa joukkona lampaanpäitä, ja luulee toista kykenemättömäksi pistämään lusikkaa suuhunsa, jollei liikettä asetusten kautta suunnata». Liberaalisen puolueen ulkopuolellakin saavuttivat nämä ajatukset paljon lämmintä kannatusta. Ei mikään valistunut kansalaispiiri jäänyt niiden vaikutuksesta aivan vapaaksi. Oli niin ollen luonnollista, että taloudellinen lainsäädäntömekin perinpohjin uusittiin vapaamieliseen suuntaan (yhtiölaki 1864, elinkeinolaki 1879).

Ennen pitkää tuli suuren yleisön tietoisuudessa melkein kuin selviöksi, että kaikki, mikä taloudellisessa elämässä on elinkeinovapauden mukaista, on hyvää ja hyödyllistä, mikä on sitä vastaan on hyljättävää, vaikkapa lähin kokemus osoittaisikin toista.

Kuten muissakin sivistysmaissa pääsivät meilläkin elinkeinovapauden periaatteet vaikuttamaan taloudelliseen lainsäädäntöön aikana, jolloin aineellinen kehitys jättiläisaskelin on mennyt eteenpäin. Tätä ovat elinkeinovapauden puoltajat pitäneet seurauksena mainittujen periaatteitten voimaan pääsemisestä. Kieltämättä aikaisemmin vallinneitten hohontamääräyksien poistaminen on synnyttänyt uutta vilkkautta varsinkin kaupan ja teollisuuden alalla. Mutta samalla on nähty ilmiöitä, jotka ovat olleet kaikkea muuta kuin ilahuttavia. Elinkeinovapauden jokaiselle myöntämä rajaton oikeus etsiä omaa etuansa miten paraiten taitaa on synnyttänyt tylyä itsekäisyyttä ja heikoimpain joutumista vahvempain saaliiksi. Omaisuuden epätasainen jakaantuminen ja yhteiskunnallinen kurjuus tuli vapaan kilpailun valitessa suuremmaksi kuin sitä ennen. Liittymällä r e n k a i k s i ovat muutamat harvat yksityiset valanneet kokonaisia liikealoja ja tehneet erikoiset elinkeinot yksinoikeudekseen. Täten vapaakilpailu jo itse monella alalla on kumonnut itsensä.

Nämä epäkohdat ovat monella taholla viime vuosisadan jälkipuoliskolla herättäneet epäilyksiä täydellisen elinkeinovapauden hyödyllisyyttä kohtaan ja antaneet aihetta monien uusien taloudellisten ajatussuuntain syntymiseen, joille kaikille on yhteistä se, että ne vaativat suurempaa yhteenkuluvaisuutta yhteiskunnan jäsenten välillä kuin mitä vapaa kilpailu vaatii.

Ylempien luokkien keskuudessa ovat saavuttaneet melkoista kannatusta vaatimukset sellaiset, kuin että valtion pitäisi ottaa haltuunsa sellaisia elinkeinoja, jotka yksityisten hallussa helposti muuttuvat monopoliksi tai muuten yleiselle hyvinvoinnille ja turvallisuudelle vaarallisiksi, että valtion on jäsenilleen koetettava hankkia mahdollisimman laajoja tuotantomahdollisuuksia ja että valtion on jäseniänsä varjeltava niiltä vaaroilta, joita vapaasta kilpailusta koituu. Työväen keskuudessa on levinnyt *sosialismi*, joka vaatii, että kaikki tai useimmat tuotantovälineet pitäisi ottaa yhteiskunnan haltuun, koska ne yksityisten hallussa ovat muuttuneet sarron välikappaleiksi. *Osuustoiminta*, jonka tarkoituksena on hankkia pienostajille ja -myyjille suurostajain ja -myyjäin edut, on saavuttanut kannatusta sekä ylempien että alempien luokkien keskuudessa meilläkin, niinkuin useimmissa sivistysmaissa.

Hiljallensa alkoi näitä ajatussuuntia tunkeutua maahamme viime vuosisadan kahtena viimeisenä vuosikymmenenä. Erittäin paljon sananvaihtoa on niistä ollut routavuosina ja niiden jälkeisenä aikana, jolloin kansamme yhtäkkiä joutui seisomaan vasten kaikkia nykyajan polttavia yhteiskuntataloudellisia kysymyksiä. Työväki on ahmimalla ahminut sosialistisia oppeja mitä jyrkimmässä muodossa. Ylemmät luokat ovat puolustaneet monia valtion toimesta suoritettavia taloudellisia parannuksia, niinkuin tilattoman väen kiinnittämistä maa-

han, työväensuojelulainsäädäntöä ja vakuutusta j. n. e. Osuustoiminta mitä moninlaisimmassa muodoissaan on saavuttanut innokasta kannatusta kaikissa kansankerroksissa. Puhutaan elinkeinovapauden aatteelle on jäänyt uskolliseksi ainoastaan kansamme äärimmäinen oikeisto, ruotsinmielinen puolue. Siten vapaa kilpailu, joka 100 vuotta sitte kulki yhdessä vapaus- ja vallankumousharrastusten kanssa, saa meillä osakseen kannatusta piireissä, missä osoitetaan vahvaa taipumusta yhteiskunnalliseen vanhoillisuuteen. Kehityksen virta ilmeisesti kulkee vapaasta kilpailusta pois päin.

Onko sitte vapaa kilpailu, jonka viime vuosisadalla taloudellisten ajatussuuntien alalla olemme pääperintönä saaneet, ollut erehdys, joka tulevaisuuden on korjattava? Ei suinkaan. Tietysti historiallisella asteella on sillä ollut suurikin oikeutuksensa; eikä kilpailu taloudellisella sen enemmän kuin muullakaan alalla koskaan tule kokonaan poistumaan. Kysymys on vain siitä, miten laaja ala kilpailulle on suotava, ettei se hävitä sitä yhteenkuuluvaisuutta, minkä yhteiskunnan jäsenten välillä taloudellisissakin harrastuksissa tulee vallita. Sillä jos se häviää, jos taloudellinen ala on vain pelkkien itsekkäitten viettien vapaa temmellyskenttä, silloin yhteiskunta kulkee häviötään kohti.

Tätä vanhaa totuutta vapaan kilpailun perustajat mielestämme tuntuvat liian vähän ottaneen huomioon ja liian paljon rakentaneen yksilön itsekkäälle ha-

lulle katsoa omaa parastansa. Tulevaisuuden tehtävä on luoda uusi taloudellinen järjestelmä, jossa yksilön itsekäisyys ja yleinen etu mahdollisimman suuressa määrässä sopivat yhteen, jossa jokainen katsoo ei ainoastaan omaa vaan toisenkin parasta.

Viljo Hytönen.

4. Yhteiskunnalliset liikkeet.

aikkeivät sivistyneen maailman yhteiskunnalliset laitokset viimeisen sadan vuoden kuluessa ole perusteiltaan tai olemukseltaan muuttuneet, on kuitenkin yhteiskunnallisessa elämässä sinä aikana tapahtunut muutoksia, joita

suurempia nykyajan kansat tuskin ovat kokeneet historiallisen elämänsä aikana. Näistä uudistuksista on merkillisimpiä se uusi kansanvaltainen henki, joka on levinnyt kaikkeen yhteiselämään. Yhteiskunnan vanhat johtavat, ylimysvaltaiset luokat ovat väistyneet syrjään ja niiden sijaan on yhteiskunnalliselle toiminta-alalle astunut uusia laajoja kansanluokkia. Yhtä merkillistä kuin itse tämä vaihdos ovat myöskin ne keinot, joita uudet kansanluokat ja kansanvaltaiset liikkeet ovat käyttäneet valtaan päästäkseen. Kansan yhteiselämään ovat nämä liikkeet tuoneet uusia voimia ja aatteita ja siten suuresti rikastuttaneet yhteiskuntaelämää, mutta samalla myös aiheuttaneet vaikeita, vielä ratkaisemattomia pulmia.

Tässä yleisessä kehityksessä on meidänkin maamme ollut osallisena.

Yhteiskunnallisen muutoksen oireita ilmeni Suomessa jo Aleksanteri I:n hallitusaikana, vaikka nuo oireet vielä ovatkin vain tiedollista laatua eivätkä mihinkään tositekoihin johtaneet. Kun Venäjällä Napoleonin sotain loputtua valtiollinen taantumus pääsi valtaan pian puoleksi vuosisadaksi, näytti siltä kuin Suomen itsenäisyys ja edistys olisivat tulleet mahdottomiksi. Valtion kohtaloja johti näet täälläkin hallitus mahtikäskyineen. Mutta Suomelle vähää ennen vahvistetut perustuslait ja omat hallintolaitokset olivat kuitenkin jonakin salpana mielivaltaisuuksia vastaan, ja verraten lukuisa, sekä vaikutusvaltainen virkamiesluokka piti täällä yllä laillisuuden ja sivistyksen vaatimuksia. Eivätkä mitkään keinotekoiset esteet voineet estää Suomeakin saamasta vaikutuksia henkisistä vapausliikkeistä ja taloudellisista muutoksista, joita näihin aikoihin ilmeni Euroopan sivistysmaissa. *Adolf Ivar Arvidssonin* (1791—1858) kansallista ja valtiollista herätystä ennustavat rohkeat sanat eivät täällä kaikuneet kuu-roille korville, vaikka hänelle itselleen tuottivatkin maanpaon. Toiselta puolen pakotti väkiluvun ja irtaimien luokkain nopea kasvaminen itse hallitustakin ryhtymään laajakantoisiin toimiin maan ja kansan menestymiseksi; sellaisia oli esim. Saimaan kanavan kaivaminen. Yleiskäsityksemme vuosisadan ensi-

mäisistä vuosikymmenistä on se, että yhteiskunnan pohjana oli lukutaidon asteella oleva maalaisraivas, jota kotimainen virkamiehistö holhosi ja itsevaltainen hallitus hallitsi hucmioonottaen virkamiesten tahtoa ja rahvaankin etua.

Eivät vielä Eurooppaa järkyttävät vv:n 1830 ja 1848 vallankumousliikkeetkään näytä häirinneen hiljaisuutta Suomessa. Mutta mielten syvyydessä tapahtui täälläkin vallankumouksia. Se mikä ennen oli ehkä ollut selvää valistuneelle älylle, se nyt valtasi kokonaisten kansanluokkain tunteet ja tahdon, puhjeten aatteelliseksi, vapaamieliseksi ja kansalliseksi liikkeeksi. Syntyi uusi keskus kansalliselle elämälle, polttopisteenä ryhmä nerokkaita runoilijoita, tutkijoita, kirjailijoita, ympärillensä yliopisto ja ihastuneen sivistyneen luokan laajenevat rivit. *Runebergin* korkea runous nosti maan ja kansan kuniaan, *Lönnrotin* keräämistä kansanrunouden aarteista tuli loppumaton kansallisimman runouden ja tutkimuksen lähde, *Topelius* viritti vanhoissa ja nuorissa palamaan lämpöisen historiallisen hengen. Hengellisessä elämässä syntyi merkillinen herännäisyysliike. Ja lopuksi *Snellman* laati sivistys-, valtio- ja kansalliselle elämälle uudet rikkaat ohjelmat, joiden kulmakivinä olivat uudet vapauden ja tasa-arvon vaatimukset.

Tuo kaikki on tehnyt »suurmiesten ajan» unohtumattomaksi Suomen historiassa. Mutta uudet aat-

teet olivat vain aatteita, jotka vasta vähitellen ja pitkään taistelujen kautta ovat päässeet todelliseksi voimaksi kansan elämässä. Siitä ei kaivata sen selvempää todistusta kuin suomenkielistä kirjallisuutta keskellä aatteiden kukoistusaikaa v. 1850 kohdannut kuulumaton kielto. Koko maailman rientäessä kiihkeästi eteenpäin kulki Suomen hallitus jos mahdollista entistä hartaammin kravun tietä.

Se ei jäänyt rankaisematta. Itämaisen sodan aikana tuli 19. vuosisadan vallankumous vihdoin Itä-Eurooppaan ja meidänkin maahamme. Se, mikä vuosikymmeniä oli kypsynyt ja kytenyt, halkaisi nyt äkkiä ahtaan kuorensa. Tuli »jään lähtö Oulujoesta» ja aukeni henkisesti valmistuneille kansanluokille laaja toiminnan tilaisuus. Nopeasti kuin keväinen koivu pukeutui elämä pohjolassakin nyt uuteen pukuun. Voimakas vapaamielinen virtaus kävi läpi yhteiskunnan herättäen valtiollisen elämän puolen vuosisataa kestäneestä horrostilasta. Valtiopäivät kokoontuivat 1863, ja v. 1869 saatiin uusi valtiopäiväjärjestys, jonka tärkeimpiä uudistuksia oli se, että kaupunkien porvariston sijasta koko omavarainen kaupunkiväestö tuli pian osalliseksi valtiollisista oikeuksista. Vv. 1865 ja 1873 vahvistetut asetukset avasivat laajoille kansanluokille maalla ja kaupungeissa kokonansa uuden yhteiselämän alan — kunnalliselämän. Junat alkoivat jyristä vastarakenne-
tuilla rautateillä ja pankit alkoivat järjestää elinkeino-

elämää uusien aatteiden mukaan. Yhteiskunnan johdettavalle paikalle astui nyt uusi suuri luokka, varakas kolmas sääty eli »porvaristo» uudessa merkityksessä. Ei ole kansamme elämän kannattava runko milloinkaan varttunut niin monella vahvalla vuosirenkkaalla niin lyhyessä ajassa. Köyhässä historiassamme nuo Aleksanteri II:n nuoret hallitusvuodet, nuo Itämaista sotaa seuranneet »liberalismin» (vapaamielisyyden) vuosikymmenet ovat kaikkein koreimmat lehdet.

Sekin oli pettävää loistoa. Hallitus- ja virkavalta alkoi uudelleen nostaa päätään ja pian näkyi, että maamme suomenkielinen väestö kokonaisuudessaan jäi osattomaksi niistä erityisistä eduista, joita se oli odottanut uusista oloista. Kansamme suuria keskinäisiä kysymyksiä oli käytävä toisella tavoin ratkaisemaan.

Sorronalaisen suomalaisen kansan oikeutettuja vaatimuksia ei voitu tyydyttää paljalla korulauseilla, vaan ainoastaan ruotsalaisuuden väistymisellä ja suomalaisuuden pääsemisellä tilalle. Kun »suomenmieliset» alkoivat sen mukaisesti toimia, syntyi sivistystaistelu, joka koski ensi sijassa oppikouluja ja virallisia kielioloja. Perustettuaan heikolla hetkellä (1858) suomalaisen lukion Jyväskylään ei hallitus pitänyt kiirettä uusien suomalaisten opintojen avaamisessa. Nähtyään odotuksen turhaksi ryhtyivät suomalaisuuden harrastajat itse perustamaan oppikouluja, joista sitten useimmat ankarain

taistelujen jälkeen saatiin muutetuiksi valtion kouluiksi. Samalla tavoin J. V. Snellmanin v. 1863 aikaan samassa kieliasetuksessa suomenkielelle luvattut edut saatiin vasta vuosikymmenien hellittämättömän taistelujen kautta toteutetuiksi. Tässä merkittävässä suomalaisessa sivistystaistelussa, jota kesti kuusikymmenluvulta yhdeksänkymmenluvulle saakka, muodostui ja kehittyi maamme ensimmäinen varsinainen valtiollinen puolue, suomalainen puolue. Se oli enemmistönä valtiopäivillä pappis- ja talonpoikaissäädystä ja sen yhdysiteeksi ja taisteluaseeksi kehittyi määrätietoinen ja abtaista sensuurioloista huolimatta voimakas ja pirteä sanomalehdistö, josta mainittakoon v. 1869 uudelleen syntynyt »Uusi Suometar» ja ansiokas »Kirjallinen Kuu-kauslehti».

Suomalaisen puolueen esiintyminen saattoi sen vastustajat järjestymään ruotsalaiseksi puolueeksi, jossa jyrkkää ruotsalaisuutta ja yhteiskunnallista vanhoillisuutta suosiva suunta helposti syrjäytti vanhemman taloudellista vapaamielisyyttä harrastavan ja kaksikielisyyteen taipuvan »liberaalisen» suunnan.

Vaikka suomalaisuuden taistelu tähän aikaan kohdistui etupäässä oppikouluihin ja virastoihin, siis oikeittain harvaliston etujen valvomiseen, oli suomalaisen liikkeen sisällä kuitenkin väkevä kansanvaltainen virta. Tahdottiin hellästi vaalitun suomalaisen kielen, kirjallisuuden ja yleissivistyksen laajalla poh-

jälä avata uusille suurille kansanluokille tie yhteiskunnalliseen ja valtiolliseen vaikutukseen. Suomalainen puolue oli myöskin ensimmäinen hallitusta arvosteleva ja vastustava puolue maassamme, ja vaikka tämä terveellinen vastustushenki sitten taltuikin sivistystaistelun hiljentyessä ja puolueen miesten saadessa pitkäaikaisen jalansijan hallituksessa, niin eivät kansanvaltaiset suomalaiset harrastukset siitä lamaantuneet, vaan varttunein voimin kääntyivät uusille taistelun ja edistyksen teille.

Suomalaisten kansanluokkain lähimmäksi valtiolliseksi päämääräksi tuli ratkaisevan määräysvallan saavuttaminen valtiopäivillä ja kaupunkien kunnallisedustuksessa, joista luonnottomat rahavaltaiset äänioikeusolot pitivät vielä Suomen kansan suurta enemmistöä kokonaan erillään. Mutta äänioikeusoloja saatettiin järjestää ahtaampaan tai vapaampaan tapaan. Tästä sekä muista syistä alkoi suomenmielisten ennen niin yksimielinen rintama jakaantua. Yhdeksänkymmenluvun alussa muodostui *nuorsuomalainen puolue*, joka arvosteli suomenmielistäkin hallitusta ja äänioikeusasioissa sekä yhteiskunnallisessa vapaamielisyydessä tuntuvasti eteni »vanhasta» suomenmielisestä puolueesta.

Vv. 1899—1900 perustettiin Suomen työväenpuolue, nykyinen *sosialidemokratinen puolue*. Se on kyllä toisen hengen lapsi kuin muut puolueet, mutta se on viettänyt lapsuutensa vanhempain suomalaisten puolueiden sylissä, perinyt niiltä suomalaiset si-

vistysharrastukset ja jatkanut niiden alotteita yhteiskunnallisella ja valtiollisella alalla. Sosialidemokratisen puolueen johtaessa ja kaikkien muitten puolueitten kannatuksella tapahtui v. 1905 suurlakko, jonka seurauksena oli yleisten kansalaisoikeuksien laajentaminen sekä eduskuntalaitoksen täydellinen uudistus. Mutta uudestaan voimistunut valtiollinen taantumus on keskeyttänyt valtio- ja kunnalliselämän todellisen kansanvaltaistumisen — kukatiesi pitkäksikin ajaksi.

Käännymme nyt tarkastamaan valtiollisten liikkeiden rinnalla tapahtuneita taloudellisia liikkeitä.

Menneen vuosisadan alkupuolella oli meidän maamme mitä ilmeisin maanviljelys- ja maalaismaa. Vielä v. 1855 asui kaupungeissa ainoastaan vajaata 6 % maamme koko väestöstä. Tehtaita oli tuskin nimeksikään ja koko teollisen tuotanto oli jähmettynyt vanhain käsityöammattikuntain tukehduttaviin kaavoihin. Ruotsin vallan lopulla alkuunpantujen maataloudellisten uudistusten, kuten uutisasutuksen ja isonjaon, sekä muitten suotuisain olojen vaikutuksesta sitävastoin oli maalaisväestö ruvennut nopeasti kasvamaan, lisääntyen esim. aikajaksona 1825—1855 lähes $\frac{1}{2}$ miljoonalla hengellä. Mutta maan viljellyn alan laajuus ja tuottavuus ei pysynyt väenlisäyksen tasalla. Talollisten lukumäärä ei äsken mainittuna aikajaksona enään juuri ensinkään kasvanut. Liikaväestö

pyrki suurin joukoin torppareiksi, mutta kun parhaat paikat tulivat viljelykseen, rupesi torppariasutuksen leviäminen vuosisadan puolivälin jälkeen pysähtymään. Yhä suurempain maalaisväestön kerrosten täytyi jäädä ilman torppaakin, ruveta rengiksi ja piioksi tai loisiksi ja irtolaisiksi.

Näiden maalaistyöväen luokkain pelottava kasvaminen huolestutti suuresti hallitusta ja sivistynyttä yleisöä, varsinkin kun nälkävuosina kävi mahdottomaksi auttaa kaikkia hätääntyneitä. Vaan juuri niinä vuosikymmeninä, 1840- ja 1850-luvuilla, jolloin köyhälistökysymys täällä vakavästi alkoi, saapui tänne kansan odotettuna pelastajana uusi tehdasteollisuus uusine tapoineen ja käsityksineen. V. 1855 nousi tehtaitten valmistusarvo 4.7 ja v. 1875 jo 49.2 miljoonaan markkaan. Ansioilla ja palkoilla aiottiin nyt karkoittaa nälkä Suomen saloilta, »työn vapaudella» nostaa kaikki hyvinvoinnin tasolle, »vapaailla kilpailulla» avata kelle hyvänsä tie rikkauksiin. Nämä aatteet rupesivat saamaan kannatusta lainsäädännössä, ja v:n 1879 elinkeinolaki ne lopullisesti nosti elinkeinoelämän ylimmiksi johtotähdiksi.

Mutta teollisuustyössä ilmeni suuria vaaroja työväen hengelle ja terveydelle, minkä vuoksi valtion täytyi ryhtyä laatimaan lakeja työväen suojaksi ja hyväksi. V:n 1889 työväensuojelulaki sisälsi määräyksiä lasten ja naisten tehdastyön supistamisesta, varovaisuus- ja terveystoimenpiteistä teollisuuslai-

toksissa, ammattientarkastuksesta y. m., v. 1895 annettiin laki teollisen työväen pakollisesta tapaturmavakuutuksesta, v. 1897 saatiin laki kaikenlaisten työväen apukassain hoidosta ja v. 1907 vihdoinkin laadittiin leipomotyötä järjestävä laki. Laajemmat toimenpiteet työväen suojelemiseksi ja työn järjestämiseksi ovat jääneet hurskaiksi toivomuksiksi.

Yleisen varallisuuden kasvaessa, rahalaitosten paisuessa ja valtiollisen elämän kukoistaessa jäivät työntekijät enimmäkseen unohduksiin, halveksittuun yhteiskunnalliseen asemaan ja entistäänkin epävakaisempaan taloudelliseen tilaan. Toiselta puolen ajan kansalliset ja yhteiskunnalliset aatevirtaukset herättivät työntekijöissäkin itsetuntoa, mahdolliseksi käynyt yhdistyselämä tarjosi heille erityisen sopivan toimimuodon ja sanomalehdet keinoja aatteiden tehokkaaseen levittämiseen. Näin syntyi Suomen työväenliike. Ensimmäiset varsinaiset työväenyhdistykset perustettiin Vaasassa ja Helsingissä 1883. *V. v. Wrightin* (* 1856) johdolla ja sivistyneitten luokkain myötävaikutuksella työväenliike ensimmäisen vuosikymmenensä vahvistui ja valistui. V. 1895 alkoi Helsingissä ilmestyä *Matti Kurikan* (* 1863) toimittama itsenäinen työväen lehti »Työmies» ja v. 1899 perustettiin työväen edustajain kokouksessa Turussa itsenäinen Suomen työväen puolue, nykyinen sosialidemokratinen puolue, johon useimmat työväenyhdistykset ovat yhtyneet. Puolueen ensimmäisistä johtomiehistä mainittakoon ah-

kerä sosialistinen kirjoittaja toht. *N. R. af Ursin* (* 1854). Puolueeseen kuuluu nykyisin noin 60,000 jäsentä, jotka ovat ryhmittyneet valtiollisten vaali-piirien mukaisiin piiri- ja paikallisjärjestöihin.

Kahdeksankymmenluvulla alkoi työväenyhdistyksille syntyä ammatittain ryhmittyneitä alaosastoja, »ammattiosastoja». Seuraavalla vuosikymmenellä yhtyivät samaa työtä harjoittavat osastot monen ammatin alalla koko maata käsittäviksi »ammattiliitoiksi». V. 1907 yhtyivät useimmat ammattiliitot yhteiseksi suureksi »Suomen ammattijärjestöksi». Siihen kuuluu nykyisin 23 liittoa, noin 600 osastoa ja 20,000 jäsentä. Ammatillisen työväenliikkeen synnyttäjä ovat työtaistelut »työlakkoineen» ja »työnsulkuineen» oikeittain vasta syntyneetkin, mutta työlöt muuten paljon vakaantuneet ja edistyneet tuottamatta vahinkoa teollisuudelle.

Menneellä vuosisadalla on meidän maassamme esiintynyt hyvin voimakkaasti myöskin sellaisia kansanliikkeitä, joiden pääharrastuksena on ollut tapain puhdistaminen, kansan ruumiillisen ja henkisen terveyden lisääminen ja yleisen valistuksen kohottaminen. Työ näitten korkeitten ja jalojen päämäärien saavuttamiseksi kuuluu kauneimpiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin.

Näistä kansanliikkeistä mainitsemme ensinnä r a i t t i u s l i i k k e e n.

Menneen vuosisadan alkupuolella oli Suomi Euroopan juopoimpia maita. Tehtyjen laskujen mukaan oli paloviinan kulutus Suomessa Aleksanteri I:n aikana kutakin asukasta kohden 6—8 kertaa suurempi kuin paloviinan ja tislattujen väkijuomain kulutus meidän päivinämme. Kansan yleinen juoppous herätti huolestumista hallituksessa ja sivistyneessä yleisössä. Amerikassa ja Ruotsissa alkaneitten raittiusliikkeiden vaikutuksesta perustettiin Suomessakin vuosisadan keskimäisinä vuosikymmeninä »kohtuutta» harrastavia seuroja ja julaistiin raittiuskirjoja. Tärkein toimi raittiuden hyväksi oli kuitenkin kotitarpeen viinanpolton kieltäminen v. 1865, joka päästi maaseudut pahimmasta viinatulvasta ja sen hirveimmistä seurauksista. Mutta kotitarpeen viinanpolton jälkeen valtaan pääsyt viina-, olut- ja muu väkijuomateollisuus, väkijuomain vilkastuva kauppa ja edistyväin kulkuneuvojen mukana maan joka kolkkaan uudelleen leviävä juoppous saattoivat kansan raitistumisen toiveet häpeään.

Tätä väkijuomavaltaa vastaan taistelemaan on noussut uusi ehdottoman raittiuden liike. V. 1877 perusti *Hilda Hellman* (1839—1901) Vaasassa Suomen ensimmäisen ehdottoman raittiusseuran ja esimerkkiä seurattiin pian Turussa, missä *Kaarle Verkko* (* 1850) pani työn alulle, ja muualla. V. 1883 heräsi Helsingissä tohtori *A. A. Granfeltin* (* 1846) johdolla laajalle tähtäävä liike, mistä oli lähimpänä tulokse-

na Raittiuden Ystävään järjestön perustaminen seur. vuonna. Raittiuden Ystäviin kuuluu nykyisin parikymmentätuhatta jäsentä, jotka ovat ryhmittyneet puoleksituhanneksi paikalliseksi raittiusyhdistykseksi ja alueellisiksi piireiksi, minkä lisäksi tulee kymmenisen tuhatta raittiuskoulujen ja »toivonliittojen» jäsentä. Raittiusliikkeen nykyisistä johtohenkilöistä on toht. *Matti Helenius-Seppälä* (* 1870) mainittavin. Hänen vaimonsa *Alli Trygg-Helenius* (* 1852) on lasten raittius työn johtajana tullut kuuluisaksi oman maan rajain ulkopuolellakin. — Erillään Raittiuden Ystävistä työskentelevät »Suomen Opiskelevan Nuorison Raittiusliitto», »Suomen Ruotsalainen Raittiusliitto», »Suomen Rautatieläisten raittiusyhdistys» ja jotkut pienemmät järjestöt.

Edellä kerrotun raittiusliikkeen vaikutuksesta on viime vuosikymmeninä saatu aikaan useita parannuksia väkijuomia koskevassa lainsäädännössä ja väkijuomalakien toimeenpanossa. Viinan ja oluen valmistus on saatu tuntuvan verotuksen alaiseksi ja uusien väkijuomatehtaitten perustaminen melkein pä mahdottomaksi. Juovutusjuomain vähittäiskauppa ja anniskelu on maaseuduilla yleensä lakannut ja kaupungeissa monin tavoin rajoitettu sekä suureksi osaksi otettu monopoliyhtiöiden haltuun, joiden voitosta osa menee valtiolle, osa kaupunkikunnalle (»Göötetorin järjestelmä»). Kaupunkien nurinkuriset ääni-oikeusolot, jotka ovat suoneet ratkaisevan vallan ehdotonta raittiutta vastustavalle harvalistolle, ovat estäneet suurempain parannusten aikaansaamista.

Julkisissa tavoissa on raittiusaate jo saavuttanut useita kauniita voittoja. Useimmat suomalaiset sanomalehdet suosivat raittiusrientoja, eivätkä julkaise väkijuomailmoituksia. Edistysseurain huoneustoista ja ravintoloista ovat väkijuomat tarkoin karkoitettut. Kansakouluissa on pantu alulle yleinen raittiusopetus.

Kaikki valtiolliset puolueet ilman erotusta ovat ottaneet raittiusasian edistämisen ohjelmaansa. Valtiopäivillä 1907 hyväksyttiin yleinen kieltolaki, mutta sen toteuttamisesta on hyvin vähän toiveita. Aikaisemmin on kunnallisella kiello-oikeudella ollut suurta kannatusta ja se olisikin ehkä helpompi toimeensaada kuin yleinen kieltolaki.

Yksityisessä elämässä sitävastoin ei käytännöllisellä raittiudella ole lähimainkaan sitä yleisyyttä kuin julkiset olot antaisivat syytä odottaa. Alkoholin käytäntö on yhä edelleenkin pelottavan yleinen ja raittiusliikkeellä on vielä sitkeä työ edessään ennenkuin se on lopulliseen voittoon pääsevä.

Suureksi yhteiskunnalliseksi vapautusliikkeeksi on kuluneella vuosisadalla kehittynyt myöskin naisliike.

Sata vuotta sitten oli nainen useimmissa elämäntilanteissaan sängen sorretussa tai riippuvassa asemassa. Aviiovaimona hän oli alentavassa holhoustilassa ja vain leskenä hän saattoi harjoittaa vapaampaa taloudellista toimintaa. Sellaisella naimattomalla nai-

sella, jolla ei ollut suojanaan varakasta kotia tai perittyä omaisuutta, ei ollut tarjolla paljon muita elämän mahdollisuuksia kuin palvelijan. Naisen sivistyttyä ei ollut puhettakaan, naisen oikeuksista kansalaiselämässä vielä vähemmän.

Suuri taloudellinen ja yhteiskunnallinen muutos vuosisadan keskipaikoilla ei ollut vaikuttamatta myöskin naisen oloihin. Naisen taloudellisia oikeuksia vaimona ja lapsena parannettiin ja naiset pääsivät entistä vapaammin käyttämään työvoimaansa teollisuudessa; nykyisin on jo lähes $\frac{1}{4}$ kaikista teollisuuden työntekijöistä naisia.

Naisten vapauttamista tarkoittavat vaatimukset ovat viimeisinä vuosikymmeninä saaneet yhä enemmän pontta ja luoneet järjestyneen naisliikkeen, jonka yleisenä tarkoituksena on naisen aseman parantaminen yhteiskunta-, elinkeino-, virka- ja sivistysoloissa, niin että yleensä tasa-arvo miesten kanssa saavutetaan. Vanhin tähän saakka työskentelevistä yhdistyksistä on v. 1884 perustettu »Suomen Naisyhdistys». Myöhemmin on syntynyt useita muitakin naisjärjestöjä m. m. sosialidemokratinenkin. Erityisiä naisjärjestöjä on perustettu naisammattien edistämiseksi, kuten kansannaisten kotitaloustaidon edistämiseksi työskentelevä »Martta-yhdistys». Kaikkiin ajan yleisiin edistysliikkeisiin ovat naiset ottaneet osaa ja tehneet niille suuria palveluksia.

Naisten vapautuksen kirjallisena uranuurtajana on *Minna Canth* (1844—1897) muistettava. Naisasia-

liikkeen etevänä johtajana on *Aleksandra Gripenberg* (* 1857) tullut tunnetuksi.

Naisliikkeen vaikutuksesta ovat käsitykset naisen tehtävästä ja asemasta yhteiskunnassa vähitellen muuttuneet ja yleinen mielipide kääntynyt naisvapautuksen puolelle. V:n 1906 eduskuntauudistuksen kautta ovat Suomen naiset saavuttaneet samat valtiolliset oikeudet kuin miehetkin. Korkeampaa naisopetusta on melkoisesti parannettu; yliopistonuorisosta on $\frac{1}{4}$ naisia. Useita virkoja on avattu naisille. Mutta elinkeino-, kunnallis- ja hallinto-elämässä, vieläpä avioliitossakin on vielä paljon parannettavaa, ennenkuin naiskysymystä voi pitää tyydyttävästi ratkaistuna.

Juhannuspäivänä 1881 perustettiin Kauhavalla Pohjanmaalla Suomen ensimmäinen nuorisoseura. Sitten syntyi naapuripitäjissä toisia ja ennen pitkää oli Pohjanmaalla toimessa maakuntainen nuorisjärjestö, äänenkannattajanaan »Pyrkijä» ja innokkaana johtajanaan kirjailija *Santeri Alkio* (* 1862), joka yhä vieläkin on nuorisoseuraliikkeen sieluna maassamme. V. 1897 yhtyivät useimmat nuorisoseurat »Suomen Nuorison Liitoksi». Nykyisin kuuluu liittoon 15 alueellista keskusseuraa, joissa on noin 35,000 jäsentä.

Nuorisoseurat ovat tavallaan ihanneyhdistyksiä, sillä niiden pohjana on toveruus- ja yhdistysaate. Taistelusta pahoja tapoja vastaan on nuorisoseura-

työ muodostunut rakentavaksi itsekasvatustyöksi ihmisyy- ja kansalaiselämää varten. Nuorisoseurat ovat myöskin urheiluharrastusten ystäviä ja ovat innolla ottaneet osaa ajan yleisiin edistysrienteihin. Jotkut uudet nuorisjärjestöt ovat kuitenkin omaksuneet määrättyjä valtiollisia tai yhteiskunnallisia mielipiteitä ja liittyneet niitä kannattaviin puolueisiin.

Kun valtion ja kuntain pysyvän opetus- ja valistuslaitokset sangen vähässä määrässä huolehtivat vanhempain ikäluokkain sivistystarpeista ja yleisen kansalais-sivistyksen levittämisestä, on tämän puutteen poistamiseksi syntynyt erityisiä kansanvalistusta harrastavia yhdistyksiä ja laitoksia. Sellainen on v. 1874 perustettu »Kansanvalistusseura», joka vuosikymmenien aikana on julkaissut suuren määrän yleistajuista tietokirjallisuutta, toimeenpannut laulujuhlia, edistänyt kirjastoliikettä ja monella muullakin tavalla vaikuttanut kansansivistyksen hyväksi. Suuri osa nykyajan kansanvalistustyötä suoritetaan myös edistysseurain toimeenpanemissa esitelmissä, oppikursseissa, iltamissa, näytelmissä y. m. s. tilaisuuksissa.

Kansanvalistustyön pääkeinoja on luonnollisesti opetus. Perustavaa kansalaisvalistusta annetaan kansakoulujen jatkokursseissa, kansanopistoissa sekä useihin kaupunkeihin perustetuissa työväenopistoissa (ensimmäinen perustettu Tampereella 1899). Yliopistossa on v:sta 1894 alkaen silloin tällöin pidetty suu-

relle yleisölle aiottuja lomakursseja. Aivan viime vuosina on ryhdytty järjestämään n. s. »kansalaisopin-toja», joiden tarkoitus on pienten tutkintojen tai edis-tysseurain jäsenten tai muiden kansalaisten keskuu-
dessaan perustamain opintopiirien kautta levittää
yleistä kansalaissivistystä.

Kansanvalistustyön perustuksena ja toiselta puolen
myös sen huippuna on pidettävä yleisiä kirjastoja.
Helsingissä oleva yliopiston kirjasto, jossa on noin
100,000 kaikenkielistä sidosta, samoin kuin oppikou-
lujen kirjastot, opettajakirjastot y. m. s. ammatti-
laitokset eivät voi välittömästi yleistä kansanvalis-
tusta palvella. Tärkeämpiä siinä suhteessa ovat kau-
pungeissa ja maaseuduilla olevat n. s. kansankirjastot.
Niiden ensimmäinen varsinainen perustaja ja harras-
taja oli viipurilainen kauppapalvelija *Juho Pynninen*
(1818—1864). V. 1875 laskettiin Suomessa olleen
390 kansankirjastoa. Nykyisin lienee maassamme
kansankirjastoja, yhdistystenkin kirjastot mukaan-
otettuina, noin 2,500 ja niissä noin 700,000 sidosta.
Näiden kirjastojen kehittäminen ja kohottaminen on
nykyajan tärkeimpiä kansanvalistustehtäviä maas-
samme.

Niissä kansanliikkeissä, joita viimeksi olemme kä-
sitelleet, ilmenee kaikissa sama kansanvaltainen kä-
sitys, jonka olemme havainneet niin monessa muus-
sakin 19. vuosisadan liikkeessä. Tämän käsityksen
mukaan on tuleva yhteiskunta kauttaaltaan perus-

tuva kansan suuriin työtätekeviin kerroksiin ja järjestyvä niiden vaatimusten mukaan. Mutta nyt puheenaoleville kansanliikkeille ominaista on se, etteivät ne katso ihmisiä ainoastaan »joukoiksi» tai numeroiksi, joilla vasta yhtyneinä on jotain merkitystä, vaan eläviksi yksilöiksi, joilla kullakin on oma tarkoituksensa, ihmisarvonsa, elämisoikeutensa. Vaan koska useimmat näistä yksilöistä ovat vähäväkisiä ja poljettuja, voidaan tätä ohjelmaa toteuttaa ainoastaan yhteiskunnan avulla. Nämä kansanliikkeet siten yhdistävät sekä yksilöllisiä että yhteiskunnallisia päämääriä; samalla kuin ne yhteiskunnallisilla keinoilla vapauttavat, vahvistavat ja kohottavat yksilöitä tahtovat ne kasvattaa kansalle ja yhteiskunnalle hyödyllisiä jäseniä ja siten kohottaa itse kansaa ja yhteiskuntaa.

Väinö Voionmaa.

5. Kansanopetus.

ntisajan oloja. Käännyttäessä 19. vuosisadalle ei vielä voinut puhua kansanopetuksesta nykyaikaisessa merkityksessä. Sisäluvuntaitoa ja katkismuksen eli kristinopin »pääkappaleiden» tuntemista kirkko jäseniltänsä vaati ja velvotti papistoa heihin juurruttamaan. Eikä valtiolla sen enempiä vaatimuksia ollut.

Sisäluvuntaito on tosin laeva käsite. Snellman keran huomautti, että siihen sisältyy yleensä kaikki se, mitä kouluopetus voi tehdä oppilaansa hyväksi. Kirkkolaki (v:lta 1686), joka tuon vaatimuksen ensin määritteli, lausui nimenomaan, ettei sillä niin suuria tarkoitettu. Se velvoitti näet pappeja »ahkeroidaan, että lapset, rengit ja piiat oppivat lukemaan kirjaa ja omin silmin näkemään, mitä Jumala pyhässä sanaanansa kieltää ja käskee».

Siis ei viittaustakaan siitä, että lukutaito voisi palvelella muitakin sivistystarkoituksia, laajentaa kansan näköpiiriä aineellisiin oloihin nähden, jopa niitä ulomaksikin.

Tuskin voi syyttää ketään siitä, että täällä vielä oltiin näin protestanttisen kansanvalistuksen ensi asteella aikana, jolloin muissa protestanttisissa maissa oltiin jo toisella ja osittain kolmannella, ei ainoastaan kirkollisten koulujen vaan myös jo varsinaisten kansakoulujen aikakaudessa. Kahdeksannentoista vuosisadan suuret kasvatusopilliset liikkeet, pietismi, filantropismi ja uushumanisuus, eivät ehtineet ennen vuosisadan käännettä täällä vaikuttamaan.

Nähtävästi oli papistolla paljon puuhaa ja vastusta siitäkin, että sai edes tämän verran taitoa kansaan istutetuksi. Lukkari oli velvollinen toimimaan papiston apulaisena opetuksessa. Useissa paikoin maaseudullakin oli sitäpaitsi erityisiä lastenopettajia, »koulumestareita». Mutta opetustoimen päämäärää ei silti tahdottu asettaa korkeammalle. Kirjoitustaitoon nähden lausuttiin hurskaana toivomuksena, että pitäjänkouluissa, missä niitä oli, jokainen oppilas opetettaisiin piirtämään ainakin nimensä ja tytöt nimensä alkukirjaimet, »koska talonpoikakin tarvitsee sitä usein ajoin». Kukapa voi viskoa kahleita ajatuksen tielle, sanoi Jukolan Juhani.

Laki ei vaatinut kirjoitustaitoa ja perin harvinainen se lienee ollut rahvaan keskuudessa. Eikä edes laulutaidosta, jonka harjoittamista uskonnollista ja kirkollista käyttöä varten yleensä protestanttisissa maissa useimmiten mainitaan yleisen uskonnonopetuksen yhteydessä, puhuta lakipykälissä eikä tarkastuspöytäkirjoissa maan halaistua sanaa.

Kaupungeissa ja muutamassa harvassa maaseutupaikajässä oli jo kauan ollut pedagogia-nimisiä kouluja, joiden tehtäväksi Turun tuomiokapituli 1802 määritteli: »opettaa lapsille kristinoppia sekä harjoittaa heitä jonkun verran kirjoittamisessa ja laskennossa sekä maantiedossa». Mutta nämä harvalukuiset koulut olivat yleensä kyseessä olevalla ajalla jotenkin rappiolla ja todellisuudessa nekin näkyvät kutistuneen katekismuskouluiksi.

Rahvas pelkäsi rahallisia menoja, eikä harrastanut opetusta. Vahva yleinen mielipide ylemmissä luokissa katsoi myöskin onnellisimmaksi tilaksi, että talonpoikainen kansa oli »säyseitä, siveitä ja hyvätapaisia kansalaisia, joilla oli hyvä kristinopintaito».

»*Ahlmanin koulut*». Vasta 19. vuosisata tuli meillä Suomessa olemaan varsinaisesti kansanopetuksen vuosisata, niinkuin se oikeastaan on ollut useimmissa n. s. »sivistysmaissakin», vaikka niissä tosin 18. vuosisadalla oli jotenkin vakautunut käsitys, että kouluopetus voisi parantaa kansan tilaa. Tästä ajatuksesta ruvettiin täällä täydellä todella keskustelemaan vasta sen jälkeen, kuin kruununvouti, asessori *Gabr. Ahlman* († 1799) oli jälkisäädöksellensä lahjoittanut melkoisen omaisuutensa hiljattain perustetulle Suomen Talousseuralle määräten, että korkorahoista »puolet käytettäisiin pitäjainopettajain asettamiseen ja palkkaamiseen rahvaan ja varsinkin köyhäin lapsia varten Messukylässä ja Tampereen ympärillä olevissa pi-

täjissä opettaaksensa ei ainoastaan sisälukua ja kristinoppia, sekä milloin pyydettäisiin kirjoittamista ja laskentoa, vaan myös järkevän maatalouden tärkeimpiä kohtia».

Todellisuudessa »Ahlmanin koulut», joita syntyi seitsemässä Tampereen ympäristön pitäjässä, olivat sängen vaatimattomia, useimmat tuskin kohoten tavallisia »lukkarinkouluja» korkeammalle, eikä niillä ole juuri ollut sanottavaa merkitystä kansanopetuksen yleiselle kehitykselle.

Ei kukaan vielä ajatellut yleistä kansakoulua meneväksi yli sisäluvun ja kristinopin taidon määrää; korkeintaan voitiin ajatella kirjoitus- ja laskentotaito siihen liittyväksi. Syynä oli joko kansan köyhyys, »joka aina painaa mieltä ja pakottaa yksinomaisesti ajattelemaan ensimmäisiä aineellisia tarpeita», tahi ettei »aika ollut vielä tullut antaa työtätekevän luokan lapsille mitään korkeampia tietoja» (herännäisyysaarnaaja Jonas Lagus), tahi lukutaidon alhainen kanta tahi kansan vastahakoisuus opetusta kohtaan.

Myönnettävä kait onkin, että nämä lausunnot, lähitivätpä ne mistä vaikuttimista tahansa, pääasiassa osuivat oikeaan. Ahlmanin koulujen huono menestys verraten edistyneessä seudussa ja Talousseuran johdossa todistaa tätä. Ja mistäpä olisikaan kansa vielä saanut sen herätyksen, joka on varsinaisen kansanopetuksen edellytyksenä. Vastahan niissä keskusteluissa, jotka Ahlmanin koulujen johdosta eri kertoja virisivät ja jotka yleensä johtuivat ulkopuolelle var-

sinaista alaansa koko maan kansanopetusasiaan, sivistyneetkin luokat saivat sysäystä selvittelemään ajatuksia kansanopetussiekoista. Vähitellen voitti alaa se mielipide, ettei perinnäinen kansansivistys ollut riittävä. Kansansivistysasia oli joutumassa uuteen onnelliseen kehitysvaiheeseen.

Uusia sivistysaatteita. Tavallansa se oli onnellisen sattuman aiheuttama seikka, että Talousseura, joka edusti maan valistuneinta kansalaissivistystä, joutui kirkon kanssa valvomaan tämän kehityksen kulkua ja suuntaa. Siitä siirtyi kansanopetusasia luontaisesti heräävän kansallisen sivistyksen harrastuksiin.

Tämä oli täysin selvä ilmiö jo 1840-luvulla, jolloin henkisessä ja kansallisessa elämässä jo virkosi uuden kehityskauden enteitä, vaikka valtiollista elämää vielä painosti jäykkä vanhoillisuus, jopa taantumus. Opetustoimen alalla nämä kevätoireet melkein ensiksi puhkesivatkin. Kuuluisan »Lauantaiseuran» miehet jo perustivat (1831) Helsinkiin yksityislyseon, missä toteutettiin uudenaikaisen kasvatusopin periaatteita. *Odert Henrik Gripenbergin* (1788—1848) useita vuosikymmeniä kestänyt altis käytännöllinen opetustyö ihailemansa oppi-isän Pestalozzin hengessä, samoin kuin hänen lopulla ikäänsä harjoittamansa kasvatusopillinen kirjailijatoimi jonkun verran itsenäistyneellä aatteellisella pohjalla ei myös jäänyt ilman merkitystä. Molemmat nämä seikat tosin kuuluvat n. s. oppikoulun, yläluokan opetusasian alalle. Suoranaisia herät-

teitä kansanopetustoimen kehittämiseen saatiin naapurimaasta Ruotsista, jossa kansakouluasia oli päivän kysymyksiä ja ratkaistiin kansakoululain säätämällä 1842, minkä mukaan kuhunkin seurakuntaan, ainakin kirkkoherrakuntaan, oli perustettava vähintään yksi mieluummin kiinteä koulu, jossa oli asianomaisesti hyväksytty, seminaarissa valmistuksensa saanut opettaja.

Näihin aikoihin syntynyt ja muutamissa osissa maata valtaavaan voimaan kasvanut herännäisyyden liike oli tosin vastahakoinen »maallista» tietoa kohtaan, mutta se syvensi kuitenkin talonpoikaisen väestön hengellistä elämää, kohotti mieliä puhtaasta elätyksen huolehtimisesta, ja siitä kasvoi lukuhaluja sekä parempaa lukutaitoa.

Enemmän ja suoranaistemmin kansanvalistukseen vaikutti kansallisuuden liike, jonka edellytys ja varsinainen voima oli laajoissa kansankerroksissa jonkun verran heränneessä halussa päästä osalliseksi henkiin viljelykseen, vaikka Snellman pääasiassa osoitti sytyttävät sanansa ruotsalaisen yläluokan käännättämiseen. Kansakoulu oli suomalaisuuden liikkeen ensimmäisiä tunnussanoja, joka suurella voimalla ja täydellä ymmärryksellä lausuttiin sen etevimpien edustajain puolelta. Yleensä koko sanomalehdistössä oli läpi 1840-luvun, tämän merkillisen vuosikymmenen, kansakouluasia enimmäen pohdittuja. Ajatuksia kuului jos johonkin suuntaan.

J. V. Snellman teroitti, että »uhkaavana kuiluna on todella se juopa, joka erottaa hallitsevain yhteiskunta-

luokkain sivistyksen kansan suuren joukon sivistyksestä» »Mikä hyvänsä nykyajan pyrintö tasoittamaan tätä sivistyksen erilaisuusjuopaa on varustus jälkeentulevaisten elämän ja omaisuuden suojaksi.»

Toisessa yhteydessä hän lausui: »Toisenlaisen opetuksen tarve kuin varsinaisen n. s. uskonnollisen, jonka kirkko antaa, kasvaa päivä päivältä sikäli kuin yhteiskunta kehittyy. — Eivät mitkään uudistukset voi koskaan pelastaa kansan suurta joukkoa tekemästä samoin kuin n. s. sivistyneet jo ovat tehneet, nimitäin katsomasta kirkon uskonnollista sivistystä sivuasiaksi tahi kokonaan bylkäämästä sitä, jos kirkko ei tunnusta kaikkea yhteiskuntasivistystä uskonnolliseksi sivistykseksi eikä tähän sivistykseen vievää opetusta yhtä välttämättömäksi kuin sen omaa.»

Pääpiirteissään voi lausua yleisen mielipiteen 1840-luvulla vakautuneen kansan opetukseen nähden seuraavista seikoista:

Jokin määrä koulutietoja on jokaiselta vaadittava ennen ripille laskemista. Mutta jotenkin voimakas kannatus oli jo sillä ajatuskannalla, että oli jo tullut aika perustaa Suomeen oikeita kansakouluja, yksi kuhunkin pitäjään, niinkuin oli jo muissa maissa tapahtunut.

Kansakoulun tarkoitusperästä olivat käsitykset hyvin eriävät. Toiset painostivat koulun kasvatus-tehtävää tietojen ja taitojen jakamisen rinnalla, toiset vaativat koulua »käytännölliseksi», maanviljelysoppia ja käsitöitä ohjelmaan.

Korkeampiakin vaatimuksia lausuttiin. Kansakoulun oli herätettävä rakkautta tietämiseen ja hyvään tapaan ja opetuksessansa pidettävä päämääränään, että oppilaat siinä oppisivat oikein, todellisella käsityksellä lukemaan.

Suomen kansakoulun synty. Puolen vuosisataa oli siis kansanopetusasia liikkunut näiden periaatteellisten selvittelyjen alalla. Olipa jo aika käydä toteuttamistoimiin, ja niistä rupesikin kuulumaan pian sen jälkeen, kuin vuosisadan jälkimäiselle puoliskolle käännyttiin.

V. 1851 asetettiin komitea, johon kutsuttiin jäseniksi maan korkeimpia virkamiehiä. Tämä huomiota herättävä, vaikka hyvin salaperäinen toimenpide ei ollut aiheutunut varsinaisesta kansansivistyksen edistämisen tarkoituksesta, vaan oli jonkunlainen varovaisuuskeino, joka oli yhteydessä »hullun vuoden» (1848) tapahtumista johtuvan taantumuksen kanssa. Komitea sitten valmisti hyvin ahdasmielisen ohjelman kansan opettamista varten.

Myöhempi aika tuskin voinee tämän suunnitelman johdosta iloita muusta kuin siitä, että se kaikeksi onneksi jäi vain paperille. Itämaisen sodan vuoksi sen käsittely keskeytyi, ja rauhan tultua alkoi aivan uusi ajanjakso kansamme historiassa. Omituiselta tuntuu, että samalla kymmenluvulla, jolloin tällaisia tuumia haudottiin hallituksessa Suomen kansanopetukseen nähden, korkeimmasta paikasta lähteneen uuden sy-

säyksen johdosta yhtäkkiä asian meno kääntyi vapaamielisen, valistuneen kasvatustieteen luomien ihanteiden viittomalle tielle.

Maalisk. 24 p:nä 1856 senaatti sai keisari Aleksanteri II:lta tehtävän m. m. valmistaa ehdotus, »kuirka helpotettaisiin maalaiskunnille koulujen perustaminen kansanopetusta varten».

Ensiksi senaatti nyt vaati tuomiokapitulien lausuntoa asiasta. Kirkon korkeimmat edustajat olivat kuitenkin jääneet jäljelle aikakauden kehityksestä kansanopetustoimessa. Tuomiokapitulit toistivat saman suunnitelman, minkä äskennainittu taantumusmielinen komitea oli sepittänyt. Turun tuomiokapituli esim. lausui, että oikeaa rippikoulun valmistamista varten vaaditaan erityinen koululaitos, ja juuri sellaista »varsinaisessa merkityksessä ymmärretään kansakoululla».

Senaatissa olivat sentään jo toiset käsitykset vallalla, kuin muutamaa vuotta varemmin. Tuomiokapitulien ehdotukset eivät aiheuttaneet muuta toimenpidettä, kuin että ne päätettiin saattaa painettuina julkisuuteen kehoittaen kansanvalistusta harastavia ja asiaa tuntevia henkilöitä niistä lausumaan arvostelunsa.

Tässä kehitysvaiheessansa oli kansanopetusasia meillä silloin, kun siihen liittyy sen miehen nimi, jota Suomen kansa kunnioittaa »Suomen kansakoulun isänä».

Pietarista päin *Uno Cygnaeus* (1810—1888) lähetti »Hajanaisia mietteitä Suomeen aiotusta kansakoulusta». Siinä kirjoituksessansa hän esitti pääpiirteissään aivan uuden, kokonaan toisille periaatteille nojautuvan suunnitelman kansanopetustoimen järjestämiseksi. Kansakoulun tulisi sen mukaan kehittää sopusointuisasti lasten kaikkia henkisiä ja ruumiillisia voimia sekä tulla siten »kansan siveellisen ja aineellisen vaurastumisen tehokkaimmaksi edistyskeinoksi». Uskonto ei siis saisi olla ainoana opetusaineena, vaan oli »maallisillakin» aineilla oleva sija opetusohjelmassa. Opetus ei saanut tyytyä »ulko-läksyjen pönttämiseen», vaan ymmärryksen ja kätevyuden kehittämiseen. Kansakoululaitoksen järjestämisessä olivat kulmakivinä pidettävät:

1:si Kansakoulun johto oli erotettava kirkon val-
lasta ja annettava erityiselle ylihallitukselle.

2:si Kelvollisten opettajain valmistamista varten
oli perustettava seminaari.

3:si Sekä opettajavalmistuksessa että lastenkasva-
tuksessa oli ruumiilliselle kasvatukselle annettava
tärkeä sija; oli myös opetettava käytännöllisiä aineita:
käsitöitä, puutarhanhoitoa ja terveysoppia.

4:si Naisen valmistamista opettajaksi samoin kuin
tyttöjen opettamista oli pidettävä vähintään yhtä
tärkeänä kuin miesopettajain valmistusta ja poikien
opetusta, koska naisista ensi sijassa riippuu tulevan
sukupolven kasvatustehtäviinsä.

Tämä lausunto todisti, että sen tekijä oli perehtynyt aikansa kasvatustieteeseen kirjallisuuteen ja omistanut kansanopetusasiassa Pestalozzin, Fröbelin ja Diesterwegin edustaman suunnan huolimatta siitä, että juuri niinä aikoina taantumus oli Saksassakin saanut syrjäytetyksi näiden jalojen ajattelijain ja opettajain rohkeat pyrinnot. Mutta Cygnaeuksen koko käsityskanta ja mieliala, samoin kuin hänen monipuolinen virkatoimensa ensin pappina Viipurissa, sitten saarnaajana venäläis-amerikalaisen kauppayhtiön siirtomaissa Luoteis-Amerikassa ja viimeksi toistakymmentä vuotta (1846—58) pappina, uskonnonopettajana ja koulunjohtajana Pietarissa oli erityisesti saattanut hänet arvostamaan korkealle kasvatuksen merkitystä yksityisen ihmisen ja kansan elämässä.

Ne miehet, joista lähinnä riippui kansanopetusasian kehityksen kulku senaatissa, kirkollisasiain toimistuskunnan päällikkö H. V. Furuholm ja esittelijäsihteeri G. M. Waenerberg kannattivat täydellisesti Cygnaeuksen ajatuksia. Muut toimenpiteet saivat nyt jäädä toistaiseksi sikseen, kunnes Cygnaeus oli valtion myöntämällä matkarahalla hankkinut omassa maassa ja ulkomailla tarpeelliset tiedot voidaksensa tehdä täydellisen ehdotuksen kansakoululaitoksen perustamista varten.

Palattuansa puolentoista vuotta kestäneeltä matkaltansa 1859 Cygnaeus sitten seur. v:na valmisti mainitun ehdotuksen, joka julkaistiin 1861 ja jätettiin

komitean käsiteltäväksi. Kansakouluasetus valmistui pitkien keskustelujen perästä julaistavaksi vasta 11 p. toukok. 1866. Siinä on pääasiallisesti noudatettu Cygnaeuksen ajatuksia, vaikka lopullisessa muodoksessa lehtori, sittemmin kasvatustieteen professori *Sakari Jaakkima Clevellä* (1820—1900) olikin mainittava osa.

Jo 1861 oli Cygnaeus nimitetty Suomen kansakoulujen ylitarkastajaksi, vaikkei siihen nimeen oikeutettuja kouluja silloin vielä ollutkaan maassa kuin parikymmentä. Hänen virkavelvollisuuksiinsa kuului myös rupeaminen perustettavaksi aiotun seminaarin johtajaksi, ja 1863 avattiin Jyväskylässä ensimmäinen opettajaseminaari, jonka johtajana Uno Cygnaeus toimi v. 1869 saakka. Esikuvana tätä laitosta järjestäessään hänellä on nähtävästi ollut Aargaun kanttonissa Sveitsissä oleva Wettingenin seminaari, joka samoin kuin Sveitsin kansakoulutkin häntä matkoillansa enimmäkseen miellyttivät. Kun Jyväskylän seminaari 1867 lähetti ensimmäiset oppilaansa tutkinnon suorittaneina valistustyön vainiolle ja siitä alkaen Cygnaeuksen aatteen mukaisia kansakouluja ruvettiin perustamaan ja entiset koulut, jotka enimmäkseen olivat hapuille milloin mitenkään valmistuneiden opettajain johdossa, pääsivät oikealle tolalle, oli siis meidän uusi kansakoululaitos syntyneenä juuri silloin, kuin tavaton katovuosi koetteli kovasti kansan toimintakykyä, henkisiä ja aineellisia voimia. »Suomalaisen aika suuriin tekoihin on silloin kun hän

näkee nälkää», onkin tämän johdosta kerran lausunut terävänanainen Agaton Meurman.

Kansakoululaitoksen myöhempi kehitys. Uudenaikaisen kansakoululaitoksen synty on tärkein tapahtuma Suomen kansanopetustoimessa 19. vuosisadalla. Mutta tähän suurtyöhön jäi haitallisia aukkoja, jotka heikontavat sen vaikutusta.

Tuntuvin niistä on alkuopetuksen puutteellinen järjestely.

Uno Cygnaeuksen kasvatusteoriat ihanteita oli, että äiti olisi kunkin lapsen ensimmäinen opettaja. Hänen käsityksensä mukaan kansakoulu edellytti »kotiopetuksen ainoaksi luonnolliseksi valmistukseksensa.» »Ainoastaan hätävaraksi ja poikkeustapauksissa olisi perustettava pikkulastenkouluja, joko kiinteitä tai kiertäviä, joissa oikeastaan tulisi olla opettajattaria eikä opettajia.»

Kansakouluasetus jättää myös kodin velvollisuudeksi ensimmäisen opetuksen lukemaan ja ymmärtämään äidinkieltä sekä kristinopin pääasioita. Seurakunnallisen hallituksen on huolehdittava siitä, että kaikki ne lapset, jotka syystä tai toisesta eivät voi kodissaan tulla tyydyttävästi näihin taitoihin ohjatuksi, saavat alkuopetusta kiinteissä tai kiertävissä kouluissa. Tämä joko kodin tai lastenkoulun tarjoama alkuopetus on pääsyvaatimuksena ylempään kansakouluun. Yhä yleisemmäksi käy maaseudullakin, mikä kaupungissa jo asunto- ja työseikkain vuok-

si on aivan sääntönä, että lasten ensimmäisessäkin opetuksessa turvaudutaan kouluihin. Maaseudun lapset saavat enimmäksi osaksi valmistavan opetuksensa kiertokouluissa, jotka monin paikoin vielä työskentelevät asuintuvissa, joissa perhe opetuksen aikana tekee talousaskareita. Paljon on toki seurakuntia, joissa kyläkunnat ovat piiriinsä näitä kouluja varten rakennuttaneet vaatimattoman »lukutuvan». Pikkukoulunopettajien luku oli 1905 koko maassa 1,555, joista 1,147 naisia. Kun 1890 perustettiin Hämeenlinnaan yksityisestä aloitteesta kiertokoulunopettajaseminaari ja sellaisia opettajain valmistuslaitoksia sittemmin on syntynyt useampia, niin ei vuonna 1905 enää ollut kuin 65 pikkukoulunopettajaa, jotka eivät olleet saaneet mitään varsinaista opetusta toimeensa.

Sangen suurta edistystä alkuopetuksessa tietää jo tämä tosiasia. Mutta kuitenkin kuluu vielä tätä nykyä, ehkäpä kauan aikaa eteenpäinkin varsinaisen kansakoulun työajasta jokin osa alkuopetuksen antamiseen tämän koulun oman tehtävän vahingoksi. Siksipä kansakoulun taholta on teroitettu mieliin alkuopetuksen järjestämistä kansanopetuksen tarkoitukseen tyydyttävällä tavalla.

Sitä on selvitelty 1906 erityinen alkuopetuskomitea, joka on ehdottanut, että perustettaisiin erityinen kouluylihallituksen alainen alempi kansakoulu, jota kaikkien 7- ja 8- vuotisten lasten tulisi käydä, jolleivät muualla saisi vastaavaa opetusta. Tällä koululla oli-

sivat omat opettajansa ja enimmäkseen omat koulutalonsa.

Vuotta myöhemmin n. s. oppivelvollisuuskomitea esitti mietinnössensä, johon kuitenkin liittyi puheenjohtajan, prof. M. Soinisen painava vastalause, että alkuopetus maalaiskunnissa jäisi ylempään kansakoulun opettajan tehtäväksi. Tämän koulun oppiaikaa sitä varten lyhennettäisiin 26 viikoksi ja 10 viikkoa käytettäisiin alemman kansakoulun opetukseen.

Asia on eduskunnassakin ollut käsiteltävänä, vaan on niitä monia, jotka eivät ole siinä tuleet ratkaistuksi.

Kansakoululaitos jäi alunpitäen paikallisen itsehallinnon varaan, joka astui entistä tehokkaampaan vaikutukseen melkein samaan aikaan kansakoulun kanssa syntyneessä hallinnollisessa kunnassa (asetus kunnallishallinnosta maalla 6 p. helmik. 1865).

Kansakoulun perustaminen oli tämän asetuksen mukaan kokonaan kunnan omassa varassa, samoin kuin myös vanhemmille jätettiin yhä edelleenkin säilynyt vapaus antaa lastensa käydä kansakoulua tahi jäädä ilman opetusta. V. 1898 ilmestyi kuitenkin asetus ylempien kansakoulujen perustamisesta maalaiskunnissa, joka velvoittaa kunnat jakamaan alueensa koulupiireihin, mikäli mahdollista huomiottaen, ettei matka kodista kouluun yleensä ole viittä kilometriä pitempi. Kun kouluun pantavaksi ilmoitetaan vähintään 30 koulupiiristä kotoisin olevaa, kouluikäistä lasta, on kunta velvollinen viivyttlemättä ryhtymään toimeen koulun perustami-

seksi siihen. »Koulupakko» on siis tässä säädetty paikallisen, todellisuudessa ilmaistun koulutarpeen tyydyttämiseksi. Ja tämä säännös on vienyt kansakoululaitosta ulkonaisesti eteenpäin hyvin tuntuvalle tavalle.

Seuraavat valaiskoot kansakoulutoimen kehitystä: lukuvuonna 1871—72 oli maan maalais- ja kaupunkikansakouluissa opettajia 199 ja oppilaita 7,329; 1900—01 opettajia 3,052, oppilaita 108,990 ja 1909—10 opettajia 4,511, oppilaita 159,472.

V:n 1898 asetukseen asti oli 13 maalaiskuntaa kokonaan ilman kansakoulua, v. 1903 enää vain 1 ja v:sta 1908 saakka ei koulutonta kuntaa enää ole yhtään koko maassa. Korkein kansakoululuku samassa maalaiskunnassa on 29 (Viipurin ja Kuopion maaseurakunnissa).

Koulunpuute on poistettu. Mutta eivät silti läheskään kaikki kouluikäiset lapset saa kansakouluopetusta. Oppivelvollisuuskomitean tiedustelun mukaan 1905—06 oli kansakouluoppilaiden luku 46 % 9—12 vuotisista lapsista, ja ylemmän kansakoulun ijässä olevia lapsia oli silloin kansakoulun ulkopuolella koko maassa 117,385. Melkoinen erotus tässä on maan eri osien välillä. Uudenmaan läänissä oli mainittu prosenttiluku 68, Oulun läänissä 28. Keskimäärän alapuolella olivat Kuopion (45), Turun ja Porin (44), Vaasan (40) ja Mikkelin (39) läänit; yläpuolella Hämeen (53) ja Viipurin (57) läänit.

Polttavimpia päivänkysymyksiä kansanopetuksen alalla on opetusvelvollisuuden ulottaminen nykyisestä

määrästänsä käsittämään ylemmän kansakoulun oppimäärän. Edellä mainittu komitea esittikin sellaisen velvollisuuden säätämistä ja valmisti »Ehdotuksen oppivelvollisuuslaiksi», joka on myös ollut eduskunnan käsiteltävänä, vaikka ei ole tullut ratkaistuksi. Jos vaan asiain hallinto olisi saanut lain mukaisesti jatkua, tämä suuri tehtävä olisi epäilemättä suoritettu verrattain pian. Sillä se melkoinen rahallinen uhraus, mikä tässä valtiolta ja kunnilta vaadittaisiin, ei sentään nouse edes Suomen kansan tupakkirahojen määrään; viinarahoista siihen hyvin riittäisi puolet.

Koulutoimeen s. o. kansakoulujensa ylläpitoon maalaiskunnat maksoivat 1908 yhteensä 4,7 milj. Valtion menot kahdeksaan opettajaseminaariin ja kansakoululaitokseen tekivät 1909 yhteensä 7,5 milj.

Luonnollista on kuitenkin, että verraten paljon perheitä ja lapsia on, jotka tarvitsevat avustusta koulunkäyntiinkin ja koulutarpeisiin. Useat maalaiskunnat ovatkin viime vuosina päättäneet antaa joko kaikille tahi ainakin varattomille kansakoululapsille vapaat koulukirjat, jopa muutkin koulutarpeet. Ja monin paikoin on käyty asianharrastajain perustaman yhdistyksen toimesta tahi paikkakunnallisesta alotteesta järjestämään n. s. koulukeittoja, joista varattomat oppilaat saavat maksutta, varalliset halvalla hinnalla ruokaa koulussa ollessaan.

Täten koetetaan korvata sitä puutteellisuutta, mikä lainsäädännössämme on, kun ei vanhempia velvoiteta lapsillensa huolehtimaan kansalaissivistyksen

välttämättömiä alkeita, joihin kansakoulun tietomäärä on luettava.

Mutta opetuslalla pitää paikkansa vanha sana: tehden työt leviävät. J a t k o - o p e t u k s e n tarve on jo nykyisissä oloissa hyvin tuntuva sillekin nuorisolle, joka ei antaudu varsinaiselle lukualalle eikä pyri todistuksiansa nojalla virkoihin. Kansakoulu on liian alhainen todellista kansalaissivistystä varten, ja vaatimukset lisääntyvät yhä, joten on yleisessä kansanopetuksessakin tyydytettävä näitä kehittyvän kansanelämän kasvavia opetustarpeita. Uno Cygnaeus jo aikansa otti huomionsa tämänkin seikan, sillä kansakouluasetuksen 125. pykälä puhuu opettajan velvollisuudesta »kumminkin yhtenä, mutta mieluummin kahtena jälkepuolisena viikossa olla semmoisille hengille apuna, jotka koulun läpi ovat käyneet tahi muuten tietoa ja sivistystä harrastavat.» Tällaisesta opetuksesta ei opettajaa kuitenkaan valtion puolelta korvattu ja aniharvoin lienee kunta tahi »avun» etsijäkään siitä mitään hyvittänyt. Tuo pykälä pysyi siis viittauksena vastaisen opetustoimen kehitykseen, kunnes eduskunta 1891 valtiopäivillä myönsi erityisen määrärahan kansakoulun jatko-opetusta varten ja senaatti sen johdosta 1893 antoi määräykset jatkokursien järjestelystä! Sittenmin on näitä ensimmäisiä säännöksiä kehitetty vapaammiksi ja määrärahaa lisätty. V. 1908—09 pidettiin 383 jatkokurssia ja suoritettiin niistä palkkiota opettajille 92,418 mk. 72 p. Kun valtion tulo- ja menoarvion vahvistaminen sittemmin

on käynyt epäsäännölliseksi ja opettajat ovat joutuneet pitkiksi ajoiksi odottamaan niukkaa korvausta jatko-opetukseen käytetystä lisätyöstänsä, on jatkokurssien lukumäärä alentunut. Se ei kuitenkaan ole pidettävä merkinä, että kansanopetustyö olisi laikkanut kehittymästä. Jatko-opetuksen järjestäminen on yksi kansanopetustoimen polttavia päivänkysymyksiä, jonka ratkaisemisessa ilmeisesti lähennellään uusia kehitysasteita.

Kansanopistotyö. Jossakin määrin erillensä varsinaisesta kansakoulutoimen kehityksestä on ollut parikymmenvuotinen kansanopistotyö, joka alkuaikoinaan on saanut syvenneestä kansalaissivistyksen käsityksestä. Sen ajatuksen, että nuorukaisikä on myös opetusikä, eikä ainoastaan ammatillista kehitystä, vaan myös ja etenkin henkilöllistä valistusta varten, ja että siis tällä ijällä on opetusta annettava kaikille, jotka sitä haluavat vastaanottaa, on pontevimmin ja monipuolisimmin esittänyt tanskalainen pappi, historioitsija ja runoilija N. F. S. Grundtvig (†1872). Hänen kotimaassansa onkin tämä varttuneen nuorison opetus edistynyt niin pitkälle, että lähes joka kolmas maalaisväestön 18—25 vuotisista miehistä ja naisista tulee siitä osalliseksi. Ruotsissa ja Norjassa on kansanopistotyö niinkään vuosi vuodelta vaurastunut. Meillä asiata ryhdyttiin pohtimaan jo 1860-luvulla, vaikka vasta 1889 neiti Sofia Hagman Tanskassa kansanopisto-opetukseen ja elä-

mään tutustuttuaan alotti tämänluontoisen opetus-työn perustamassaan ja omistamassaan koulussa Kangasalla. V. 1892 avattiin neljä suomenkielistä kansanopistoa, joissa vielä enemmän voitiin toteuttaa nuorisonopetuksen periaatteita. Ja sittemmin on kansanopistoja syntynyt vuosi vuodelta yhä enemmän, niin että 1910—11 oli toimessa 27 suomenkielistä ja 14 ruotsinkielistä kansanopistoa ja niissä (1,263+421) 1,684 oppilasta, 677 mies- ja 1,007 naisoppilasta. Valtio avustaa vuodesta 1906 alkaen kansanopistoja 6,000 mk:lla opistoa kohden sekä niihin yhdistettyjä »isäntä- ja emäntäkouluja» korkeintaan 3,000 mk:lla vuosittain. Mainittuun vuoteen saakka opistot olivat kerrassaan yksityisen kannatuksen varassa, johon turvaten niiden on vieläkin suoritettava melkoinen osa menojaan.

Varsinaisen kansanopistotoimen historia on meillä vielä lyhyt ja tulokset sen alalla vielä vähäiset. Mutta hyvään alkuun on päästy tässäkin työssä. Ja onhan siinäkin osaltansa ilon aihetta kuluneen vuosisadan, kansallisen itsenäisyytemme ensimmäisen vuosisadan varrelta.

Niilo Liakka.

6. Kirjallisuus.

Suomenkieleen oli *Mikael Agricola* 16:nnen vuosisadan puolivaiheissa kääntänyt uuden testamentin ja muita hengellisiä kirjoja tullen siten »Suomen kirjallisuuden isäksi», mutta tästä aikaisemmasta alusta ehtii kolmekin vuosisataa vieriä ennenkuin suomenkielinen kirjallisuus ratkaisevasti osoittaa elinvoimansa ja sen olemassaolo huomataan. Ruotsin lippu, jonka suojissa kansamme silloin eli, ei ollut suosiollinen toiskieliselle kirjallisuudelle; kansa oli köyhää, oppimatonta, sotien rasittamaa; sen kipeimmät uskonnolliset tarpeet tyydytettiin miten kuten postilloilla ja virsikirjoilla — enin kirjallista arvoa on *Salamniuksen* runoelmalla *Ilolaulu Jesuksesta* (1690) — ja kun tämän lisäksi, tosin monien viivytysten ja hankaluuksien jälkeen, tärkeimmät lait käännettiin kieleemme, saattoi Suomen mies olla tyytyväinen. Se »runous», joka Ruotsin ajan lopulla puhkee toisinaan maallisempiinkin tuotteisiin ja tilapäissepitelmiin, on laihaa ja kan-

keata ja sillä on tuskin ollut mitään vaikutusta myöhempään kehitykseen; tässä suhteessa on paljoa tärkeämmäksi katsottava se tieteellinen työ, jota *Porthanin* johdolla harjoitettiin Turun yliopistossa suomenkielen ja suomalaisen kansanrunouden tutkimiseksi.

Itse asiassa on suomalaisen kirjallisuuden synty luettava vasta 19:nnessä vuosisadasta ja tarkemmin mainiten Kalevalan ilmestymisestä v. 1835. Tämä vuosi on vaikutuksiltaan tärkein merkkivuosi maamme henkisessä historiassa; Lönnrotin työ se vasta laski kirjallisuudellemme vankan pohjan ja viittasi sille oman suunnan, jota kulkien se kerran voisi kehittyä ja, yhtenä nuorimmista sisaruksista, liittyä sivistyskansojen kirjallisuuksien sarjaan. Kalevalan ilmestyminen ei merkinnyt ainoastaan kirjallisuutemme varsinaista syntyä, se viritti myös uuden kansallisen ja isänmaallisen hengen, joka 40-luvulla Runebergin antikisen puhtaassa lyyrassa sai jaloimman runollisen tulkintansa ja filosofi Snellmanista profetallisen airuensa. Näin nähtiin se poikkeuksellinen ilmiö, että heräävä suomalainen kansallisuus, jonka oma kieli vielä oli rosainen ja vähän viljelty, lauloi julki palavimman isänmaanrakkautensa ruotsalaisissa säkeissä ja että suomalaisen viljelystyön ensimmäiset syntysanat ja voimakkaimmat luotteet lausuttiin kielellä, joka kansan enemmistölle oli vieras. Siksi näiden miesten nimi ikuisiksi ajoiksi liittyy Suomen kirjallisuushistoriaan, huolimatta siitä että he tunteensa ja aatteensa pukivat ruotsinkieliseen muotoon.

Vuosien 1808—1809 sotaa ja siitä johtuvaa valtiollista mullistusta seurasi maassamme aluksi herpaantumisen aika. Maan etevin runoilija *Frans Mikael Franzén* oli 1811 siirtynyt Ruotsiin, sitä ennen julkaistuaan kokoelmaan kerättynä siihenastiset ja — voimme huoleti sanoa — parhaimmat ja välittömmät laulunsa. Ensimmäinen, joka täällä syvemmin käsitti uuden aseman vaatimukset ja rohkeasti lausuikin ne julki, oli *Adolf Ivar Arwidsson*, mutta valtiollisen kirjailijatoimensa tähden erotettiin hänet dosentinvirasta yliopistossa, joten hänkin oli pakotettu siirtymään Ruotsiin. Taantumus oli jo Euro-pasta käsin ehtinyt maahamme, painovapautta supistettiin ja sensuri tukehutti armottomasti ensimmäisen itsenäisesti orastavan valtiollisen elämän.

Näinä ensimmäisinä vuosikymmeninä, jolloin valtiollinen kehitys oli seisauksissa, suoritettiin eräällä toisella alalla työ, jolla kirjallisuuteemme nähden oli mitä suurin merkitys. Kielentutkijat *Kustaa Renvall* ja *Reinhold von Becker* laskivat varman perustan suomen murteiden tutkimukselle, julkaisemalla, edellinen länsisuomen, jälkimäinen (1824) itäsuomen murteen kielio-pin, Renvall sitäpäitse oivallisen sanakirjan. Nämä tutkimukset olivat tärkeitä suomen kirjakieleen nähden, joka jonkun aikaa horjui mainittujen päämurteiden välillä, kunnes Lönnrot pelasti kirjallisuutemme yhtenäisyyden, yhdistämällä länsisuomalaisen murteen säännöllisen rakenteen ja itäsuomalaisen rikkaat sanavarat. Jotkut yksityiset kirjailijat piti-

vät tässä murrekysymyksessä oman päänsä, niin *Kaarle Aksel Gottlund* kirjoitti Otavansa (1831 ja 1832) Savon murteella, tehden siten muuten ansiokkaan kirjansa vaikeasti luettavaksi sille sivistyneelle yleisölle, jolle se oli aiottu. Toinen nurkkapatrioti oli kersantti *Jaakko Fredrik Lagervall*, joka on mainittava ensimmäisen suomalaisen, Kalevalan runomitalla kirjoitetun murhenäytelmän tekijänä (Runonlinna, mukaelma Shakespearen Macbetista, 1834). Lagervallin runotar haastaa puolestaan Karjalan murretta. Laajemman lukijapiirin ja suuremman kansansuosion kuin kumpikaan edellisistä saavutti ahkera ja monipuolinen kynäniekka *Jaakko Juteini* (1781—1855). Hänestä sai 18:nneen vuosisadan valistusfilosofia yhtä innokkaan seuraajan kuin myöhempi fenomania edelläkävijän. Pienissä kirjasissaan hän sekä runomittaan että suorasanaisesti sotii ennakkoluuloja, taikauskoa, eläinräökkäystä, huonoja tapoja y. m. vastaan, pystyttää »häpypatsaan Suomen oppineille» kun eivät viljele kansan kieltä, levittäen milloin opettavaan milloin ivailevaan sävyyn tietoja ja valistusta kansaan. Että hänen sanansa osuivat oksaan ja herättivät vastavaikua osoittaa se joukko kansanrunoilijoita, joka esiintyy hänen vanavedessään. »Juteinin tyyliä» ei ole vaikea huomata tämän ajan talonpoikaisten runoilijain *Paavo Korhosen* (1775—1840), *Makkosen*, *Kymäläisen* ja *Puhakan* tekeleissä, jotka hengeltään ja sisällykseltään tuntuvasti poikkeavat vanhemman kansanrunouden tuotteista. Pui-

sevammin kuin vanha runo, sensijaan usein uuden-aikaisella terävällä ivalla, käsitellään päiväntapahtumia, valitetaan suomenkielen asemaa, viinan tuhoitöitä, virkamiesten väärinkäytöksiä tai kerrotaan heille tehdyistä kepposista j. n. e.

Porthanin ajoista periytyneen harrastuksen ja Europasta käsin tuulahtelevan romantikan vaikutuksesta, joka kaikelle kansalliselle ja kansanomaiselle antoi arvon ja merkityksen, olivat useat kielentutkijat, yllämainittu *Gottlund* ja *Z. Topelius* vanhempi kansan-suusta keränneet ja osaksi julaisseetkin vanhoja kansanrunoja, kunnes *Elias Lönnrot* (1802—1884) näistä ja itse keräämistään aineksista sommitteli *Kalevala* n. Se ilmestyi v. 1835 (laajennettu laitos 1849) neljä vuotta aikaisemmin perustetun Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustannuksella, minkä seuran vaiheet eroamattomasti liittyvät suomalaisen kirjallisuuden kehitykseen. Kuten mainittu, alkaa tästä uusi jakso koko kansallisessa elämässämme; suomalainen kirjallisuus ei ollut enää pelkkä tuulentupa tai sarja hapuilevia yrityksiä, se oli yht'äkkiä muuttunut todellisuudeksi. Kalevala on meidän menneisyytemme muistomerkki, se kertoo meille esi-isiemme elämästä, tavoista, uskonnosta, mutta ennen kaikkea heidän laulunlahjastaan ja henkisestä viljelyksestään, osoittaen että tämä kauan halveksittu ja syrjäytetty kansa polveutuu suvusta, joka henkiseltä arvoltaan oli parhaimpien vertainen. Kalevala, semmoisena kuin se Lönnrotin käsistä läksi, on viimeisen ja suurimman

runolaulajan kokoomatyö, se on kaikilta osiltaan ja yksityiskohdiltaan kansan omaisuutta, joskaan tämä ei koskaan ole tuntenut ja laulanut sitä semmoisena eepillisenä kokonaisuutena kun se meillä nyt on. Elias Lönnrot on pikemmin kansanneron tulkki kuin yksilöllinen nero; itse sommittelu-aatteenkin hän oli saanut edellisiltä tutkijoilta, lähinnä R. von Beckeriltä, ja hänelle ominaisella tunnollisuudella on hän säilyttänyt kaikki ne runotoisinnot ja muut todistuskappaleet, jotka jälkimaailmalle voivat helpottaa hänen työnsä oikeata käsittämistä ja arvioimista. Hänen kunniansa on ainokainen laatuaan: niin paljo välitöntä luonnontunnetta, metsän, kodin ja laulun runoutta, niin syvämielistä viisautta, niin voimakasta ja omituista luonteenkuvausta, niin ihmeellisiä seikkailuja ja urotöitä, huolimatta eräistä kokoonpanon heikkouksista ja kieltämättömistä ristiriitaisuuksista, ei ole yhdessäkään toisessa suomalaisessa kirjassa.

Kertomarunoista kokoonpantua Kalevalaa seurasi v. 1840 Kanteletar, johon lyyrilliset runot, useat niistäkin pienemmiksi kokonaisuuksiksi sommiteltuina, oli kerätty. Vielä julkaisi Lönnrot »Suomen kansan sananlaskut» ja »Suomen kansan arvoitukset» sekä pitkän ja hedelmällisen elämänsä iltana 1880 »Suomen kansan Loitsurunot». Mutta hänen työnsä ei rajoitu kansanrunouteen: laajan kirjailijatoimintansa kautta hän, kuten ylempänä mainittiin, vakiinnutti kirjakiellemme, loi perustavaa lakitieteellistä, kasvitieteellistä ja lääketieteellistä sanastoa, jota kipeästi

kaivattiin, levitti kansantajuisilla kirjasillaan ja aika-kauskirjallaan »Mehiläisellä» valistusta kansaan, sommitteli uuden suomalaisen virsikirjan ja julkaisi vihdoin mahtavan suomalais-ruotsalaisen sanakirjan. Ihmeteltävä on hänen rikas ja monipuolinen elämäntyönsä ja hänen vaatimaton, sopusuhtainen ja supisuomalainen persoonallisuutensa on suomalaisten sydämissä saanut miltei legendamaisen kirkastuksen.

V. 1830 oli *Johan Ludvig Runeberg* (1804—1877) julkaissut ensimmäisen runovihkonsa ja pian huomattiin sekä täällä että Pohjanlahden takana että maamme oli synnyttänyt suuren runoilijan. Nuorena ylioppilaana oli Runeberg, joka oli kotoisin Pohjanmaan ruotsinkieliseltä rannikkoseudulta, kotiopettajana oleskellut pari vuotta sisämaassa, suomalaisen rahvaan keskellä ja siellä vastaanottanut niin syviä vaikutteita Suomen kansasta ja luonnosta, että ne kaikiksi ajoiksi leimaavat hänen runoutensa. Taiteilijana on Runeberg käynyt kreikkalaisten runoilijain klassillista koulua; hänen *Hirvenhiittäjänsä* (1832), kertomaruono suomalaisesta kansanelämästä, on kirjoitettu antikkiseen kuusimittaan. Jos hän jo tällä runoelmallaan oli opettanut ruotsinkielistä yläluokkaa tuntemaan ja rakastamaan suomalaista kansaa, herätti hän *Vänrikki Stoolin tarinoillaan* (1848, toinen osa 1860), jossa rahvaanmies ja päällikkö rinnan ja yhtä urhoollisesti, lahjomattomasti ase kädessä puolustaa isänmaataan, ennen aavistamattoman isänmaallisen innostuksen ja yh-

teenkuuluvaisuuden tunteen. Runebergin rinnalla samassa isänmaallisessa hengessä työskenteli *Fredrik Cygnaeus* (1807—1881), runoilijana pienempi, jalossa innossaan edellisen vertainen ja muistettava siitä, että hän arvostelijana oli ensimmäisiä, joka tajusi Aleksis Kiven niin tuiki erilaisen runottaren arvon ja merkityksen. Näitä hiukan nuorempi oli *Sakari Topelius* (1818—1898), joka luonteeltaan lempeämpänä, naisellisempänä, kyvyltään notkeana ja tyyliältään ihailtavana kauas vuosisadan loppuun saakka vaali tuon isänmaallisen innostus-ajan perintöä ja sointuvilla runoillaan, saduillaan ja romanttisilla kertomuksillaan voitti etenkin nuorison, naisten ja lasten sydämet.

Suoranaisemmin kuin edelliset ja ajattelijan hioituilla, raskailla aseilla nousi suomenkielen, suomalaisen kirjallisuuden ja suomalaisen sivistyksen asiaa ajamaan *Johan Wilhelm Snellman* (1806—1881), Hegelin oppisuuntaan kuuluva filosofi, joka valtiossa näki kansansielun korkeimman ilmenemismuodon; mutta valtion perustana on kansa, joka Suomessa taas ei voi olla muu kuin suomalainen rahvas. Sentehden, julisti hän, on ruotsinkielisen yläluokan velvollisuus sulautua kansaan, asettua sen pyrintöjen etupäähän, sillä vain siten se oikein käyttää Ruotsin ajoilta perimänsä sivistyksen. Näitä aatteita hän innokasta kannatusta ja toisaalta tuimaa vastustusta herättävällä tavalla, terävästi ja johdonmukaisesti, ajoi Kuopiosta käsin julkaisemissaan aikakauslehdissä

Saima 1844—1846, Kallavesi 1846 ja Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning (Kirjallisuuslehti yleistä kansalaissivistystä varten) 1847—1849. Jaloin osa silloista sivistynyttä säätyä, etenkin nuorisoa, noudatti hänen kehoitustaan, oppien suomenkielen, ja moni hänen oppilaistaan on sittemmin tehnyt nimensä tunnetuksi ja rakkaaksi suomalaisen kirjallisuudenkin alalla. Niin suomenmielisten myöhempi valtiollinen johtaja, historioitsija *Yrjö-Koskinen* ja yhteiskunnallinen kirjailija *Agathon Meurman*. Kirjailija, joka sanomalehtimiestoiminnassaan astui Snellmanin jälkeä, oli *Pietari Hannikainen*. Hänen »Kanavansa», joka v:sta 1845 ilmestyi Viipurissa oli ensimmäinen suomenkielinen aikakauslehti, joka kääntyi sekä sivistyneiden että maalaisväestön puoleen — jo vuonna 1820 oli R. v. Becker julaissut »Turun Viikkosanomia», jolla oli 2,000 talonpoikaista tilaajaa — saavuttaen suuren suosion. Hannikainen on myös ensimmäisen suomalaisen komedian, »Silmänkääntäjän», tekijä; seuraava tuote tällä alalla on Kiven »Nummisuutarit».

Nyt juuri, kun uusi kehityskausi näytti koittavan kirjallisuudellemme, tuli taantumus uskomattomalta kuuluvan virkavaltaisen toimenpiteen muodossa: v. 1850 kiellettiin painattamasta suomenkielellä muita kuin uskonnollisia ja taloudellisia kirjoituksia. Tämän julkean kiellon aikaansaajaksi on myöhempi tutkimus maininnut kansallisen liikkeen vihamiehen, senaattori v. Kothenin. Mistä tahansa se liekin läh-

tenyt, ei se kyennyt tappamaan kirjallisuutemme elinjuuria. Niinkuin nuori Kullervo elävänä säilyy kaikista tuhoamiskokeista, eivät nämäkään pyövelit onnistuneet aikeissaan, vaan suomalaisia kirjoja julaistiin kiellostä kuolimatta ja v. 1860 oli koko luonnon asetus peruutettava.

Muutaman vuoden kuluttua puhalsivat taas vaapaamat tuulet maassa. Keisari Aleksanteri II kutsui, enemmän kuin puolen vuosisataa kestäneen väli-ajan jälkeen, valtiopäivät koolle v. 1863; virkeä valtiollinen ja yhteiskunnallinen uudistuskausi alkaa. Koulut ja kohoava varallisuus alkavat nyt luoda sivistynyttä lukijakuntaa, Snellmanin aatteet pääsevät leviämään laajemmalle ja alkavat kantaa käytännöllisiä hedelmiä. Sentähden kirjallisuuskin, joka näihin saakka oli ollut yksityisten harrastajain usein epäkiitollista ahertelua ilman sitä kiihotinta, joka on myötätuntoisen, lukevan yleisön kannatuksessa, nyt seuraavina vuosikymmeninä vaurastuu enemmän kuin ennen vuosisadoissa. Kielen kehittyessä kasvavat taiteelliset vaatimukset ja ainakin pari, kolme seuraavien aikojen kirjailijoista on luonut teoksia, joiden arvo yleisemmältäkin kuin puhtaasti kansalliselta kannalta, on kieltämätön.

Oksanen — August Ahlqvist (1826—1889) — on ensimmäinen varsinainen taidelyyrikko meidän kielellemme. Hänen »Säkenensä» (1860 ja 1868) hehkuvat intohimoista ja voimakasta rakkautta omaan maahan ja omaan kieleen, muistuttaen joskus Runebergista

(jonka runoja hän myös on suomentanut); hänen jyrkkä ja miehekäs personallisuutensa kuvastuu uskollisesti näissä runoissa kuin myös koko hänen elämässään ja toiminnassaan kirjailijana ja suomenkielen tutkijana. Muoto on yksinkertainen ja selvä, vaikka se toisinaan — riippuen siitä että hän aluksi perusti runomittansa yksinomaan tavujen laajuudelle — tuntuvasti takeltelee lukiessa. Oksasen rinnalla esiintyi runoilijana *Suonio* — Julius Krohn (1835—1888) —, jonka laulussa on vienompi sävel; kirjailijana hän on uuttera ja monipuolinen ja ihmisenä sävyisämpi ja eurooppalaisempi henki kuin Oksanen.

Kirjailijana näitä molempia nerokkaampi ja alkuperäisempi, elämässään onnettomampi oli *Aleksis Kivi* (1834—1872). Lähteneenä samanlaisesta varattomasta maalaisräätälin mökistä kun Lönnrot, sai hän koko kehitysaikansa kärsiä puutetta, joka varhain mursi hänen terveytensä, niin että hermosairaus jo 36 vuoden ikäisenä vei hänet mielenhäiriöön. Sitä ennen hän kuitenkin ehti kirjallisuudellemme lahjoittaa sen mestarillisimman luonnekomedian, »Nummi-suutarit» (1864) ja suurisuuntaisimman, omintakeisimman romaanin »Seitsemän veljestä» (1870), jota on katsottava uuden realistisen kirjallisuussuunnan varsinaiseksi alkajaksi täällä. Näihin liittyy itämaista tunnelmaa uhkuva draamallinen idylli »Lea» (1869), verraton pieni komedia »Kihlaus», useita muita näytelmiä ja runoja, joista erikseen mainitsemme jyhkeän kertomarunon »Härkä-Tuomo», Kiven täysi-

arvoinen vastaluoma Runebergin parhaimmille kansanballadeille.

Kiven nero on syvältä kyntävä, hänen mielikuviuksensa voimakkaasti hahmoitteleva, mutta joskus pulpahtaa esiin lyyrillinen surumieli, joka on sukua uusimman laulurunoutemme traagillisuuden tunnolle. Niin luonnonmukaista, rohkeata kuvaustapaa, niin mehevää, sievistelemätöntä huumoria ja homeerisin kuvin ja kääntein liikkuvaa tyyllistä paatosta ei kirjallisuudessamme ollut ennen ilmennyt. Uusi tahi oikeammin uudelta näkökannalta oli myös kuvattu se maailma, jonka hän lukijalle avasi: hämäläinen kylämaisema taloineen, raittineen, kaivonvinttineen ja kiekkoa lyövine poikineen. Itse kansasta lähteneenä, tuntien sen elin- ja ajatustavat, hän toisin silmin kuin vallassäädyn ruotsalaiset runoilijat oli tarkannut sen luonteita ja tyyppejä; niin kohoavat elävinä eteemme kyläyhteiskunnan arvoisat mestarismiehet hiukan kankeine tapoineen ja lystillisine naimahankkeineen, niin Jukolan huikea velisarja metsän villissä vapaudessa ja opin ohdakkeisella tiellä Kiven huumorin ja raamatullisen tyylin kirkastamina. Ja kaikessa hänen käsialassaan on hämäläisen synnyinmaan kotoinen tuoksu.

Kuinka aitoperäinen draamallinen runoilija Kivi oli, osoittaa sekin seikka että hän kirjoitti näytelmänsä aikana, jolloin ei suomenkielistä näyttämöä vielä ollut olemassa. Vasta hänen kuolinvuotenaan 1872, *Kaarlo Bergbom* — arvostelija ja draamallinen

kirjailija hänkin — perusti sen »Suomen Kansallisteatterin», jonka kantanäytelmistöön Kiven draamat nyt kuuluvat.

Kiven kansanelämän kuvaukset valmistivat tietä niille kansankirjailijoille, jotka seuraavina vuosikymmeninä astuvat julkisuuteen *Pietari Päivärinnan* (synt. 1827) johtamina. Vuosisadan alkupuoliskon kansankirjailijat olivat käyttäneet runomuotoa — vanhaa kansallista runomittaa —, nyt viljellään yksinomaan proosaa, johon myös vaikutti se että järkiperäinen, ulkokohtaiselle todellisuuden tarkastelulle perustuva realismi Europasta käsin on ehtinyt meidänkin maahamme. Henkiseltä olemukseltaan kuuluu kuitenkin Päivärinta vielä vanhempaan aikaan, siihen ikäpolveen, joka ensimmäisistä suomalaisista lehdistä (Maamiehen ystävä, Oulun viikkosanomat, Suometar) oli itseensä imenyt kansallisia aatteita yhdestä optimistisen valistusinnon kanssa ja joka kirjailijanakin tahtoi toteuttaa niitä opettamalla ja kasvattamalla kansaa. Milloin tämä tarkoitusperä ei liian selvästi astu esiin, viehättää hän koruttomalla kertomistavallaan ja vaikuttavalla realismillaan (»Elämäni», jotkut »Elämän havainnoista»). Sommittelu on tosin hänellä, kuten kansakirjalijoilla yleensä, usein puutteellinen, mutta jotkut heistä, kuten sielunkuvaajana hienotajuinen *Kauppi-Heikki* (synt. 1862), ovat osoittaneet voivansa tässäkin suhteessa kohota korkeammalle taiteelliselle asteelle (»Aliina», »Uran aukasijat»). Syvien rivien herättäjänä on etenkin Päivärinnan työ

ollut merkittävä; kansansuosioista kilpaili hänen kanssaan yksin novellinkirjoittaja *K. J. Gummerus* (1840—1898).

Jo »Seitsemän veljestä» oli aikalaisissaan herättänyt hämmästyttä realismilla ominaisuuksillaan, mutta nyt seuraa aika, jolloin realismi painaa leimansa koko kirjallisuuteemme ja yhdellä iskulla kohottaa sen ajan virtausten tasalle. Ilmestyy uusia nuorekkaita kykyjä, jotka käyvät käsiksi etenkin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, tuotanto kasvaa yhdessä lukevan yleisön kanssa: uusi aika on koittanut.

Minna Canthin (1844—1897) ensimmäisissä näytelmissä (Murtovarkaus, Roinilan talossa) tämä käänne ei ole vielä niin tunnettavissa kuin hänen seuraavissa tuotteissaan, alkaen »Työmiehen vaimosta» (1885). Niissä hän osoittaa, lähinnä kai norjalaisten kirjailijain vaikutuksesta, omaksuneensa uudenaikaisen luonnontieteellisen katsantotavan ja ohjelman. Yhteiskunnalliset vääryydet, etenkin naisen poljettu asema (hän oli itse saanut käytännöllisessä elämässä kokea, miten vaikea naisen on ansaita leipänsä) kirvelevät hänen mieltään; vanhat ennakkoluulot ja sovinnaiset käsitykset sitovat joka alalla ihmisen vapaata kehitystä. Terävä-älyisenä, leimuavana naisena hän nousee uudistamaan yhteiskuntaa ja monet ehkäisevät raja-aidat sekä perheen (Hanna, Papin perhe) että kansan (Työmiehen vaimo, Kovan onnen lapsia) yhteiskunnassa romahtavatkin hänen iskujensa tieltä maahan. 90-luvulla hänen uudistusintonsa jonkun

verran taltuu ja silloin hän taiteilijana kohoo korkeimmilleen (näytelmissä Sylvi, Anna Liisa). Kaiken kaikkiaan on hän kirjallisuutemme ensimmäisiä kykyjä, Kiven jälkeen paras dramatikko; hänen rikas, havainnollinen kielensä ja selkeä esityksensä ovat yhä vieläkin nuoremmalle polvelle esikuvaksi kelpaavia.

Juhani Aho (synt. 1861) alottelihe myös realismin nousuaikana, mutta hänen uneksiva ja syrjästäkatsova taiteilijaluonteensa pelasti hänet suunnan pahimmista äärimmäisyyksistä. Muutamien vähäpätöisempien kansanelämäkuvausten jälkeen (mainio on kuitenkin »Siihen aikaan kuin isä lampun osti» ja kertomus »Rautatie», jossa realismin yksityispiirteinen tekotapa on kehitetty huippuunsa) hän »Papin tyttäressä» (1855) ensi kerran ottaa kuvatakseen sielullista ristiä sivistyneen säädyn piiristä ja sen jatkossa »Papin rouvassa» (1893) hän kohoaa erittäin korkealle nykyaikaisen sielun-elämän erittelijänä ja kotimaansa luonnon taiteellisenä maalajana. Hänen realisminsa, joka novelleissa »Helsinkiin» ja »Yksin» oli aiheuttanut äänekkäitä vastalauseita yleisön puolelta, lientyy sitte ajanhengen mukana romanttisten aineosien kasvaessa. »Panussa» (1897) hän kuvaa muinaissuomalaisen paknuuden taistelua maahan tunkeutuvaa kristinoppia vastaan, laajassa romaanissaan »Kevät ja takatalvi» (1906) taas kansallisen ja uskonnollisen herätyksen aikoja maassamme. Parhaiten pääsee hänen suuri kykynsä kuitenkin oikeuksiinsa niiden pienempien tun-

nelmakuvien ja kuvausten alalla, joita hän nimittää »lastuiksi» (neljä kokoelmaa, 1891—1899) ja joissa hänen luonnontajunsa ja sielullinen havaintonsa kohoo ihmeteltävään herkkyyteen, hienouteen ja runollisuuteen. Kielen tunnustettuna mestarina on hän muodollisesti vaikuttanut myöhempiin kirjailijoihin enemmän kuin kukaan muu.

Saman polven miehiä on *Santeri Ivalo* (Ingman) (synt. 1866), joka useissa pienemmissä kertomuksissaan ja romaanissaan »Aikansa lapsipuoli» sujuvasti, usein humoristisella värityksellä on kuvannut aikansa yhteiskunnallisia oloja. Merkittävämpi on hän siitä, että suomenkielellä on pannut alulle varsinaisen historiallisen romaanin (»Juho Wesainen» 1893, »Erämaan taistelu» 1909). Edelleen *Teuvo Pakkala* (synt. 1862) jonka kuvaukset työväen elämästä erään pohjoisen merikaupunkimme laidoilla (Vaaralla 1891, Elsa 1894) ovat huomattavia vaikuttavan realisminsa ja usein syvälle-käyvän sielunerittelynsä tähden. Tämä jälkimäinen puoli on myös hänen voimansa lapsikuvauksen alalla (»Lapsia» 1895). Niitä on vielä *Arvid Järnefelt* (synt. 1861), vaikka hän astuu kirjallisuuteen vasta 90-luvulla suurella romaanillaan »Isänmaa», jossa suomalaisen sivistyksen murros-aikaa kuvataan harvinaisella erittelykyvyllä. Järnefeltin myöhemmät teokset ovat epäsointuisempia sen kautta että taiteelliset ja aatteelliset tarkoituserät niissä taistelevat keskenään ja useimmissa ovat jälkimäiset päässeet kokonaan voitolle. Tekijän Tolstoilainen,

kielteinen maailmankatsomus värittää nyt enemmän tahi vähemmän häiritsevästi hänen mielikuvitustaan (»Veljekset», »Helena»), mutta toisinaan se sointuu ehjemmin yhteen kuvattavan kanssa, jolloin syntyy myös puhtaampi taideteos (»Maaemon lapsia» 1905).

Laulurunouden kehitykselle ei realismin aika ollut suosiollinen. Etteivät Suomen kantelon kielet kokonaan päässeet ruostumaan oli *Paavo Cajanderin* niukan, miehekkään, *Kaarlo Kramsun* traagillisen, muotovalmiin runoilun ansio. Tuotteliaampi ja kehityskykyisempi näitä oli *Juho Heikki Erkko* (1849—1906), jonka runonäytelmät (»Aino» 1893, »Kullervo» 1895) kauniisti heläyttivät suomenkieltä näyttämöllä ja jonka lämminhenkinen, valistusintoinen olemus saavutti paljo ystäviä nousevan nuorison piiristä. Taidelleyrikkoina kohoavat hänen yläpuolelleen *Kasimir Leino* (»Väljemmillä vesillä» 1893, »Runoja» 1899), *Larin-Kyösti* ja edellisen nuorempi veli *Eino Leino*, poikkeuksellisen tuottelias, notkeakielinen runoseppo, jonka tuotannosta tosin melkoinen osa on tuomittu unhoon, mutta joka esim. »Helkavirsissään» kohoo eheään monumentaliseen taiteeseen ja kielelliseen mestaruuteen. Kaikkein usuin aika on meille lahjoittanut *Otto Mannisen* tiukkaan vyötetyn ja *V. A. Koskenniemen* alakuloisissa elämäntunnoissa liikkuvan, välittömän runottaren. Molempien tuotteet merkitsevät suomenkielen muodollisen kehityksen suurimpia saavutuksia.

Uusimmista suorasanaista kaunokirjailijoista, joiden yksilölliset piirteet jo ovat vakaantuneet, mainitsen kaksi, edellinen temperamentiltaan yhtä naisellinen kuin jälkimäinen miehekäs: *Maila Talvion*, jonka kehityskulku yksilöllisemmästä tunnelmataiteesta on käynyt voimakkaaseen yhteiskunnalliseen paatokseen («Pimeän pirtin hävitys», «Juho Joutsia») siitä jälleen kohotakseen puhtaampaan taiteelliseen näkemykseen (näytelmä «Anna Sarkoila»), sekä *Johannes Linnankosken*, jonka harvinaisen täysipainoinen tuotanto alkaa mietedraamalla «Ikuinen taistelu», jatkuen «Tulipunaisen kukan» vauhdikkaalla romantiikalla päätyäkseen «Pakolaisten» (1908) klassillisen seestyneeseen sielunkuvaukseen. Sekä kaksi muuta vastakohtaa: kauneushurmiostaan juopuneen subjektivisen *Volter Kilven* («Batsheba» y. m.) ja kylmästi tarkkaavan «Arkielämän» (1909) objektivisen kuvaajan *Maria Jotunin*. —

Aivan yleisin piirtein olemme näin seuranneet kirjallisuutemme kehitystä siitä kun Suomi eroitettiin Ruotsista aina nykypäiviin saakka. Merkillisin vuosi tässä kehitysjaksossa on yhä edelleen Kalevalan synnyinvuosi 1835, mutta Lönnrotista Kiveen ja Kivestä Ahoon on kirjallisuutemme suorittanut kaksi seurauksiltaan tärkeitä virstanväliä. Kolmatta, Ahosta eteenpäin, on vielä vaikea arvioida. Kansallisuusaatteen rinnalla, sen ilmauksena ja sen kantamana, on kirjallisuutemme edennyt Kalevalan utuisilta uhri-vaaroilta ja lauluisilta rannoilta läpi hämäläisten

kylämaisemien, ohi uutisviljelysten siirtyen askel askeleelta kohti nykyaikaa, yhä kehittäen ilmaisu-keinojaan. Kalevalaisesta romantiikasta 80-luvun realismiin, realismista vuosisadanlopun uuteen romantiikkaan, joka kehitysasteellaan yhä enemmän haaraantuen, rikastuen, moninaistuen, on se kielestään takonut ja hionut »Väinämöisen miekan», jolla ehkä joskus voimme maailmojakin valloittaa. Ja jos tähän mennessä Kalevala onkin meidän merkittävin lisämme sivistyskansojen laulu-aartehistoon, on Suomi sen lisäksi luonut ainakin pari, kolme kykyä, jotka olisivat kunniaksi mille maalle tahansa.

Yrjö Koskelainen.

7. Taide.

aiide-elämä, jonka ensimmäisenä ehtona on kukoistava aineellinen kulttuuri, ei karuissa köyhissä oloissamme oikeastaan ole virinnyt aiemmin 19:ttä vuosisataa. Tosin lähetti väri- ja loisto-iloinen kaatoolinen aika tänne meillekin jonkin kaatasteen itsestään; kohosivat silloin hartaat vakaat muinaiskirkkomme ja saivat ne muodoissaan tosin alkeellisen, mutta värikoristeellisuudessaan yhä vieläkin silmää ilahuttavan sisämaalauksensa. Täten virvonnut taiteellinen kauneusharrastus surkastui sentään piankin kuvaamataiteille jurommassa protestanttisessa ilmakehässä, eikä eräitä vaatimattomia kirkkomaalareita lukuunottamatta voi juuri puhua varsinaisesta suomalaisesta taiteesta ennen 19:ttä vuosisataa, ja olivat vielä tämänkin vuosisadan alkuvuosikymmenet taiteellisesti köyhiä maassamme. Näihin aikoihin työskenteli kyllä maalausalalla lahjakas suomalais-syntyinen mies *Aleksander Laureus* (1783—1823), mutta hänen elämäntyönsä kuuluu paremmin

Ruotsin kuin Suomen taidehistoriaan, eikä hän taide-elämän elpymiseen meillä mitään vaikuttanut.

Vasta kansallinen herätysaika 30- ja 40-luvuilla vuosisataa virvoittaa taideharrastuksetkin eloon maassamme. Tosin ei alkava taiteemme saanut harjoittajakseen ketään Runebergin vertaista henkeä, joten taide-elämämme siten yhdellä ponnistuksella olisi kohonnut loistokauteensa, kuten runoutemme. Oli sitä paitsi toisiakin syitä taide-elämän hitaampaan viriämiseen. Vuosisadan alkupuoli edustaa yleensä jonkinmoista henkistä lamaustilaa kuvaamataiteisiin nähden europalaisessa sivistyselämässä. Sen luonne oli ilmeisesti kirjallinen. Varsinkin oli täten asiantunteita Saksassa, josta käsin juuri meidän kansallinen herätyksemme sai ratkaisevimmat henkiset vaikutteensa. Siellä oli vast'ikään ollut mahtava runollinen kukoistusaika ja samalla oli aatteellinen maailmanselvittely vastustamattomasti vetänyt tuottovoimaisimmat henget lumopiiriinsä. Kuvaavat taiteet surkastuivat tässä ilmakehässä, tai eksyivät ne omasta luonteestaan, alkoivat nekin tavoitella aatteellisia, kirjallisia vaikutuksia. **M a a l a u s t a i d e** kehittyi aatemaalaukseksi, joka suursuuntaisemmilla hengillä tavoittelee filosofisten perustotuuksien esittämistä, vähempipuitteiset henget taas kertovat kankaillaan joko liikuttavia tai sukkelia kaskuja: kertomus, aate ovat kuvauksen oleellisena sisältönä, värit, ruumiillistettu muodonanto jäävät tois'arvoiseksi asiaksi, jopa toisilla »välttämättömäksi pahaksi».

Kun sitäpaitsi ottaa vielä huomioon sen, että taiteen harjoittelu enemmän kuin kirjallisuuden perustuu taitoon, saavutettuun tekniikkaan, ja että taide-elämä päästäkseen kukoistukseen tarvitsee pitkäaikaisemman kehityksen, oppi-ajan itselleen, niin on täysin selitettävissä se, että ensimmäiset taide-ilmaukset meillä tulivat olemaan hyvinkin vaatimattomia verrattuina runoutemme ja muun henkisen elämämme saavutuksiin kansallisena heräysajanamme.

Suurella kansallisella innostuksella tervehdittiin tosin ensimmäisiä alkavan taide-elämän ilmauksia maassamme, sellaisia kuin *R. V. Ekmanin* (1808—1873) romanttis-kansatieteellisiä kuvia, joissa heijastelee ajan ihannoiva kansallisuusinnostus, mutta joiden sommittelu ja muodonanto on hyvinkin löyhää ja ohuentunteilevää. Myöskin *Wright-veljekset*, etenkin *Ferdinand von Wright* (1822—1906) saavuttivat suurta suosiota huolehtivalla tarkkuudella tehdyillä eläinkuvillaan, joissa varsinkin lintumaailman kuvaukset olivat luonnonmukaisen osaavia, mutta joiden tausta-maisemat ja yleissuoritus vielä ovat elottomia ja jäykkiä.

Ekmanin ja Wrightien esimerkki rohkaisi nuoressa polvessa maalausosalalle antautuvia, ja niinpä omistautuikin vuosisadan keskivaiheilla useita lupaavia kykyjä maalaustaiteelle. Tämä maalaaja-polvi opiskelee etupäässä Saksassa, Düsseldorfissa, siellä saivat taiteellisen opetuksensa sekä *Erik Johan Löfgren* (1825—1884) että *Werner Holmberg* (1830—1860).

keskivuosisadan huomattavimmat taiteilijat maasamme. Löfgrenillä on taiteessaan jotakin hempeätä, ylitunnellmallista, joka ilmenee niinhyvin hänen väriyksessään, jossa hän rakasti herkän lämpimän punaisia ja koristavan sinisiä värejä, kuin hänen hiukka epämääräisessä muotoilussaankin, joka on enemmän tunnetta lahjoovaa kuin ankarasti taiteellista vaikutukseltaan. — Holmberg taas on ensimmäinen, joka on taiteellisella silmällä nähnyt Suomen luonnon. Hänen maisemakuvansa, joille ryhmittelyn sopusointu ja pintasuhteiden harkittu asettelu antavat niin rauhallisen yleissävyn, ovat taiteellisesti huomattavia luomia, joissa suomalainen metsä- ja järvi- luonto ensi kerran on saanut tyypillisen ilmaisunsa huokuen kesäistä autereista havutuoksuaan. Eräät Holmbergin harjoitelmat viittaavat taidekäsitteisiin, jotka vasta myöhemmin ovat päässeet vaikutukseen, ja osoittavat, mitä kehitysmahdollisuuksia hänen taiteellaan olisi vielä ollut, ell'ei ennenaikainen kuolema olisi hänen taiteilijauraansa kesken katkaissut. — Holmbergin työtä Suomen luonnon kuvaajina jatkoivat myöskin Düsseldorfissa opiskelleet *Berndt Lindholm* (s. 1841) ja *Hjalmar Munsterhjelm* (1840—1905). Lindholm valitsee alkuaikoinaan aiheikseen yksivakaita jylhätuntuksia suomalaisia metsämaiseimia, joiden taivaalla tavallisesti on nousevan myrskyilman uhka. Tämä taipumus karuun ja kovaan on Lindholmista loppuijäkseen tehnyt meri- ja ranta- maalaajan, jonka kuvauksessa louhikkoiset, täydessä

päivänterässä säkenöitsevät rantakalliot ja teräksinen kova meri ovat löytäneet yksityiskohtaisen tulkin- tansa. — Munsterhjelm taas on saavuttanut suuren suosion hämäläisillä järvimaisemillaan ja muilla ihan- noivilla kirkasläikkeisillä maamme luonnon kuvauk- sillaan. Hänen lukemattomille kesää tai syksyn ensi- lunta kuvaaville kankaalleen on yhteistä niiden yksi- tyiskohtaisen huolesteltu tekotapa, samalla kuin yleisvaikutukseen on saatu jokin runollinen idylli- tunto. Omituista on niille myöskin niiden kirkas- ilmaisuus, ilman lasinen kova lävitsekuultavuus.

Keskivuosisadan laatu- ja sisäkuvamaalaaajina ovat mainittavat *Adolf von Becker* (s. 1831) ja *Karl Emanuel Jansson* (1846—1874). v. Becker on poikkeuksellinen sikäli että hän suoritti opintonsa Parisissa, ja johtunee siitä, että hän maalauksellisesti katsoen on kehitty- nein keskivuosisadan taiteilijoistamme. Aiheiltaan ja maalauksensa tummalta yleissävyltä on hän kyllä aikalaisiansa lähellä, mutta on hänen värikäsittelynsä herkempi, herkullisempi, silmän yllättää aina jokin erikoinen ilahuttava hienous, milloin joku raikas virkku väripintojen vaikutus, milloin valon usvaise untuvainen leikkittely jossakin seinämätaustalla. — Ahvenanmaalaisen Janssonin kansanelämänkuvauk- sissa taas kiinnittää huomion niiden luonnekuvauksen sattuva ilmeihikkyys, johon liittyy melkoinen maalauk- sellinen vaisto. Ovatpa muutamat hänen pikkukuvan- sa hyvinkin virkistäviä ja hauskoja valotutkielmia.

Noin 60- ja 70-luvulla vuosisataa tapahtuu maalaustaiteen alalla Euroopassa tai paremmin sanoen Ranskassa käänne. Eräät nuoret mestarit havaitsivat täällä entisen maalaustavan luonnonvastaisuuden. Siihen asti olivat taulut sommitellut ulkoilmasta otettujen luonnosten ja muiston pohjalla atelierivalaistuksessa eheiksi väripintakokonaisuuksiksi siten, että kokonaisuus vanhoilta mestareilta saatujen esikuvien mukaan sävytettiin ruskeiksi tai ruskeanharmahtaviksi väriasteikkopinnoiksi. Nyt ikäänkuin keksittiin ulko-ilma maalaukselle. Nuoret taiteilijat siirtyivät ateliereistaan ulos vapaaseen luontoon, ja siirsivät luonnonkuvan välittömästi suoraan saamansa vaikutuksen mukaan kankaalleen. Taulut kirkastuivat nyt ihmeellisesti, entisen ruskean vernissatunnun sijasta alkaa ilma ja valo väreillä niissä antaen niille uudet ihanat kajasteet ja odottamattomat yleissävyt. Vuosisadan loppuun asti onkin maalaustaiteen kehitys oikeastaan hienostuvaa herkistyvää ilmavainnon kehittymistä, maalaajien tekniikka, taito notkeutuu yhä välittömämmin noudattamaan silmän arimpia havaintovivahduksia. Minkä nimellisiä uusia suuntia nyt esiytyykin, kaikkien niiden yhteisenä pyrintönä on valon ja ilman heijastusten tarkin luonnonmukaisin vanginta kankaalle. Itse värien käsittelykin muodostuu näissä ponnistuksissa aivan uudeksi, valomaalaus johtaa tai pakottaa välittömästi pistemaalaukseen, värien asettamiseen rinnakkain sekoittamattomina kankaalle, siten että ne vasta

katsojan silmässä sulautuvat värikkääksi kokonaisuudeksi, saavuttaen sillä keinoin entistä tuliseman elokuuden ja väriloiston.

Tämän Ranskassa alkunsa ja kukoistuksensa saavuttaneen uuden taidesuunnan ensimmäiseksi ja loistavimmaksi edustajaksi meillä tuli *Albert Edelfelt* (1854—1905). Edelfelt oli alkuaan kiinnittänyt huomion itseensä historiakuvilla »Kuningatar Blanka» ja »Kaarle herttua Klaus Flemingin ruumiin ääressä», mutta siirtyi hän sitte kokonaan valo- ja todellisuus-elämänkuvauksen alalle, vasta loppuvuosinaan taas palatakseen historiallisiin aiheisiinsa, silloin sentään kaikilla realismikautensa taidekeinoilla varustettuna. Hän loi nyt sarjan mestariteoksia, jotka maalauksellisesti ovat taiteemme riemastuttavimpia luomia, sellainen hulmahteleva hyväily on niiden ilmakäsittelyssä, niiden notkean-loistavassa siveltimenkäytössä, niiden sulauneessa ja kuitenkin niin vivahderunsaassa värityksessä. Sellainen ihmeellinen valotaulu kuin »Naisia Ruokolahden kirkon ulkopuolella», jossa suvipäivän suloinen valo niin runsaana ja ylt'yleisenä uiskentelee, tai läiskyvän väririkas »Sampanja-tyttö», tai kellahtavassa, ilmalla kyllästetyssä väriasteikossaan niin liukuvan hyväilevä »Bulevardikuva Parisista» ovat kaikki laadulleen herkintä, nautintorikkainta taidetta. — Noin 90-luvulla tapahtui eurooppalaisessa taide-elämässä käänne, aihevalinnassa alettiin taas etsiä syvempää aatesisällystä ja sommittelussa tavoitella koristeellisempia vaikutuk-

sia. Tätä uutta vaihetta noudatti osaksi Edelfeltinkin taide, ja siirtyi hän eräitten madonnaaalausten, »Kristus ja Matalena» kuvan y. m. kautta aikaisemman historiamaalauksensa alalle, luoden piirroksensa Vänrikki Stooliin, joissa Runebergin isänmaallisuuspathos rinnakkaisnerollisesti on hahmoteltu vakuuttavan, karun todellisiin ulkopiirtoihin, sekä loistoisan, juhliivatunnelmaisen »Turun Akatemian avajaiset», joka värivaikutelmana ja mestarillisena kokonaisuusmitteluna on yhtä ihmeellinen kuin se on upea ajankuvauksena. — Edelfelt on myöskin luonut erinomaisia muotokuvia, joista eräät kuten Aino Acktén, Pietro Krohnin ja taiteilijan äidin ovat koko hänen hienostuneen, europalaisen taiteensa loistavimpia näytteitä. Edelfeltin muotokuvauksessa on yleensä oma ylhäinen piirteensä, hän antaa kuvattavilleen jonkinmoisen ilmehienostuneisuuden, jalon ylemmyyden, joka personallisen näköisyyden ohellakin kohottaa ne ikäänkuin erikoiseen valokehään.

Edelfeltin jälkeen on Ranska tullut taitelijoidemme opintomaaksi. Siellä kehittyi *Gunnar Berndtson*kin (1854—1895). Tämä Edelfeltin jälkeen taiteemme ranskalaisin taiteilija on luonut teoksia, joiden melkein kuin emaljikiiltoon vaivatut pienoispinnat välittävät mitä herkullisimpia vaikutelmia. Silkin riteilevän säteilyn, hienon turkiksen pehmoisen untuvaisen tunnun, jonkun huonekalun kiiltoisan, valossa läikkeilevän pinnan esittää hän tuhatvivahteisella,

melkein Edelfeltmoisella taituruudella ja maalaustavan herkkyydellä.

Ranskassa on kehittynyt *Aksel Gallén-Kallelakin* (s. 1865), rohkein uusien urien astuja ja väkivaltaisimman nerollisuuden edustaja nuorena taiteessamme. Alkuaan oli hän johdonmukaisin ja räikein realisti; tämän ajan Kalevala-kuvatkin ovat hänellä kaikella maalauksellisella alkuperäisyydellä ja tuoreudella luotuja todellisuuskuvia, kuten realistisesti voimakas »Ilmarinen Sammon taonnassa» tai »Ainokolmikko», jossa Suomen kesäisiä luonto on saanut niin lumoovan kuvauksensa, varsinkin on keskuskuva runo valonhuumauksesta, valon, joka heijastelee, hohtelee paaltavalla vedellä, Ainin hentoisalla vartalolla, imeytyen hänen silmänsä sineenkin. — 90-luvulla tapahtui Europasta saatujen vaikutteiden nojalla käänne Gallénin taiteessa. Hän käy käsiksi aatemaalaukseen luoden sarjan teoksia, joissa sentään käsiteltävä yliaistillinen aihe ja realistisesti tyyllittelemätön maalaustapa eivät aluksi vielä löytäneet luonnollista yhteensulautumistaan. Lopulta sentään löysi Gallén oman muotonsa aatemaalaukselleen. Realistisesta valööri-vivahdemaalajaasta muuttuu hän nyt viiva- ja väripintamaalajaksi, joka tyyllittämällä, äärimmäisesti yksinkertaistuttamalla taidekeinonsa antaa mielikuvitukselle ainoastaan ikäänkuin kohtausten elävän pisteen, ne ääriiviivat, ne värit, jotka syyttävät eloon mielikuvituksen, taiteellisen tuntemuksen. Nyt loi Gallén uudet varsinaiset Kaleva-

kuvansa, loi Porin mausoleum-freskonsa, jotka niin erilaisia kuin ovatkin, ovat saman hengen lapsia mielikuvituksen alkeellisessa näkemyksellisessä voimassa ja siinä alkumaailmallisessa mahdissa, millä ikäänkuin elämän perustunnot niissä ovat vangitut suurpiirteisen monumentaalisiin ja samalla tiheän syviin väreihin ja muotosointuihin. —

Sille loistokaudelle, jota maalaustaiteemme historiassa edustavat Edelfelt ja Gallén, antaa lisäloistoa kokonainen sarja hienoja, huomattavia taiteilijoita. Ensi sijassa on niistä mainittava *Eero Järnefelt* (s. 1863), joka etukädessä on herkkä, runollisen vieno todellisuusmaalaja, tosin maalaja, joka samalla on erinomainen piirtäjä, mutta ennenkaikkea maalaja, jonka silmä iloitsee harmaan kuulakkaista väreistä, joita hän erinomaisen herkällä tunnolla vivahduttelee saaden niille toisinaan loiston, joka vaikuttaa kuin ilmestys. Kuvaako hän kuulakkaana levittyvää järven tai meren pintaa, vai syksyn haaleuvan kellerviä värisointuja, luoko hän nähtäväksemme jonkun lapsen hartaasti antaumuksellisine katseineen, vai piirtääkö hän harkitulla sielunkuvauksella muovailtuja muotokuvia, aina on hänen teoksissaan, niiden helmisen harmaassa väritunnussa, niiden jaloissa pehmoisen liukuvissa viivasoinnuissa, niiden koko herkänaistikkaassa sommittelussa jotakin valitun hienoa.

Vakava harras taiteilija on *Viktor Westerholm* (s. 1860). Hän on saanut alkuopetuksensa Düsseldorfissa vaikka hän sitte myöhemmin on kokonaan uudesti-

luonut maalaustapansa. Westerholmilla on yksityiskohtaisen tarkka tekotapa, mutta voi hän siitä huolimatta aikaansaada valtaavia hallittuja kokonaisvaikutuksia, kuten hänen suuret metsä- ja merimaisemakuvansa Ahvenanmaalta osoittavat, joissa katsomuksen suuruus välittömästi ohjaa huomion yksityiskohtien sivu maiseman avaraan suurenmoiseen yleistuntuun. Väriykseltään omituisen ilahduttavia ja lämpimiä ovat hänen kevättalvikuvansa Kymi-joelta, joissa joku punainen rakennusryhmä tai rantahongikkoa värjäävä auringonrusko eläyttävät talvimaيسان ja leveänä soluvan virran pinnan yksityiskoista kylmyyttä.

Suomen ja suomalaisen luonnon umpimielinen kuin salasta heruva kauneus on *Pekka Halosessa* (s. 1865) löytänyt alkuperäisen tulkitsijansa. Hänen ihmis-kuvauksessaan on tosin jotakin umpinaista, yksilöllisesti umeata, mutta puhtaassa maisemakuvauksessa on Halosen taiteen vapahduttava syvä voima. Jonkin lahdelman koreanheleästi paaltelevan pinnan, talvisen metsän puhtoisan raikkauden, vilahduksen avartuvalle, harjuina ja laaksoina vaihtelevalle maisemalle luo hän nähtäväksemme erinomaisella havainnon välittömyydellä ja raikkaudella, sekä keinoilla, joiden usein hyvin vaatimaton ensivaikutus kätkee aivan ihmeellisiä värisointuja itsessään. Varsinkin on hänen taulunsa »Työstä lähtö» ryhmäkuvansa monumentaalisuudessa ja väriensä kuullossa taiteemme ihanimpia luomia.

Juho Rissanen (s. 1873) taas on yksinomaan ihmis-kuvaaja. Hänen taiteelleen antaa luonteen hänen järeän jyhmeä, melkein primitiivisen alkeellinen muodonantonsa, ja yht'aikaa sekä yksinkertaisen karu että puhdassointuisen heleä värityksensä, jonka vaikutus on suorastaan koristeellinen, pysyen silti sattuvan luonnonomaisena. Kun tähän värien heleyteen liittyy viivasommittelun sointuisa selväpiirteisyys, niin saa Rissanen taide ulkonaisesta jyrhydestään huolimatta omituisen monumentaalisen suurpiirteisyyden ja ylhäisen tyylikkyyden.

Edelfeltin hengenheimolainen, puhtaasti maalauksellinen väritaitelija on *Magnus Enckell* (s. 1870). Hänen taulunsa ovat puhtaasti väritutkielmia, värisointumaalauksia. Kuvauksessa sellaisessa kuin »Kulta-aika» on lämpöisän punervilla ja kellervillä väriyhdyntöillä ihana, onnella hykähdyttävä vaikutuksensa, »Ylösousemuksessa» taas on kelmeän sinervillä tunnuilla oma haudantuntuinen kalmaliinainen tunnelmansa. Samallaisia värisovituksia ovat Enckellin maalaukset yleensä, aatteilemiselle, runolliselle haaveilemiselle ne eivät salli tilaa, mutta sitä tiheämpi ja välittömämpi on niiden väritunnelman herättämä aistittava läsnä-oleva ilo. Tätä iloa kannattaa ja jalostaa se muodonannon selkeä suurpiirtoisuus, jonka Enckell suurimmissa luomissaan on saavuttanut.

Paitsi näitä taiteemme ensirivin mestareita, ovat taiteemme realistiselta kukoistusajalta vielä mainittavat sellaiset lahjakkaat todellisuuskuvaajat kuin

Albert Gebhard, Venny Soldan-Brofeldt, Elin Danielson-Gambogi, ruotsalainen *Louis Sparre, Helene Schjerfbeck* y. m. sekä *Väinö Blomstedt* ja *Hugo Simberg*, joiden taiteella on vahva koristeellinen sävyensä.

Kuvanveistotaide virkosi Suomessa varsinaisesti vasta kun ruotsalainen *Carl Eneas Sjöstrand* (1828—1906) siirtyi Suomeen. Tämä intomielinen haa-veksija innostui silloiseen kansalliseen heräysaikaan maassamme, loi ensimmäiset julkiset muistopatsaamme ja ensimmäiset Kalevala-aiheiset veistokuvamme, joista jylhä »Kullervo puhuu miekalleen» on vaikuttavin, joskin enemmän Eddan kuin Kalevalan tunnelma-piiriä lähestyvä. — Pian sai Sjöstrand kotimaisia oppilaita ja seuraajia. Ensimmäinen näistä oli *Valter Runeberg* (s. 1838). Tämä Tanskassa ja Italiassa opiskellut taiteilija on luonnissaan jonkun verran viileä, hänen taiteensa luonne on plastillisen sopusuhtaista, tyyntä, mutta puuttuu siltä syvin läheisin sytyttäväisyys. Paitsi lukuisia ylevätyylisiä antiikkisaiheisia kuvateoksia, joista huomattavimmat ovat hänen Psyhekuvansa ja »Apollo ja Marsyas»ryhmä, on tämä tuottelias taiteilija muovailnut useimmat julkiset muistopatsaamme, kuten isänsä Johan Ludvig Runebergin, Pietari Brahen ja Aleksanteri II:n kauniine jalustakuvineen.

Herkin loistavin luojamme kuvanveistotaiteen alalla on tähän asti ollut *Johannes Takanen* (1849—1885), joka hänkin suoritti opintonsa Tanskassa ja Italiassa,

jonne loppuelämäkseen jäikin. Takasen taiteen tunnusmerkkinä on käsittelyn herkkä hienous, joka antaa hänen teoksilleen omituisen armauden. Missä hänen taiteensa on päässyt puhkeamaan täyteen kukoistukseensa, kuten Aino- ja Rebekka-kuvissa, on tämä sanoin kuvaamaton suloisuus kuin ilmakehänä kuvan yllä, tuntuen jokaisen yksityiskohdan herkässä muovailussa ja saaden niille lämpöisän sielukkaan kauneuden. On ikäänkuin olisi hänellä ollut aurinkoisen lempeä silmä, joka luo suloisen ruskokajasteen hänen vähäpätöisimpäänkin kuvaukseensa.

Robert Stigell (1852—1907) on väkivaltaisen raju taitelija, jonka teoksille, kuten »Haaksirikkoiset» ponnistettut liikunta-aiheet ja jännitetyt ruumiinasennot antavat realistista, mutta veistoskuvissa rauhattomalta vaikuttavaa elokuutta. — *Ville Wallgren* (s. 1855) on, luotuaan kotimaassa eräitä hienoa ilmeikkäitä teoksia kuten Kristuksen pää, Marjatta, Kaiku, lopullisesti asettunut Ranskaan antautuen siellä herkkien pienoiskuvien sepittäjäksi, luoden kaikenmoisia kohokuvilla koristettuja maljakkoja, jalustoja, koriste-statyyettejä, joiden herkullinen hienous sentään enemmän perustuu viiva- kuin muotokäsittelyyn. — *Emil Wikström*'illä (s. 1864) on jotakin runollisen hienoa, eräissä hänen teoksissaan saa marmori sielustetun hentoisan ilmeen. Hänen suurisuuntaisimmat ja tärkeimmät teoksensa ovat sentään hänen Säätytalon otsikkoryhmänsä ja Lönnrotin kuvapatsaansa, joissa kokonaissommittelun jalous vaikuttavasti yh-

tyy yksityiskohtien luonnolliseen herkkätuntoiseen käsittelyyn.

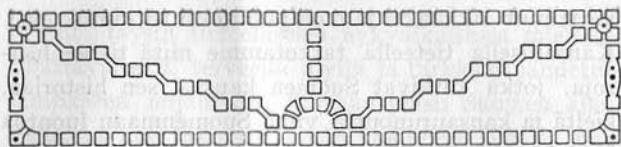
Rakennustaide kohosi meillä heti alussa huomattavaan loistoon saksalaissyntyisen *Karl Ludwig Engelin* (1778—1840) vaikutuksesta. Engelin jalomuotoinen uusklassillinen rakennustaide vaikutti ratkaisevasti maan uuden pääkaupungin, Helsingin rakennustaiteelliseen asuun. Hänen luomiaan ovat Senaatin linna, Yliopisto ja Nikolain kirkko, joiden kaikkien tunnusmerkkinä on klassillisen puhdas ylevä yleismuoto, jonka vaikutusta kohottaa yksityiskohtien selkeäviivainen jalous. — Engelin jälkeisenä aikana ovat rakennustaiteen huomattavimpina edustajina maassamme Polyteknillisen opiston rakentaja *Frans Anatolius Sjöström* (1840—1885), Ateneumin luoja *Theodor Höijer* (s. 1843), sekä Säätytalon ja Valtionarkiston tekijä *Karl Gustaf Nyström* (s. 1856). Nämä arkitehdit edustavat kaikki valikoivaa, eklektistä suuntaa, joka näihin aikoihin oli vallalla rakennustaiteen alalla Europassa: yhdisteltiin antiikkisia, renässansinaikuisia y. m. aiheita koristaviksi upeileviksi rakennusryhmiksi, joiden muodoilta sentään puuttuu syvempi alkuperäisyys ja eheä yhteenkuuluvaisuus.

Vuosisadan lopulla tapahtui rakennustaiteen alalla Europassa käänne, alettiin taas tavoitella itsenäistä alkuperäistä rakennustyyliä, palattiin aluksi kansojen alkeellisiin rakennusmuotoihin, joiden aiheista

kehittämällä koetettiin kypsyttää uusia rakennusmuotoja. Nämä uudet pyrkimykset saivat meillä jalansijaa 90-luvun nousevassa arkitehtipolvessa, ja voi näistä ajoista laskea oman itsenäisemmän suomalaisen arkitehtuurin synnyn. Sen ensimmäisenä uranuurtavana voimana oli *Eliel Saarinen* (s. 1873), joka osaksi aatetoveriensä *Armas Lindgrenin* ja *Geselliuksen* kanssa, osaksi yksin on luonut uuden suunnan huomattavimmat rakennukset Pohjolan talon, Kansallismuseon, Helsingin asematalon y. m. Saarisen ja hänen mukanaan toistenkin nuorten arkitehtien rakennuslaatu on alkuaan väkivaltaisen kansallisromanttisista aiheista ja muodoista kypsynyt ja kirkastunut hyvinkin selkeihin ja sopusuhtaisiin luomiin, joilla sentään on syvä alkuperäisyyden leima. Paitsi edellämainittuja on nuoren polven huomattavimpina voimina vielä mainittava Suomen kansallisteatterin piirtäjä *Onni Tarjanne* (s. 1864) sekä *Lars Sonck* (s. 1870), jonka teoksista varsinkin järeän mahtava ja kuitenkin selkeän puhdaspiirteinen Hypoteekkiyhdistyksen talo Helsingissä sekä Mikaelin ja Johanneksen kirkot Turussa ja Tampereella ovat mainittavat.

Volter Kilpi.

8. Tieteellinen elämä.

Tieteiden harjoituksessa Suomessa on viime sadan vuoden kuluessa tapahtunut täydellinen uudistus. Työ on laajentunut monin verroin. Monet tärkeät tutkimushaarat, jotka eivät olleet olemasakaan sata vuotta sitten, ovat aivan uusina syntyneet. Melkeinpä joka tieteenhaarassa työn laatu ja menetelmät ovat perinpohjaisesti muuttuneet. Luulen voivani parhaiten lyhyesti kuvailla tällä alalla tapahtunutta kehitystä siten, että esitän seikkaperäisemmin tieteellisen työn asemaa ja laatua tämän ajanvaiheen alkupuolella, jota vastoin vain sangen suppeasti kuvailen viime vuosikymmeninä ja nykyänsä toimitetun tutkimustyön laatua.

Ensi sijassa on merkittävä, että kansallinen suomalainen tiede on vähäpätöistä alusta

varttunut rikkaaksi ja monipuoliseksi tutkimukseksi. Kansallisella tieteellä tarkotamme niitä tieteenhaaroja, jotka tutkivat Suomen kansaa, sen historiaa, kieltä ja kansanrunoutta, ynnä Suomenmaan luontoa ja oloja. Nämä tutkimushaarat saavat aivan erityisen merkityksen sentähden, että niiden avulla kansa kohoo täydelliseen tietoon itsestään ja selvään kansalliseen itsetajuntaan. Ne antavat siten kansallishengelle sisällystä ja elähyttävät sitä voimakkaasti, samalla kuin ne myöskin tuovat lisiä ihmiskunnan yleiseen tietovarastoon.

Alku kansalliseen tieteseemme oli olemassa jo ennen Suomen valtion syntyä. *H. G. Porthan* (1739—1804, yliopiston opettajana v:sta 1762) ja hänen oppilaansa olivat jo 1700-luvun loppupuolella panneet kauniille alulle Suomen historian, kielen ja kansanrunouden tutkimuksen. Mutta se vähäinen viljelysala, jonka he olivat raivanneet, on 1800-luvun kuluessa laajentunut niin moniosaiseksi ja runsassatoiseksi työmaaksi, että »Suomen historian isä» varmaankaan ei voinut sitä aavistaa.

Porthan oli ensi sijassa historiantutkija, — vaikka hän virka-asemaltaan oli »runouden ja kaunopuheisuuden», s. o. latinan kielen professorina, — ja historia oli se kansallisen tieteen haara, joka hänen aikanaan oli kauimmas ehtinyt. Kotimaisessa historiantutkimuksessa jo hän sai aikaan, 1700-luvun loppupuolella, ratkaisevan käänteän ja uudistuksen, jonka kautta Suomen historiantutkimus muo-

dostui täysin tieteelliseksi nykyaikaisessa mielessä. Päättäväisesti, terveellä älyllä ja tarkkaan lähdetutkimukseen nojautuen, Porthan poisti Suomen ajan-tiedoista nuo lukuisat, aivan epäluotettavat ja mielivaltaiset, usein mahdottomatkin perinnäiset jutut, joita tavataan melkein kaikkien maiden vanhoissa kronikoissa. Hänen merkitystään tässä katsannossa valaisevat nykyaikaisten historiantutkijain arvostelut hänen työstään. K. F. Ignatius lausuu »Biografisessa Nimikirjassa»: »Se hämmästyttävän terävä äly ja oivallinen kritiikki, jotka hän kaikissa osotti, eivät ainoastaan tehneet hänelle mahdolliseksi poistaa aikaisemmasta historiastamme kaikkia niitä eriskummallisia juttuja, joita se oli ennen ollut täynnänsä, vaan hänen sen ohessa onnistui levittää kirkasta valoa oloihin, joihin ei ollut edellinen historiantutkimus voinut koskeakaan.» Samoin M. G. Schybergson sanoo teoksessaan »Historiens studium vid Åbo universitet» (1891, s. 191; teossarjassa »Åbo universitets lärdomshistoria»), m. m.: »Se valaistus, jonka Porthanin teos (»Chronicon episcoporum finlandensium») levittää varhaisempaan historiaamme, on niin rikas, että se on pysynyt yhtenä suomalaisen historiallisen tutkimuksen pääteoksena. Hämmästyä sitä terävyyttä ja selvyyttä, millä Porthan teoksen alussa puhuu Suomen esihistoriallisesta ajasta. Se hapuileva epävarmuus, joka vanhemmissa tutkielmissa kohtaa meidät, on hävinnyt . . . Hän hylkää kerrassaan epäluotettavana tuon Suomen kuninkaiden luettelon,

jonka tuntemattoman tekijän sepittämä Suomen kronikka esittää; niinkään hän huomaa suomalaisten väitetyin sukulaisuuden israelilaisten kanssa epäpäteväksi. Vielä merkittävämpi on Porthanin antama suoranainen aineen selvitys, joka olennaisesti perustuu hänen perusteellisiin kieliopintoihinsa. Hän selvittää suomalaisten sukulaisuuden Venäjällä asuvien suomensukuisten heimojen kanssa ja tutkii ensimmäisenä muinaissuomalaisten sivistysoloja ruotsalaisen valloituksen aikana» j. n. e.

Porthanin työtä Suomen historian alalla jatkettiin 1800-luvun alkupuolella etupäässä julkaisemalla erikoistutkimuksia, — elämäkertoja tahi erityiskysymysten selvittelyjä, jotka valaisevat varsinkin Suomen sivistys- ja kirjallisuudenhistoriaa. Niin ansiokkaat ja tarpeelliset kuin nämä tutkimukset olivatkin, lienee kuitenkin historiallisen tutkimuksen yleistä tilaa vuosisadan alkupuolella katsottava seisahdukseksi eli heikennykseksi verraten Porthanin aikakauden reippaaseen edistykseen.

Sellaisia tutkimuksia julkaisi *Jaakko Tengström* (1755—1832), Porthanin lahjakkain oppilas, joka oli yliopiston opettajana 1778—1803, sitten Turun piispana ja myöhemmin arkkipiispana. Tämänkin sangen etevän miehen tieteellinen harrastus suuntautui etupäässä historiaan. Sen hedelmiä ovat piispa J. E. Terseruksen ruotsinkielinen elämäkerta (2 pain. 1795), latinankielinen väitöskirjasarja piispa I. Rothoviuksesta (ilmest. 1796—1813) ynnä muutamat sen jäl-

keen ilmestyneet muut tutkimukset Suomen kirkkohistorian alalta ynnä historialliset asiakirjakokoelmat. Historiantutkimuksen kannalta voipi valittaa, että Tengströmin monet ja vastuunalaiset muut toimet, — kirjalliset, kirkolliset ja valtiolliset, — estivät hänet antautumasta yksinomaisemmin tieteseen. — Professori ja yliopiston kirjaston hoitaja, sittemmin senaatori *Fr. W. Pipping* (1783—1868) on tunnettu erittäin tarkasta luetteloteoksestaan »Luettelo suomeksi präntätyistä kirjoista» (1857); sen ohessa hän selvitti m. m. Turun yliopiston kirjaston historiaa. — Filosofian professori *J. J. Tengström* (1787—1858) julkaisi kaksi ruotsinkielistä tutkimusta Gezelius piispoista sekä paljon käytetyn teoksen »Chronologiska förteckningar och anteckningar» j. n. e. (1838), joka sisältää Suomen yliopiston opettajien ja virkamiesten elämäkertoja sen perustamisesta alkaen. — Lainopin professori *W. G. Lagus* (1786—1859) tutki oikeus- ja yleistä historiaa, kirjotti m. m. laajat teokset »Åbo hofrätts historia» (1834), joka sisältää 246 elämäkertaa Turun hovioikeudessa palvelleista virkamiehistä, ynnä »Finska adelns gods och ätter» (1860). — Toinen lainopin professori, *J. J. Nordström* (1801—74, muutti 1846 Ruotsiin), kuvasi suuressa ja etevässä teoksessaan »Bidrag till svenska samhällsförfattningens historia» (2 osaa, Helsingissä 1839—40) klassillisella taidolla ja tarkkuudella Ruotsin ja Suomen yhteiskuntalaitoksen kehitystä noin 1600-luvun loppuun saakka.

Yleistajuiseksi lukemiseksi ajottuja Suomen historian kokonaisesityksiä varsinaiset tiedemiehet eivät vuosisadan alkupuolella juuri julkaisseet. Sen tapaisista esityksistä on huomattava ylioppilaan, sittemmin apulaispapin, vihdoin kappalaisen *J. F. Kajaanin* (1815—87) alkuperäisesti suomeksi kirjoitettu, esitystavan ja kielen puolesta sangen ansiokas »Suomen historia koetteeksi kerrottu», joka ilmestyi 1839—40 arkittain Lönnrotin toimittaman »Mehiläisen» liitteenä; 1846 ilmestyi uudistettu laitoksen alkupuolesta, »Suomen historia, I osa elikkä pakanuuden ja paavinuskon ajat». — *A. I. Arvidsson* (1791—1858), mainio ja muistettava siitä tarmokkaisuudesta, millä hän vv. 1820—22 lausui julki suomalaisen kansallisuusaatteen vaatimukset, toimitti Ruotsiin siirryttyään ruotsinkielisen mukailun (1827) saksalaisen Rühnin aikoinaan hyvästä teoksesta »Suomi ja sen asukkaat» ja kirjotti vähäisen Suomen historian oppikirjan (1832). Sitä paitsi hän julkaisi Suomen historialle erittäin tärkeän asiakirjakokoelman (»Handlingar till upplysning af Finlands häfder», 10 osaa, 1846—58).

Gabr. Rein (1800—67), joka historian professorina yliopistossa 1834—61 virallisesti edusti tätä tiedettä, julkaisi latinan- ja ruotsinkielisiä tutkimuksia, jotka valaisevat Suomen vanhinta historiaa, kuten Birger Jaarlin retkeä Suomeen, Tuomas piispan aikoja y. m. Hänen luentonsa Suomen historiasta, jotka painettiin hänen kuolemansa jälkeen (»Föreläsningar öfver

Finlands historia», 2 os., 1870—71), ovat ensimmäisenä yrityksenä yhdistää toimitettujen erikoistutkimusten tulokset tieteellisesti perustelluksi Suomen vaiheiden kokonaisesitykseksi. »Tätä teosta voipi katsoa siksi loppupäätökseksi, johon suomalainen historiatutkimus joutui tämän vuosisadan ensimmäisenä puoliskon» (Biografinen Nimikirja). Rein antautui sitten tilastotieteeseen, julkaisi jo 1839 lyhyen saksankielisen Suomen tilaston, josta sittemmin toimitti laajennettuja ruotsinkielisiä painoksia, ja oli 1865—67 Suomen silloin perustetun tilastollisen viraston ensimmäisenä päällikkönä. — Historiallisia tutkimuksia rupesivat 1840-luvulla julkaisemaan vielä *J. E. A. Grönblad*, *Fab. Collan*, *F. Cygnaeus*, *K. K. Tigerstedt*.

Yrjö-Koskisen suurisuuntainen erikoistutkimus »Nuijasota» ilmestyi ensi laitoksessaan 1857—59, »Oppikirja Suomen kansan historiassa» 1869—73. Nämä teokset ynnä *Yrjö-Koskisen* lukuisat muut tutkimukset (»Tiedot Suomen suvun muinaisuudesta» 1862, »*Y. M. Sprengtportenista ja Suomen itsenäisyydestä*» 1870, »Johtavat aatteet ihmiskunnan historiassa» 1879, ynnä monet muut), alottavat varsinaisesti sen vilkkaan tuotteliaisuuden ja edistyksen ajan, joka on vallinnut 1800-luvun loppupuolella ja nykypäiviin asti.

Hänen rinnallaan ja hänen jäljissään esiintyy lukuisa joukko historioitsijoita. Suomen historian jokaisella erikoisalalla tutkimustyö haaraantuu, erikoistuu

ja syventyy yhä enemmän. Muutamat näistä tutkijoista panevat sen ohessa alkuun historian raja- ja aputieteiden viljelyksen. *K. F. Ignatius* (1837—1909) kääntyi, julkaistuaan muutamia historiallisia teoksia, tilastotieteeseen ja johti kauan aikaa tilastollista virastoa, laskien siten hyvän pohjan maamme olojen tilastolliseksi selvittämiseksi. *J. R. Aspelin* (synt. 1842) perusti hartaalla ja jäntevällä työllä Suomen muinaistutkimuksen, vieläpä laajentaen sen »suomalais-ugrilaiseksi muinaistutkimukseksi» eli tutkimukseksi muinaisjäännöksistä suomensukuisten kansain koko asumusalalla. Hän on saanut monta seuraajaa, niin että nykyänsä koko joukko tiedemiehiä työskentelee tällä alalla, joten on levitetty paljon valoa maamme ja kansamme esihistoriallisiin oloihin.

Niistä, jotka viime vuosikymmeninä ovat varsinaisen historian alalla työskennelleet, ei ole mahdollista tässä mainita nimeltäkään monta yksityistä. Ainoastaan esimerkkinä nimitettäköön muutamia huomattavimpia. *J. R. Danielson-Kalmari* on etevillä tutkimuksilla valaissut kysymystä Suomen valtion aatteen orastuksesta ja kehkiämisestä sekä vuosien 1808—09 tapahtumia. *E. G. Palmén* on kirjoittanut lukemattomia historiallisia erikoistutkielmia aikakauskirjoissa ja kokoelmateoksissa sekä nykyisin toimittanut »Oma Maa» teoksen, joka yhdistää ja esittää kansallisen tieteen saavutukset yleistajuisessa muodossa Suomen kansalle. *M. G. Schybergsonin* alkuansa ruotsinkielinen »Suomen historia» (2 os.,

ruots. 1887—89, suom. 1904) on viime vuosikymmeninä ollut Vrjö-Koskisen teoksen rinnalla tärkein käytettävissä oleva maamme historian kokonaisesitys. Vielä seikkaperäisemmän ja samalla yleistajuisen esityksen antaa »Kuvallinen Suomen historia», josta kuitenkin ainoastaan alkupuoli vielä on ilmestynyt (I Suomen kansan esihistoria, kirj. *V. Wallin (Voionmaa)*, 1894; II Keskiaika, kirj. *O. A. Forsström (Hainari)* 1898; III Uskonpuhdistuksen aika, kirj. *K. Grotenfelt*, 1902).

Nykyänsä ilmestyy joka vuosi lukuisia sellaisia erikoistutkimuksia, jommoisia 1800-luvun alkupuolella ilmestyi joku ainoa vuosikymmenen kuluessa. Monella historiamme erikoisalalla meillä on nyt käytettävänä seikkaperäisiä erikoisesityksiä, niinkuin esim. laajanpuoliset eri kaupunkien historiat, joita on viime vuosikymmeninä ilmestynyt tahi alkanut ilmestyä useita (esim. Poriin, Viipurin, Tampereen historia, Turku 17:n neljällä vuosisadalla y. m.). Tiheältä ilmestyvät yliopistolliset väitöskirjat todistavat, että nuoria tutkijoita yhä antautuu isänmaan historian selvittämiseen. Muutamat aikakautiset julkaisut tuovat lakkaamatta ilmoille erikoistutkielmia tällä alalla (»Historiallinen arkisto», »Historiallinen aikakauskirja», »Suomen Museo», Suomen kirkkohistoriallisen seuran julkaisut y. m.). Ne historialliset museot, joita on perustettu moniin paikkakuntiin, ovat apuna tutkimustyössä ja levittävät yleisön harrastusta kotimaan historiaan sekä elävää, havainnollista

käsitystä menneiden aikojen aloilta. Niitä on, paitsi kansallismuseota Helsingissä, kymmenkunta ympäri maan, Turussa, Porvoossa ynnä muissa kaupungeissa.

Täten tutkimustyö historian alalla esiintyy meidän päivinämmen monin verroin pontevampana, laajempaan, vilkkaampana, kuin vuosisadan alkaessa.

Kansallisen tieteen muilla aloilla on nähtävänä sama suuremoinen edistys, ehkä vielä silmiinpistävämpänäkin, koska niissä tieteellinen työ aikakauden alkaessa oli vielä vähemmällä alulla kuin historiassa.

Kaikkein suurin merkitys kansallistajunnan herättämiseen nähden oli sillä tieteellisellä työllä, joka otti tutkimusesineekseen Suomen kielen ja suomalaisen kansanrunouden. Niitäkin tutkimuksia olivat Porthan ja hänen työtoverinsa panneet alulle; mutta tällä alalla he olivat ainoastaan saattaneet tehdä perin vähäiset, vaatimattomat alkuyritykset, ainoastaan viitata niihin suunnattomiin tehtäviin, jotka tässä avautuivat. Seuraava vuosisata on siitä kehittänyt ja raivannut uudet, laajat tutkimusalat kansalliselle tieteelle.

Porthanin omista teoksista kuuluu tähän alaan etupäässä huomattava tutkimus »De poësi fennica», joka selittää suomalaisen runon rakennetta ja luonnetta ja jota ilmestyi 5 vihkoa 1766—78. Hänen esimerkkiänsä seuraten ja hänen johdollaan *Kr. Gander* ja *Erik Lencqvist* sekä tämän poika *Kr. E. Lencqvist* valmistivat ja julkaisivat tutkimuksia Suomen kansan muinaisesta uskonnosta ja taikauskosta.

Porthan ja hänen työtoverinsa olivat myöskin keränneet aineksia suomen kielioppia ja laajaa suomen sanakirjaa varten sekä hankkineet tietoja suomen sukukielistäkin, aunuksesta, inkeristä, virosta, lapista ja unkarista. Porthanilla oli oikea käsitys suomen kielen sukulaisuudesta näihin kieliin.

Tulokset Porthanin ja hänen ystäviensä harrastuksista kielitieteen alalla pääsivät kuitenkin suurimmaksi osaksi julkisuuteen vasta useita vuosikymmeniä myöhemmin, sinä aikana, joka tässä varsinaisesti on käsiteltävänämme. *Kust. Renvallin* (1781—1841) suuri suomen kielen sanakirja (ilmest. 1826), joka on monin verroin etevämpi kuin mikään ennen ilmestynyt ja joka hyvin kauan pysyi etevimpänä, tieteellisellä tarkkuudella tehtynä esityksenä suomen kielen sanavaroista, perustui suureksi osaksi aineksiin, joita varsinkin Ganander oli parin vuosikymmenen kuluessa koonnut. Suomen kielioppeja julkaisivat *R. v. Becker* (1824) ja *K. Renvall* (1840), joista edellinen tahtoi saattaa Itä-Suomen murteen muotoja käytäntöön kirjakielessä, jälkimäinen sitävästoin piti kiinni »puhtaasta länsisuomalaisesta murteesta». — Iitissä suutarin poikana syntynyt *A. J. Sjögren* (1794—1855), joka vaikutti Pietarissa sikäläisen tiedakatemian palveluksessa ja jäsenenä, käänsi tutkimuksensa Venäjällä asuvien suomensukuisten heimojen kieliin.

Näin oli ensimmäinen alku tehty suomen kielen ja sen sukukielien tieteelliseen selvittämiseen.

Mahtavimpana herätteenä tutkimustyöhön näillä aloilla olivat kuitenkin *Lönnrotin* kansanrunousjulkaisut, — Kalevalan, Kantelettaren ynnä muiden runoarteiden ilmoille saanti. Ne laskivat vankan perustuksen suomalaiselle kirjallisuudelle, osottivat, että sillä oli annettava arvokas lisänsä maailmankirjallisuuden aarteisiin ja sytyttivät sentähden innostusta suomalaisuuden harrastajiin, herättivät uutta luottamusta suomalaisen kansallisen sivistyksen tulevaisuuteen. Kun Kalevalan ensimmäinen laitos oli ilmestynyt (1835) ja antanut lopullisen todisteen siitä, kuinka kallis runollinen ja kansallinen omaisuus tässä oli valoon nostettavana, niin ilmestyi ensiksikin koko joukko innokkaita kansanrunouden kerääjiä, jotka toivat runsaita runovaroja lisään. Innokkain ja uhrautuvaisin heistä, *D. E. D. Euro-paeus*, toi tärkeimmät lisäaineokset Kalevalan toista laitosta varten (ilm. 1849). Seuraavina vuosikymmeninä tuli vielä yhä uusia kansanrunouden aarteita julkisuuteen (*Kansansatuja, Loitsurunot* y. m.).

Samaan aikaan harrastus kääntyi uudella innolla ja menestyksellä myöskin suomensukuisten kielten tutkimukseen. *M. A. Castrén* (1813—52) uhrasi elämänsä monivuotisiin ja vaivaloisiin tutkimuksiin Venäjällä ja Siperiassa suomen sukukielten ja maha-dollisten sukukielten selvittämiseksi, raivaten siten uuden, laajan ja tärkeän tutkimusalan kansainväliselle tieteelle. Samalla hän tutki erittäin noita kieliiä puhuvien kansain uskontoa ja jumaluustarustoa

sekä perusti siten vertailevan suomalaisugrilaisen mytologian. Tätä ainetta käsittelevässä teoksessaan («Luentoja suomensukuisten kansain mytologiasta», tekijän kuoleman jälkeen ilmestynyt ruotsiksi ja saksaksi), hänen onnistui antaa pääpiirteissään oikea kuva näiden kansain pakanallisesta uskonnosta. Katsoen siihen, kuinka vähän aineksia näiden asiain valaisemiseksi oli koossa ennen häntä sekä siihen lyhyeen aikaan, jossa hän suoritti tutkimuksensa, »on tämä teos suorastaan ihmeteltävä» (E. N. Setälän arvostelu teoksessa »Suomi XIX:llä vuosisadalla»). Kun Castrén palasi kotimaahan julkaistakseen keräelmänsä, niin hänen voimansa olivat murtuneet ja hän vaipui pian hautaan. Hänen suuri tutkimustyönsä näytti siten menneen osaksi hukkaan. Onneksi kuitenkin hänen tieteelliset kokoelmansa saatiin pian hänen kuolemansa jälkeen julkaistuiksi Pietarin akateemikon *A. Schiefnerin* ynnä muiden toimesta.

Mutta toiset tutkijat astuivat hänen jälkiään. Itäisten sukukansojen kesken harjotti *A. Ahlqvist* 1850-luvulla pitkäjäisiä tutkimuksia. *O. Donner* koetti 1870- ja 80-luvulla eri teoksissa, m. m. vertailevassa suomalais-ugrilaisten kielten sanakirjassa, esittää yhtenäisesti tämän kansanheimon kielten sanavarastoa ja niiden suhdetta toisiinsa. Mutta vielä kaivattiin kipeästi erikoistutkimuksia ja täydellisempien aineksien keräilyä. Varsinkin sen jälkeen kuin Donnerin toimesta oli perustettu suomalais-ugrilainen seura (1883), ovat useat nuoret tieteenharjottajat käyneet,

mainitun seuran avustamina, etäisempiä ja lähempiä sukulaiskansoja tutkimassa, joten nykyänsä on maassamme koko joukko tiedemiehiä, joista kukin on alkuperäisellä tutkimuksella itse paikalla selvittänyt yhtä tai useampia noista sukukielistä.

Itse suomen kielen kieliopin selvittäminen, sen sanakirjan täydentäminen ja sen murteiden tutkimus on ripeästi edistynyt rinnakkain kielen kirjallisen viljelyksen kanssa. Aineksien kerääjinä, sanakirjojen ja käytännöllisten kielioppien tekijöinä toimivat ansiokkaasti *K. E. Eurén*, *F. F. Ahlman*, *A. W. Jahnsson* ynnä monet muut. Tieteellistä tutkimusta ovat eteenpäin vieneet *Ahlqvist*, *Genetz*, *Setälä* y. m. Viime vuosikymmenien pääasiallinen saavutus on siinä, että on sovitettu suomen kielen tutkimukseen uusi periaatteellinen katsantotapa, historiallinen kielentutkimus, jota indoeurooppalaisten kielten tutkijat lähinnä edelläkäyneinä vuosikymmeninä olivat kehittäneet. Tämä uusi katsantotapa on johtanut siihen, että on saatu peruspiirteiltään selvitettyksi, varmallalla tieteellisellä pohjalla, suomen kielen »äänne-laiillinen» kehitys nykyiselle kannalleen »yhteissuomesta» ja vielä kauempaa, aina yhteisestä suomalais-ugrilaisesta alkukielestä asti, historiallisesti todistettavien, lainmukaisten äänteiden muutoksien ja muiden muuntelujen kautta.

Kansanrunouden tutkimuksessa ovat *Julius* ja *Kaarle Krohn* panneet alkuun aivan uuden, täsmällisen, maantieteellis-historiallisen tutkimusmenette-

lyn, jonka avulla voi tarkkaan seurata ja selvittää kansanrunojen ja -satujen vaelluksia. Nojautuen niihin tavattoman rikkaihin kansanrunouden kokoelmiin, joita on olemassa Suomessa ja Virossa, ovat suomalaiset miehet tällä alalla kulkeneet kansainvälisen tutkimuksen etunenässä. Sen tutkimusmenetelmän, jonka he ovat luoneet, ovat muiden kansain samanluontoisia aineita käsittelevät tutkijat tunnustaneet esikuvaksi ja ovat sitä seuranneet. Siten suomalainen tutkimus on saanut laajakantoisen ja ratkaisevan merkityksen kansainvälisessä »folklore» tieteessä.

Kotimaiseen tieteeseen kuuluu vielä Suomessa olevien ruotsalaisten murteiden tutkimus ynnä niiden alalla tavattavan kansanrunouden kerääminen. Tässäkin on tarkkaa työtä tehty. Murteet lienevät jokseenkin tarkasti selvitettyt ja kansanrunoutta, kansan tapoja y. m. semm. on paljon muistuttanut.

Kansallinen tiede on omansa herättämään harrastusta laajoissa piireissä ja siten vaikuttamaan kohottavasti, nostattamaan henkistä elämää niihinkin kansan luokkiin, joille puhdas tieteellinen harrastus on pakostakin vieras. Jo monta vuosikymmentä ovat kansanmiehet ja -naiset maassamme ottaneet osaa esim. kansanrunouden keräämiseen ja siten olleet hyödyllisinä työntekijöinä mukana innostuttavassa tieteellisessä työssä. Aivan viime aikoina n. s. »k o t i s e u t u h a r r a s t u s» on virinnyt ja suuresti levinnyt. Kaikellaisten kotiseutua koskevien tietojen keräämi-

nen ja kysymyksien selvittäminen onkin hyvin viehättävä tehtävä jokaisen seudun asukkaille. Tämä harrastus on aiheuttanut monta hyvää alotetta, esim. ylioppilasosakunnissa. Mutta monet muutkin piirit kuin ylioppilasnuorisot voivat sopivasti ottaa siihen osaa; se voi sangen laajalta vaikuttaa kehittävästi kansan nuorisoon. Toivottavaa on sentähden, että tämä pyrintö yhä voimistuu ja leviää.

Siirrymme niihin »humanistisiin», s. o. ihmishenkeä, sen elämää ja tuotteita käsitteleviin tieteesiin, jotka eivät kuulu kansallisen, vaan yleisihimillisen tieteen piiriin. Ulkomaitten oloja käsittelevissä historiallisissa ja kielitieteellisissä tutkimuksissa suomalaisten tutkijain työ luonnollisesti ei ole voinut tuottaa tieteelle aivan uusia tuloksia samassa määrässä kuin kansallisen tieteen alalla. Ensimmäisenä tehtävänä on ollut saavuttaa ja seurata tieteiden ripeätä edistystä muissa maissa sekä tehdä siellä saavutettuja tuloksia meilläkin tunnetuiksi. Vain verrattain vaatimattomassa määrässä ovat meikäläiset tieteenharjottajat voineet olla mukana viemässä tieteitä eteenpäin erikoistutkimuksilla, jotka ovat aivan uusia tuloksia ilmoille tuoneet.

Ne suomalaiset tutkijat, jotka ovat antautuneet ulkomaitten historian tutkimiseen, ovat mielellään valinneet tutkimusesineekseen erikoiskysymyksiä, jotka kumminkin ovat yhteydessä kotimaan historian kanssa ja ovat omansa sitäkin valaisemaan; niin esim. Danielson-Kalmari teoksessaan »Die nordische Frage in den Jahren 1746—1751».

Ulkomaitten kieliä ja kirjallisuutta käsittelevien tieteenharjoitusten kehitys kuvastuu sangen valaisevasti eteemme, jos luomme silmäyksen näiden tieteenhaarojen asemaan yliopistollisessa opetuksessa. Vuosisadan alkaessa edustivat filologiaa opintoja Suomen yliopistossa kaksi varsinaista professoria, joista toinen oli »runouden ja kaunopuheisuuden», s. o. latinan kielen ja kirjallisuuden professori, toinen »kreikan ja heprean kielen» opettaja. Siinä yliopiston uusjärjestelyssä, joka tehtiin 1811 ja jossa opettajavoimia yleensä tuntuvasti lisättiin, jaettiin viime mainittu opettajavirka kahtia, joten sen jälkeen toinen professori esitti »kreikan kirjallisuutta», toinen »itämaiden kirjallisuutta». Näille yliopistollisille opettajaviroille määrätty opetusalat osottavat sen piirin, jonka sisäpuolella kielitieteelliset tutkimukset ja harrastukset ylipäänsä liikkuvat vuosisadan alussa. Niiden piirissä toimi myöskin se Suomesta lähtenyt vieraiden kielten tukija, joka vuosisadan alkupuolella voitti enemmän mainetta, tarmokas matkailija ja arabian kielen tutkija *Y. A. Wallin* (1811—52), jonka mainehikkaasti alotettu tutkijaura valitettavasti ennen aikaansa päättyi.

Kului useita vuosikymmeniä, ennenkuin yliopistosamme ruvettiin vakinaisesti työskentelemään kielitieteen muissa haaroissa. Uusia kielitieteellisten aineiden professorinvirkoja perustettiin nim. sittemmin yliopistoon vasta allamainittuina vuosina. Venäjän kieltä ja kirjallisuutta varten ylimääräinen pro-

fessorinvirka 1828, varsinainen 1841; mutta näillä oli ainoastaan vähäisessä määrässä merkitystä varsinaiseen tieteelliseen tutkimukseen nähden, — etusijassa niillä oli käytännöllisen opettamisen tarkoitus. Mitä suurin tieteellinen merkitys oli sitä vastoin suomen kielen ja kirjallisuuden professorinviralla, joka perustettiin 1850 ja jonka haltijaksi seur. v. nimitettiin Castrén; se jaettiin 1892 kahtia, »suomen kielen ja kirjallisuuden» sekä »suomalais-ugrilaisen kielitutkimuksen» professorin virkoihin. Ruotsin kieltä ja kirjallisuutta varten perustettiin 1878 ylimäär. professorinvirka, joka muutettiin vakinaiseksi »pohjoismaiden kielitieteen» professorinviraksi 1908. Nykyisten länsi-eurooppalaisten suurten sivistyskansain kielet ja niiden kirjallisuus saivat melkein 1800-luvun loppuun asti tyytyä siihen edustukseen, mikä niillä oli vuosisadan alkupuolella »kirjallisuuden historian» eli »oppineisuuden historian» (»lärdomshistorien») professorissa, — joka opettajavirka tavallisesti oli yhdistettynä yliopiston kirjaston hoitajan toimeen, — sekä v:sta 1852 »estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden» professorissa; vasta 1894 saatiin ylimääräinen ja 1898 varsinainen »germanisen ja romanisen filologian» professori, joka virka 1908 jaettiin kahdeksi.

Tämä luettelo osottanee pääpiirteissä, mihin aikaan kielitieteen eri haaroja ruvettiin vakavasti harastamaan maassamme. Sangen verkalleen, mutta jatkuvasti, on siis kielitieteellisten opintojen ala laajentunut. Se on samaan aikaan myöskin laadultaan syventynyt ja varttunut.

Filosofialle tunnustetaan vanhastaan enimmäkseen erikoisasema tieteiden joukossa siinä katsannossa, että se, vaikka sen käsittelemät kysymykset ovat yleisinhimillistä laatua, kuitenkin kuuluu »kansalliskirjallisuuteen»; tunnustetaan sen usein voimakkaasti vaikuttavan kansallisiin aateliikkeisiin. Se onkin luonnollista. Filosofia pyrkii yhdistämään kaikki saavutetut tieteelliset totuudet ja vallitsevat vakaukset kokonaiseksi, eheäksi maailmankatsomukseksi. Luonnostansa jokainen filosofinen oppisuunta sentähden pyrkii vaikuttamaan kansalliseen katsantotapaan ja elämänsuuntaan. Sentähden filosofinen kirjallisuus, mikäli se on puettu yleistajuiseen muotoon, on luettava kansalliskirjallisuuteen, samoin kuin nimenomaan »kansalliset» tieteet, esim. oman maan historia.

Suomessakin filosofiset oppisuunnat ovat ajoittain voimakkaasti vaikuttaneet kansallishengen kehitysuuntaan. Etenkin *J. V. Snellmanin* kautta sai määrätty filosofinen aateliike syvälle menevää vaikutusta kansallisiin sivistyspyrintöihimme. Snellmanin käsitys kansallisuusaatteesta ja kansallisen sivistyksen olemuksesta, joka niin mahtavasti on vaikuttanut kansallisen suomalaisen sivistyselämän herätykseen ja kehitykseen, liittyy periaatteissaan Hegelin filosofisiin oppeihin. Hegelin merkillinen maailmankatsomus, jota Suomen yliopistossa olivat esittäneet aina 1820-luvulta alkaen muutamat yliopistonopettajat (*J. J. Tengström* y. m.), pääsi sitten Snellmanin

vaikutuksesta kerrassaan vallitsevaksi filosofisissa opinnoissa. Snellmanin filosofisista teoksista tosin useat ovat niin vaikeatajuiset, ett'eivät ole voineet vaikuttaa laajaan lukijapiiriin (paitsi latinankielisiä väitöskirjoja ja saksankielistä »*Idee der Persönlichkeit*» myöskin useat ruotsinkieliset teokset); mutta hänen »*Valtio-oppinsa*» (ruots. 1842, suomeksi vasta 1901) ja hänen lukemattomat lyhyemmät aikakauskirjallisuudessa julkaistut kirjoituksensa ovat mahtavasti levittäneet kansallisesti ajatteleviin piireihin sitä tieteellistä maailmankatsomusta, johon hän itse oli yhtynyt. Useat nuoremmat filosofian harjottajat liittyivät samaan oppisuuntaan ja esittivät muutamissa teoksissa sen mielipiteitä (*Z. J. Cleve*, »*Sielutieteen oppikirja*», ruotsiksi 3 painosta 1854—71, suom. 1869; *Th. Rein*, ruotsinkielisiä väitöskirjoja 1860-luvulta, *Fr. Perander*, ruotsinkiel. väitöskirja Hegelin valtioaatteesta 1870). Ne, jotka 1850-luvulla ja 1860-luvun alussa harjottivat opintoja Helsingin yliopistossa, kertovat, mitenkä filosofiaa harrastavien ja opiskelevien piirissä siihen aikaan ei osattu ajatella mahdolliseksikaan mitään muuta filosofista suuntaa kuin Hegelin oppia. Siten nämä aatteet ovat valtaavasti vaikuttaneet siihen kirjailijapolveen, joka vuosisadan loppupuolella Suomessa oli kansallisen sivistyksen ja kansallisten aatteiden äänenkannattajana, sekä sen kautta osaksi painuneet Suomen kansan kansalliseen ajatustapaan.

Toiset filosofiset oppisuunnat esiintyivät 1860-luvulta alkaen taistellen hegeliläisyyttä vastaan. Sängen jyrkästi vastustaen Hegelin ja Snellmanin kantaa esiintyi ruotsiksi esim. *W. Bolin*. Maltillisemmin ja välittäen on *Th. Rein* edistänyt kokemukseräisempien aatteiden voimaantuloa, varsinkin sielutieteen alalla. Hän on myöhemmissä teoksissaan loitonnut hegeliläisyydestä ja liittynyt uudempaan, realistisempaan oppisuuntaan. Sen ohessa hän on ensimmäisenä alkuperäisissä suomenkielisissä oppikirjoissa käsitellyt filosofisia aineita (*Logiikka*, 2 pain. 1882, 1907; *Sielutieteen oppikirja*, 3 pain. 1884—1910.).

Mitään omituista kansallissuomalaisista suuntia ei voi katsoa vielä ilmaantuneen filosofiassa.

Luonnontieteidenkin joukossa on haaroja, jotka kuuluvat kansalliseen eli isänmaalliseen tieteesseen, nim. ne, joiden tutkimusesineenä ovat isänmaan luonto ja olot. Nämäkin tutkimukset ovat omansa herättämään harrastusta ja elähtyttämään kansallista sivistyselämää sangen laajoissa piireissä. Ne yhtyvät kotiseudun historiallisten muistomerkkien ja kansanomituisuuksien tutkimuksen kanssa kotiseutuharrastuksessa, joka, niinkuin on ylempänä huomautettu, aivan viime vuosina on elähtyttävästi vaikuttanut kansannuorison henkisiin rientoihin muutamissa paikkakunnissa.

Maantiedon asema on humanististen tieteiden ja luonnontieteiden rajalla, koska sen esineenä ovat

sekä maan luonnonolot että siinä asuva kansa, tämän kansan elämä ja sen toimeenpanemat laitokset. Ennen aikaan maantiedettä harjotettiin enimmäkseen historian aputieteenä. Yhä enemmän on kuitenkin voittanut alaa se käsitys, että se pääasiassa on luonnontieteiden piiriin luettava.

Suomen maantiedonkin alalla on huomattava ansio Porthanilla, joka kirjotti Tuneldin Ruotsin valtakunnan maantieteeseen esityksen Suomesta (1794). Mutta tälläkin alalla tarvittiin ennen kaikkea seikka-peräisiä erityisesityksiä maan eri osista. Pitäjänkertomuksia ja kertomuksia eri kaupungeista olivat jo 1700-luvulla julkaisseet m. m. professorit P. Kalm ja P. A. Gadd. 1800-luvulla on niitä jatkettu, m. m. on koko joukko pitäjänkertomuksia ilmestynyt Suomalaisen Kirjallisuuden seuran toimesta. *F. v. Knorring* julkaisi 1833 (ruotsiksi) ansiokkaan ja valaisevan »Vanhan Suomen eli Viipurin kuvernementin» kuvauksen, joka kauan aikaa oli täydellisin tarjona oleva lähde tämän maanosan tuntemiseen. *G. Rein* esitti v:sta 1839 alkaen useissa julkaisuissa Suomen tilastoa. Sittemmin perustetun tilastollisen viraston julkaisut, Ignatiuksen ynnä muiden johdolla, ovat tuoneet ilmoille sangen monipuolisia ja runsaita tilastollisia aineksia maamme olojen valaisemiseen. *K. F. Ignatius* julkaisi 1880—90 laajaksi suunnitellun Suomen maantieteen ensimmäisen osan, joka sisältää Suomenmaan yleiskuvauksen; mutta teos jäi kesken-eräiseksi.

V. 1888 muodostui samaan aikaan kaksi yhdistystä, »Suomen maantieteellinen seura» ja »Maantieteellinen yhdistys», jotka työskentelevät maamme maantieteen valaisemiseksi. Varsinkin »Suomen maantieteellinen seura» on hyvin suurella menestyksellä tehnyt työtä maamme kartoituksen tarkistamiseksi ja täydentämiseksi ja on julkaissut m. m. suurteoksen »Suomen kartaston» (1899, 2 pain. 1911), joka erittäin monipuolisesti ja havainnollisesti esittää maamme luonnonoloja ja yhteiskunnallista elämää ja joka on herättänyt melkoista huomiota ulkomailla mallikelpoisena nykyaikaisena karttateoksena. Toinen mainittu seura on julkaissut yleistajuisen »Maantieteellisen yhdistyksen aikakauskirjan» (kaksikielinen, jo 23 vuosikertaa). Myöskin Suomen matkailijayhdistys, joka perustettiin vähää ennen kuin mainitut seurat, on julkaisuillaan lisännyt tietoaamme monista maamme osista. — Viime vuosikymmenenä on ilmestynyt, m. m. Kansanvalistusseuran toimesta, useita laajahkoja eri maakuntien kuvauksia.

Puhtaista luonnontieteistä eläin- ja kasvitiede antavat lähimmin aihetta tutkimuksiin, jotka suhteutuvat oman maan oloihin, — oman maan eläimistön ja kasviston selvittämiseen. Näiden asiain tutkimista varten muodostuikin jo v. 1821 Suomen vanhin tieteellinen seura, »Societes pro fauna et flora fennica» (»Yhdistys Suomen eläimistöä ja kasvistoa varten»). Joukko nuoria miehiä, enimmäkseen ylioppilaita, muodosti professori *C. R. Sahlbergin* johdolla »todelli-

sen isänmaanrakkauden johtamina», kuten perustamispöytäkirjassa sanotaan, seuran »Suomen eläimiä ja kasveja kokoomalla tutustuakseen tarkemmin maan eläin- ja kasvikuntaan». Tämä seura on aina siitä ajasta alkaen taukoomatta keräillyt aineksia tutkimusalansa valaisemiseksi. Se on luovuttanut ja luovuttaa yhä edelleen ne keräelmät, jotka sen jäsenet ja stipendiaatit tuovat maamme eri seuduista, yliopistolle; yliopistomme rikkaat kokoelmat kotimaisista eläimistä ja kasveista, jotka ovat meidän kansallismuseonamme tällä alalla, ovatkin melkein kokonaan tämän seuran toimesta kerätyt.

Muutammat toiset maamme luonnonkuvauksen puolelta, Suomen *mineralogia* ja *geologia*, — vuorijä ja maalajien tutkimus ja selvitys, — on saatu vasta paljoa myöhemmin valaistuksi. Vasta 19:nnessä vuosisadan lopussa on näiden seikkain tutkimus sen verran edistynyt, että on laskettuna edes ensimmäinen perustus selittävälle geologialle, joka koettaa tieteellisesti kertoa Suomen maaperustan muodostushistoriaa. Suomen geologia voinee aikaa myöten saada suuren merkityksen kansainväliselle tieteelle, koska ainoastaan verrattain harvoissa paikoissa maan pinnalla on olemassa samallaisia geologisia tutkimusesineitä, jommoisia täällä ylen runsaasti tarjoutuu, — vanhimpaan alkuvuoreen kuuluvia muodostumia. Kunnianasia kansallemme on, että Suomen miehet kykenevät suorittamaan sen suuren ja mieltäkiinnittävän tutkimustehtävän, joka tässä avautuu.

Suurimmaksi osaksi luonnontieteet kuitenkin kääntävät huomionsa tutkimusesineisiin, joilla ei saata olla mitään kansallista leimaa. Fysiikka ja kemia etsivät tapahtumain lakeja, jotka ovat voimassa samallaisina kaikkialla maapallolla, vieläpä koko maailman-kaikkeudessa. Tähtitieteen tutkimusesineet ovat kerrassaan korotetut eri maiden rajojen ja eri kansojen erikoisharrastusten yläpuolelle.

Näidenkin yleisten, kansainvälisten luonnontieteiden harjoituksessa on maassamme viime vuosisadan kuluessa tapahtunut täydellinen uudistus, ne ovat perustautuneet aivan uudelle pohjalle. Se on johtunut osaksi siitä, että muuallakin maailmassa nämä tieteet ovat suuresti edistyneet, osaksi siitä, että Suomessa on päästy paremmin muiden maiden tasalle. Tapahtunut muutos kuvastuu siinä tavassa, miten näitä tieteitä on yliopistossa opetettu.

Kokeellinen, nykyaikaisessa merkityksessä tieteellinen tutkimus fysiikassa ja kemiassa ei ollut aikakauden alkaessa mitenkään saanut sitä vallitsevaa asemaa yliopistollisessa opetuksessa, mikä sillä pitää olla; aivan verkalleen se on päässyt täysiin oikeuksiinsa. Yliopistossa oli 19:n vuosisadan alussa kyllä sekä fysiikassa että kemiassa professoreina etevät tutkijat, jotka omissa tutkimuksissaan panivat toimeen kokeellisen tieteellisen menettelyn; mutta kauan kesti ennenkuin päästiin siihen, että kaikki opiskelevat opastettiin sellaiseen tutkimukseen.

Fysiikan professorina oli v:sta 1801 *K. G. Hällström* (1775—1844), hänen jälkeensä vähän aikaa *J. J. Nervander* (1805—48). Hällströmistä alkaa hänen omiin tutkimuksiinsa nähden kokeellisen ja mittaavan fysiikan aika yliopistossamme. Ennen häntä oli yliopistossamme ilmestyvissä tieteellisissäkin tutkimuksissa, akatemiallisissa väitöskirjoissa, hyvin usein käsitelty sängen ylimalkaisia teoreetisia kysymyksiä, — esim. erilaisia yleisiä hypoteeseja eli arveluja tulen, lämmön, valon, sähköön luonnosta, höyrystä ja höyryn muodostumisesta y. m. semm., — ja lausuttu vain kaikellaisia mietiskelyjä niistä. Jos kerrottiin tehtyjä kokeita ja yritettiin niiden nojalla selittää fyysisiä ilmiöitä, niin vedottiin hyvin usein ulkomailla tehtyihin kokeisiin. Sängen harvoin kirjottaja kertoi omista tekemistään kokeista. Näissä oloissa tapahtuu Hällströmin kautta muutos. Omissa tutkimuksissaan hän nojautuu kerrassaan omiin täsmällisiin, tosityeellisiin kokeisiin.*) Mutta vielä kauan sen jälkeen yliopistolla oli käytettävänä vain ylen vaatimaton fysikaalinen kalusto, joka ei suinkaan riittänyt kaikkien fysiikkaa opiskelevien käytettäväksi. Sitä käytettiin professorin ja muutamien harvojen muiden, pitemmälle ehtineiden tutkijain tutkimuksiin, sekä luennoilla fysiikkaa opettaessa havaintovälikappaleena. Vasta vuosisadan loppu-

*) Vrt. yllä esitetyistä seikoista *K. F. Slotte*, »*Matematikkens och fysikkens studium vid Åbo universitet*», 1898, s. 292 y. m.; vrt. myöskin *Omnia Maa III* 452—460.

puolella, *S. Lemströmin* tultua fysiikan professoriksi, määrättiin käytännölliset harjotustyöt pakollisiksi kaikille, jotka filosofian kandidaattiarvoa varten suorittavat tutkinnon fysiikassa (1880).

Kemian opetuksessa kokeellisen tutkimustyön vaatimus pääsi jonkun verran varhemmin voimaan. Kemian edustajana oli vuosisadan alkaessa sangen etevä tiedemies *Juhana Gadolin* (1760—1852, professorina 1797—1822), hänen jälkeensä *P. A. v. Bonsdorff* (1791—1839), joka myöskin etevällä tavalla hoiti ainettaan. Mainitaan että jo Gadolin järjesti ylioppilaille säännöllisiä laboratorio-harjoituksia, — aikana, jolloin se ei ollut suurissa sivistysmaissakaan tavallista yliopisto-opetuksessa. Kumminkin se kokeellinen opetus, joka silloin annettiin, suuresti erosi nykyaikaisesta. Se ei ollut »kemiallista analyysiä», aineiden kemiallisen kokoumuksen tutkimista, vaan se lienee pääasiassa ollut siinä, että oppilaat harjaantuivat valmistamaan erinäisiä valmisteita reseptin mukaan. Joka tapauksessa yritettiin siis sangen varhain ohjata kemiallista tutkimusta kokeelliseen suuntaan. Vähitellen, vaikka verkalleen, tämä oikea pyrkimys edistyi. Vuosisadan keskipaikoilla ja sen jälkeen, professorien *A. E. Arppen* ja *J. J. Chydeniuksen* johdolla, sai tässä tieteessä kokeellinen tutkimus sen sijan opetuksessa ja sen luonteen, mikä sillä nykyänsä on. *)

*) Vrt tästä *Oma Maa* IV 645—652 sekä laajempia esityksiä *R. Tigerstedt*, »Kemiens studium vid Åbo universitet»,

Fysiikassa ja kemiassa esiintyi siis maassamme eteviä tutkijoita jo puheena olevan aikakauden alussa, mutta yleinen taso näiden tieteiden harjoituksessa on ilmeisesti hyvin suuresti kohonnut sen loppupuolella. Suureen kansainväliseen julkaisuun nykyään elävistä tiedemiehistä ovat ottaneet osaa *Edv. Hjelt* ja *O. Aschan*, toimittamalla 3 suurta osaa laajaa saksankielistä kemian oppikirjaa (Roscoe-Schorlemmer, »Ausführliches Lehrbuch der Chemie»). — Eryitystä mieliharrastusta ovat omansa kotimaassa herättämään ne tutkimukset, jotka suhtautuvat ilmiöihin, jotka maassamme ovat erittäin tavalliset tahi kansallemme tärkeät, niinkuin esim. tutkimukset yöhalloista ja revontulista (*S. Lemström, Th. Homén*).

T ä h t i t i e t e e s s ä kohosi toiminta yliopistossamme korkealle kannalle jo sen ollessa Turussa, kun syntyisin saksalainen, mutta suomalaisesta suvusta polveutuva *Fr. W. A. Argelander* (1799—1875, observatorina ja sitten professorina Suomen yliopistossa 1823—37, sittemmin professorina Bonnissa), siellä vv. 1827—31 toimitti vaarinottoja, joiden nojalla hän julkaisi tärkeän tähtiluettelon (»Catalogus Aboënsis»). — Todisteena siitä, että tähtitieteellinen laitoksemme nykyänsäkin on tehtävänsä tasalla, on se seikka, että se viime vuosikymmeninä on maailman etevimpien tähtitieteellisten laitosten rinnalla otta-

---

1899, ja *E. Hjelt*, »Den kemiska institutionen vid det finska universitetet» (tiedekuntien julkaisemissa juhla-julkaisuissa 1890.)

nut osaa kansainväliseen, mitä suurinta tarkkuutta vaativaan työhön, koko taivaan valokuvaamiseen yhteisesti laaditun ohjelman mukaan. Tähtitieteellinen laitoksemme on osaksi jo julkaissut näiden vaarintotojensa tuloksia.

Lääketieteen kannasta maassamme noin 60 vuotta takaperin on yksi sen etevimmistä nykyisistä edustajista, *J. W. Runeberg*, antanut synkän, suorastaan pelottavan kuvauksen yliopistollisessa ohjelma-
kirjotuksessa v:ltä 1904, jossa hän kertoo Helsingin yliopiston kliinillisen laitoksen ja lääketieteellisen klinikan toiminnasta 1800-luvun keskipaikoilla. Hän esittää, miten silloisten johtavien tiedemiesten käsitykset tautien luonnosta olivat kovin kierot, miten opetus oli epätydyttävästi järjestetty ja sairaiden hoito monissa kohdin pöyristyttävän nurinkurinen. Kerrottuaan, miten esim. keuhkotuberkuloosia ja keuhkotulehdusta sairastavia hoidettiin iskemällä runsaasti suonta ja käyttämällä paljon verijuotikkaita — »jotta kaikki tulehduksenluontoinen poistettaisiin» — sekä antamalla heille sangen monellaisia, osaksi hyvin voimakkaasti vaikuttavia lääkkeitä, m. m. runsaasti elohopeavalmisteita, sekä todennettuaan, että muutamat sairaudentapaukset kuitenkin päättyivät paranemisella, kertoja huudahtaa: »ihmisluonto kestää tosiaankin hyvin paljon sortumatta!» Saanemme olettaa, ett'ei sairaiden hoito kaikissa tapauksissa ollut niin takaperoinen kuin niissä, joita kertoja etupäässä kuvailee, ja että koko tuo esitys antanee liian-

kin synkän kuvan lääketieteen senaikuisesta kannasta maassamme. Joka tapauksessa jää kieltämättömäksi tosiasiaksi, että lääketieteen ja lääketaidon kanta puheenalaisen aikakauden alkupuolella oli, nykyajan mittapuulla mitattuna, sangen epätydyttävä.

Vuosisadan keskipaikoilla tapahtui syvälle menevä käänne lääketieteellisessä katsantotavassa. Uudemman katsantotavan tienraivaajina meidän maassamme mainitsee mainittu esittäjä ensi sijassa yliopiston lääketieteen apulaisen, sittemmin professorin *E. A. Ingmanin* (1810—58) tunnetulla, suomeksi julkaistulla kirjoituksellaan »Ovatko taudit itsenäisiä, eläväisiä olentoja?» (1849), hänen rinnallaan *K. F. v. Willebrandin* y. m. Sen jälkeen on lääketiede riipeästi pyrkinyt eteenpäin ja tieteellisesti tarkistanut menettelyjään. Ei ole epäilystäkään, että se nykyänsä nojautuu paljoa tarkempaan tietoon biologisista seikoista, elämän kaikista toiminnoista ja niiden edellytyksistä, kuin 60 vuotta takaperin. Mutta tämä tutkimusala avaa tutkijalle yhä uusia arvotuksia, yhä hienompia ja mutkikkaampia elämän toimintojen salaisuuksia. — Toivokaamme, ett'ei tuleva aika joskus langeta siitä tavasta, miten lääketaito nykyänsä käsittelee muutamia tauteja, yhtä ankaraa arvostelua kuin se, joka nykyaikana lausutaan 1840-luvusta!

Tieteellisen elämän polttopiste on Suomessa aina ollut yliopisto. Jo edellisessä on paikottain viitattu siihen, mitenkä sen opettajatoimi on vuosisadan kuluessa laajentunut, sen opettajavoimat lisääntyneet.

Vuosina 1809—11 oli yliopistossa 14 varsinaista professorinvirkaa ynnä muutamia apulaisopettajan sijoja. V. 1811 lisättiin tuntuvasti yliopiston nauttimia määrärahoja; varsinaisten professorien luku kasvoi 20:ksi, perustettiin useita apulaisen virkoja, yliopiston laitoksia sekä kokoelmia varten myönnettyjä määrärahoja korotettiin melkoisesti. V. 1852 oli varsinaisten professorien luku 26, v. 1890 se oli 32, v. 1905 42. Vv. 1905—08 tapahtui erittäin nopea kasvu; lisäämällä professorien lukua lainopillisessa tiedekunnassa, historialliskielitieteellisessä osastossa, fyysillis-matematisessa osastossa ja maanviljelystalousosastossa, joka viime mainittu oli vähää ennen yliopistoon perustettu, enennettiin varsinaisten professorien sijat 55:een, joka on niiden nykyinen määrä. Opettajavoimien suuri lisäys on epäilemättä kohottanut opetuksen tieteellistä arvoa ja pontevuutta, koska se on tehnyt jokaiselle opettajalle mahdolliseksi keskittää työtänsä suppeampaan alaan, — joka onkin tieteiden nykyiseen kehitykseen ja yhä mutkikkaammaksi muodostumiseen nähden aivan välttämätöntä. Yliopiston käytettävänä olevat tutkimus- ja opetusvälineet ja sen kokoelmat ovat laajentuneet vähintään yhtä suuressa määrässä kuin opettajain luku on kasvanut. Oppilasluku on niinkään, kuten tunnettu, moninkertaiseksi kasvanut.

Sen ohessa on yliopiston rinnalle syntynyt toisia tieteellisiä opintajohjoja. Teknillinen opisto perustet-

tiin »koulun» tapaisena ja on vähitellen kehittynyt tieteelliseksi tutkimuslaitokseksi. Sen alku oli »Helsingin teknillinen realkoulu». Sitä vähitellen muodosteltiin ja laajennettiin, alkaen 1850-luvulta v:een 1879 asti, »polyteknilliseksi opistoksi», jonka tehtävänä oli valmistaa arkitehteja, insinöörejä erisuuntaista käytännöllistä toimintaa varten, sekä maanmittareita. V:sta 1908, jolloin laitos muutettiin »Teknilliseksi korkeakouluksi», on opetustoimi siellä saanut yhä enemmän tieteellisen luonteen; korkeakoulun järjestys ja työtapa ovat nykyänsä pääasiassa samalaiset kuin yliopiston ja siinä suoritetaan myöskin puhtaastaan tieteellisiä oppiarvo-tutkintoja, nim. »teknillistä tohtorinarvoa» varten.

Samaten perustettiin maanviljelys- ja metsänhoito-opetusta varten ensiksi Mustialan ja Evon opistot, joissa pääasiassa pidettiin silmällä käytännöllistä tarvetta ja toimintaa. Sitten on pyritty muodostamaan opetusta niissäkin aineissa yhä tieteellisemmäksi ja on siinä tarkoituksessa siirretty se Helsinkiin yliopiston yhteyteen. On suunniteltu uuden »taloudellisen korkeakoulun» perustamista, johon yhdistettäisiin maanviljelys-, metsänhoito-, eläinlääkäri- ja maanmittari-opetus. Sensuuntainen toimenpide tulee varmaankin jossakin muodossa toteutetuksi, niin pian kuin maamme julkiset olot ja valtiovarain tila sen sallivat.

Tieteen virallisten työssijojen ohella työskentelevät sen edistämiseksi monet yksityiset seurak.

laisen vapaaehtoisen yhteistoiminnan merkitys on ollut hyvin suuri maamme sivistyselämässä, samoin kuin muissakin maissa. Muutamat näistä seuroista on jo edellisessä mainittu. Lisäämme vielä muutamia sanoja huomattavimmista tässä muodossa ilmaantuneista virtauksista.

Kansallisen tieteen viljelyksessä oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (perustettu 1831) kauan kerrassaan johtajana. Monien vuosikymmenien aikana tuskinpa saavutettiin mitään huomattavaa voittoa suomalaiselle kirjallisuudelle, jossa ei Kirjallisuuden Seura ollut toimeenpanijana tai auttajana. Se avusti Lönnrotia ynnä muita kansanrunouden kerääjiä (m. m. Castrénia, Europaeusta, Ahlqvistia) heidän matkoilleen ja sai painattaa heidän työnsä hedelmät, m. m. Lönnrotin suurteokset. Se piti huolta tarpeellisten koulukirjojen ja sanakirjojen julkaisemisesta, historiallisen kirjallisuuden alkuunpanemisesta, ulkomaisten klassillisten teosten suomentamisesta ynnä paljon muuta. Sitten on sen rinnalle muodostunut toisia seuroja, jotka ovat ottaneet osan työstä toimittaakseen. Kotimaisen historian alalla työskentelevät nyt »Suomen Historiallinen Seura» (per. 1875) ja »Suomen Muinaismuisto-yhdistys» (per. 1870), kielitutkimuksen alalla Suomalais-ugrilainen seura (per. 1883) y. m. — Työtä riittää niille kaikille yllin kyllin, — työ kasvaa ja laajenee sitä tehtäessä.

Laajan yleistieteellisen tehtävän otti itselleen »Suomen Tiedeseura» (per. 1838). Se tahtoo edistää puh-

taasti tieteellistä tutkimusta kaikilla aloilla. Sen eri julkaisusarjoissa ovat maamme tiedemiehet painattaneet hyvin suuren joukon tutkimuksia, — enimmäkseen ankarasti tieteellisiä. — Erityisiä aloja ovat viljelleet »Suomen Lääkäriseura» (per. 1835, toimittanut sekin pitkän julkaisusarjan) ja »Suomen Lainopillinen Yhdistys» (ryhdyttiin perustamiseen 1856, mutta saatiin hallituksen vahvistus vasta 1862, julkaissut aikakauskirjan). — Suomen Ruotsalainen Kirjallisuusseura (per. 1885) on toimittanut maamme historialle tärkeitä julkaisuja, esim. teossarjan eri tieteiden viljelystä Turun yliopistossa, jonka muutamiiin osiin on edellisessä esityksessä viitattu.

Viime aikoina on vielä muodostunut muutamia seuroja, joiden erityisenä pyrkimyksenä on pukea yleistieteellisiä harrastuksia suomenkieliseen muotoon ja perustaa niitä kansalliselle pohjalle, — sellaisenkin tieteiden alalla, joita ei ennen ole suomeksi viljelty. Suomenkielisten lääkärien seura »Duodecim» (»Kaksitoistikko») muodostui 1882 vähäisessä piirissä, mutta on sitten laajentunut käsittämään kaikki suomenkieliset lääkärit. Se on suurella menestyksellä työskennellyt suomen kielen kehittämiseksi ja käytäntöönsaattamiseksi lääketieteen alalla. Samoin ovat virkeästi toimineet muutamat nuoremmat seurat, niinkuin »Vipuset», luonnontieteiden, varsinkin fysiikan ja kemian, tutkijain seura, »Vanamo», eläin- ja kasvitieteen tutkijain yhdistys, sekä »Suomenkielisten teknikkojen seura», jotka kaikki ovat

ansiokkailla julkaisuilla edistäneet suomenkielistä kirjallisuutta mainituilla aloilla.

V. 1908 perustettiin »Suomalainen Tiedeakatemia», joka on asettanut tehtäväkseen »tieteen viljelemisen ja erittäin tieteellisen työn edistämisen kansallisella pohjalla». Se ei tahdo silti suinkaan supistaa työtään nimenomaan »kansallisen» eli kotimaata koskevan tieteen alaan. Se ulottaa harrastuksensa tieteen kaikkiin haaroihin ja sen julkaisut ovat tähän asti suurimmaksi osaksi sisältäneet kansainväliseen tieteseen kuuluvia tutkimuksia. Mutta se tahtoo samalla olla elävässä kosketuksessa kansamme koko sivistyspyrinnön kanssa ja pyrkii kohottamaan tätä tieteellisemmälle tasolle. Sentähden akatemia on järjestänyt julkisia esitelmiä ja pitänyt kokouksiaan eri paikkakunnissa maassamme. Se onkin saanut osakseen suomalaisen yleisön puolelta hyvin paljon osanottoa; m. m. se on kansalaisten anteliaisuuden kautta saanut oloihimme nähden runsaita varoja käytettäväkseen.

Tieteellinen työ tuottaa kauniimmat hedelmänsä, kun se samalla innokkaasti palvelee kansallisia sivistysrientoja. Silloin se kohottaa työntekijöitään, vaikuttaa jalostuttavasti eläviin ihmisiin. Olemme myöskin jo saaneet vaarinottaa, että tieteen pukeutuminen suomenkieliseen asuun ja sen ponteva pyrintö kansan valistamiksi on maassamme huomattavasti vilkastuttanut varsinaista tieteellistä harrastusta. Tieteen viljelemisestä »kansallisella pohjalla» koi-

tuu siten hyötyä puhtaalle tieteelle itselleenkin. Kansallinen sivistysharrastus ja ankarasti tieteellinen työ eivät ole kilpailijoita, joista toisen pitäisi väistyä syrjään toisen tieltä, vaan ne ovat toistensa auttajia pyynnöissään.

Arvi Grotenfelt.

Teoksessa mainittujen henkilöiden hakemisto.

(Numerot viittaavat sivuihin.)

- Agricola**, Mikael, 94.
Ahlman, F. F., 142.
Ahlman, Gabr., 76—77.
Ahlqvist, Aug., 103—104, 141, 161.
Aho, Juhani, 108—109, 111.
Aleksanteri I 7—12, 17, 26, 56.
Aleksanteri II 15—19, 49—50, 59, 82, 103.
Aleksanteri III 19.
Alkio, Santeri, 70.
Argelander, Fr. V. A., 156.
Arppe, A. E., 155.
Arvidsson, A. I., 56, 96, 134.
Aspelin, J. R., 136.
Aschan, O., 156.
Becker, Adolf v., 117.
Becker, Reinh. v., 96, 99, 102, 139.
Bergbom, Kaarlo, 105—106.
Berndtson, G., 120—121.
Blomstedt, Väinö, 125.
Bobrikoff, N., 20—21.
Bolin, W., 149.
Bonsdorff, P. A. v., 155.
Cajander, Paavo, 110.
Canth, Minna, 69, 107—108.
Castrén, M. A., 140—141, 146, 161.
Chydenius, J. J., 155.
Cleve, S. J., 85, 148.
Collan, Fab., 135.
Cygnæus, Fredrik, 101, 135.
Cygnæus, Uno, 16, 83—86, 91.
Danielson-Gambogi, Elin, 125.
Danielson-Kalmari, J. R., 136, 144.
Diesterweg 84.
Donner, O., 141.
Edelfelt, Alb., 119—120.
Ekman, R. V., 115.
Elisabet keisarinna 8, 10.
Enckell, M., 124.

- Engel, K. L., 127.
 Erkkö, J. H., 110.
 Eurén, K. E., 142.
 Europæus, D. E. D., 140, 161.
- Forsström, O. A.**, 137.
 Franzén, F. M., 96.
 Fröbel 84.
 Furuholm, H. V., 84.
- Gadd, P. A.**, 150.
 Gadolin, Juhana, 155.
 Gallén-Kalela, Akseli, 121—
 122.
 Ganander, Kr., 138, 139.
 Gebhard, Albert, 125.
 Genetz, Arvid, 142.
 Gesellius 128.
 Gottlund, K. A., 97, 98.
 Granfelt, A. A., 66.
 Gripenberg, Aleksandra, 70.
 Gripenberg, O. H., 78.
 Grotenfelt, K., 137.
 Grundtvig, N. F. S., 92.
 Grönblad, J. E. A., 135.
 Gummerus, K. J., 107.
- Haartman, L. G. v.**, 13—14.
 Hagman, Sofia, 92—93.
 Hainari, O. A., 137.
 Halonen, Pekka, 123.
 Hannikainen, Pietari, 102.
 Helenius-Seppälä, M., 67.
 Hellman, Hilda, 66.
 Hjelt, Edv., 156.
- Holmberg, Verner, 115—116.
 Homén, Th., 156.
 Hällström, K. G., 154.
 Höijer, Th., 127.
- Ignatius, K. F.**, 136, 150.
 Ingman, E. A., 158.
 Ivalo, Santeri, 109.
- Jahnsson, A. W.**, 142.
 Jansson, K. E., 117.
 Jotuni, Maria, 111.
 Juteini, Jaakko, 97.
 Järnefelt, Arvid, 109—110.
 Järnefelt, Eero, 122.
- Kajaani, J. F.**, 134.
 Kallela, Akseli Gallén-, 121—
 122.
 Kalm, P., 150.
 Kauppi-Heikki 106.
 Kilpi, Volter, 111.
 Kivi, Aleksis, 101, 102, 104—
 106.
 Knorring, F. v., 150.
 Korhonen, Paavo, 97.
 Koskenniemi, V. A., 110.
 Kothen, v., 102.
 Kramsu, Kaarlo, 110.
 Krohn, Julius, 104, 142—143.
 Krohn, Kaarle, 142—143.
 Kurikka, Matti, 64.
 Kustaa III 7.
 Kustaa IV Aadolf 9.
 Kymäläinen 97.

- Lagervall, J. F.**, 97.
Lagus, Jonas, 77.
Lagus, W. G., 133.
Langenskiöld, F., 16.
Larin-Kyösti 110.
Laureus, Aleksander, 113—114.
Leino, Eino, 110.
Leino, Kasimir, 110.
Lemström, S., 155, 156.
Lencqvist, Erik, 138.
Lencqvist, Kr. E., 138.
Lindgren, Armas, 128.
Lindholm, B., 116.
Linnankoski, Johannes, 111.
Löfgren, E. J., 115—116.
Lönnrot, Elias, 15, 57, 95, 96,
 98—100, 134, 140, 161.
- Makkonen** 97.
Manninen, Otto, 110.
Meurman, A., 86, 102.
Munsterhjelm, Hj., 116.
- Napoleon** 7, 9, 10.
Nervander, J. J., 154.
Nikolai I 12, 49.
Nikolai II 19—24.
Nordström, J. J., 133.
Nyström, K. G., 127.
- Oksanen, Auk.**, 103—104.
- Paavali keisari** 11.
Pakkala, Teuvo, 109.
Palmén, E., G., 136.
- Perander, Fr.**, 148.
Pestalozzi, J. H., 78, 84.
Pietari III 11.
Pipping, Fr. W., 133.
Porthan, H. G., 95, 130—132,
 139, 150.
Puhakka 97.
Pynninen, Juho, 72.
Päivärinta, Pietari, 106.
- Rein, Gabr.**, 134—135.
Rein, Th., 148, 149.
Renvall, Kustaa, 96, 139.
Rissanen, Juho, 124.
Runeberg, J. L., 15, 57, 95,
 100, 105, 114, 120.
Runeberg, J. W., 157.
Runeberg, Valter, 125.
- Saarinen, Eliel**, 128.
Sahlberg, C. R., 151—152.
Salamnius 94.
Schiefner, A., 141.
Schjerfbeck, Helene, 125.
Schybergsson, M. G., 136—137.
Setälä, E. N., 142.
Simberg, Hugo, 125.
Sjögren, A. J., 139.
Sjöstrand, C. E., 125.
Sjöström, F. A., 127.
Smith, Adam, 48.
Snellman, J. V., 15, 16, 17,
 57, 60, 79—80, 95, 101—
 102, 147—148.
Soininen, M., 88.

Sonck, Lars, 128.
 Soldan-Brofeldt, Venny, 125.
 Sparre, Louis, 125.
 Stigell, Robert, 126.
 Suonio, Julius, 104.
 Takanen, Johannes, 125—126.
 Talvio, Maila, 111.
 Tarjanne, Onni, 128.
 Tengström, Jaakko, 132—133.
 Tengström, J. J., 133, 147.
 Tigerstedt, K. K., 135.
 Topelius, S., 57, 101.
 Topelius, S. vanh., 98.
 Trygg-Helenius, Alli, 67.

Ursin, N. R. af, 65.

Wænerberg, G. M., 84.

Wallgren, Ville, 126.

Wallin, Y. A., 145.

Verkko, Kaarle, 66.

Westerholm, V., 122—123.

Wikström, Emil, 126.

Willebrand, K. F. v., 158.

Voionmaa, V., 137.

Wright, Ferd. v., 115.

Wright, V. v., 64.

Yrjö-Koskinen, Y. S., 102, 135.

Zakrevski 13.

TYÖVÄENLIKKEEN KIRJASTO

Sörnäisten rantatie 25 A
 00500 HELSINKI

1290668885

TYÖVÄENLIKKEEN
 KIRJASTO

Kotiseutukirjallisuus- temme kantateoksia

ovat Kansanvalistusseuran „Suomen maakunnat”:

Väinö Wallin (*Voionmaa*), **Varsinais-Suomi ja Ahvenanmaa.**

96 suurta 2-palst. siv. 46 kuv. ja kartta. 3: 40, sid. 4: 25.

Oskar Relander, **Pohjois- ja Itä-Karjala.** 140 suurta 2-palst. siv. 84 kuv. 5: 10, sid. 6: —.

O. A. Kallio, **Savo.** 113 suurta 2-palst. siv. 77 kuvaa. 4: 25, sid. 5: —.

F. O. Rapola, **Häme.** 480 siv. 181 kuv. ja kartta. 6: 25, sid. 7: 50.

J. E. Rosberg, **Lappi.** 248 siv. 100 kuv. ja kartta. 4: 50, sid. 6: —.

Muita kotiseutu- ja heimokirjoja:

Johannes Häyhä, **Itä-Suomalaisten vanhoista tavoista.**

688 siv. Kuvit. 6: 50, sid. 8: —.

O. A. Hainari, **Kuvia Raja-Karjalasta.** 147 siv. Kuvit. 1: 50.

I. K. Inha, **Kalevalan Laulumailta.** Elias Lönnrotin poluilla Vienan Karjalassa. 450 siv. 177 kuv. ja kartta. 7: 50, sid. 10: —.

A. W. Ervasti, **Suomalaiset Jäämeren rannalla.** 346 siv. Kuv. ja kartta. 4: —.

Hilma Räsänen, **Suomenlahden takaa.** Kuvauksia Virosta. 150 siv. 33 kuv. ja kartta. 1: 50.

Antti Jalava — Matti Stenbäck, **Unkari.** 158 siv. 64 kuv. 2: 50, sid. 3: 50.

Kansanvalistusseura, Helsinki.

Maamme viimeisten 100 vuoden kehityksestä

olemme julkaisseet m. m. seuraavat erikoiskirjat:

Historia ja Valtiotieto:

- Santeri Ivalo*, **Suomen sota 1808—1809**. 176 siv. Yli 60 kuv. 2 mk. — Sotatapahtumain 100-vuotismuistoksi julkaistu tunnetun historiallisen kirjailijamme syyttävä teos.
- J. R. Danielson*, **Suomen yhdistäminen Venäjän valtakuntaan** (208 siv. 3:50) ja **Viipurin läänin palauttaminen muun Suomen yhteyteen** (146 siv. 1:75). — Tunnetun valtiomiehen valtiollisen olemassaolomme puolustukseksi kirjoittamat uusimman historiamme parhaiksi tunnustetut teokset.

Yhteiskuntatieto:

- Yhteiskunnallinen Käsikirja**. 640 suurta siv. 7 mk, sid. 8:50. — 70 tiedemiehen ja erikoisalojen tuntijan yhteistyöllä aikaansaatu kokoomateos antaa ainoan täydellisen ja yhtenäisen kuvan maamme taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta kehityksestä aivan viime aikoihin asti.

Kansanvalistus:

- Gustaf Lönnbeck*, **Uno Cygnæuksen Kirjoitukset Suomen kansakoulun perustamisesta ja järjestämisestä**. 632 siv. 5 mk., sid. 6:50. — Yleisillä varoilla kustannettu »kansakoulujen isän» 100-vuotismuistoksi julkaistu juhlaKirja esittää eloisasti ja tarkasti kansakoulutoimintamme vaiheita ja tämän suurmiehemme elämäntyön.
- Viljo Hytönen*, **Suomalaista sivistystaistelua 1858—1908**. 112 siv. 1:25. — Herättävä esitys siitä, miten suomenkielinen kansanaines suurilla ponnistuksilla lukuisat vastukset voittaen 50 vuodessa on pystynyt luomaan omakieliset korkeammat oppikoulut.

Hinta 1:75.